

K U B B E A L T I .

AKADEMİ

M E C M U A S I

ISSN 1301-157X

TEMMUZ 2003

YIL: 32 SAYI:3

SÂMİHA AYVERDİ . Aysel YÜKSEL

MUHİTTİN SERİN . KÂZİM YETİŞ

SEMA UĞURCAN . İLHAN GEÇER

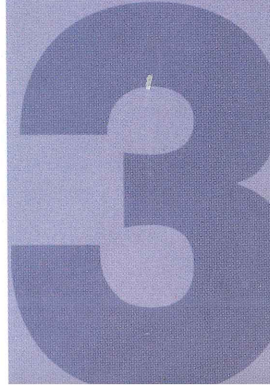
AHMED YÜKSEL ÖZEMRE

ALİ YARDIM . MUSTAFA TAHRALI

DURSUN GÜRLEK . HALİL SOYUER

MURAT KOÇ . MÜZEYYEN BUTTANRI

RECEP YILDIZ . KEMÂL Y. AREN

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMUASI

YIL: 32 TEMMUZ 2003 SAYI: 3

KUBBEALTI AKADEMİ MECMUASI

-Üç ayda bir çıkar.-

*

Kubbealti İktisâdî İşletmesi Adına Sâhibi

Sinan Uluant

*

Yazı İşleri Müdürü

Mehmet Nuri Yardım

*

Yayın Danışmanları

Prof. Dr. Mustafa Fayda, Prof. Dr. Mustafa Tahralı, Prof. Dr. Sema Uğurcan,
Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Dr. İbrahim Aydın Yüksel.

*

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sokağı No. 3 34400 Çemberlitaş / İstanbul

Tel: (0212) 516 23 56 - 518 92 09 Faks: (0212) 638 02 72

*

info@kubbealti.org.tr

kubbealti@superonline.com

www.kubbealti.org.tr

*

Postaçekli No. 337056

*

Abone Bedeli

Yurtiçi: 20.000.000.-TL. Kurumlar: 20.000.000.-TL. Yurtdışı: 25 USD - 25 EURO

*

Temsilcilerimiz

T. Diyanet Vakfı Ankara Yayınevi Necatibey Cad. Ankara İşhanı No. 8/32-33
Sıhhiye-Ankara

Bilge Kitabevi Atatürk Cad. Osmanlı İşhanı No. 105 Bursa

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti. Sofyalı Sokak No. 32/4 Tünel-İstanbul

Bulak Bilgi Hizmet. Neşr. ve Tic. A.Ş. Konur Sokak No. 27/6 Kızılay-Ankara

Akademi Kitabevi Kâzım Dirik Mah. 159. Sokak 6/A Bornova-İzmir

*

Baskı

Özal Matbaası

*

Mecmuanızdaki yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir.

İçindekiler

Değerli Kubbealtı Dostları	KUBBEALTI	5
Mülâkat	SÂMİHA AYVERDİ	6
On Yılın Ardından Sâmiha Ayverdi	AYSEL YÜKSEL	8
Kemal Batanay	PROF. DR. MUHİTTİN SERİN	14
İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından 550.Yıldönümüne	KÂZİM YETİŞ	23
Kadın Yazarlarımızın Fâtiha'e ve Fethe Bakışları	PROF. DR. SEMA UĞURCAN	33
Bahar Gülümsemesi	İLHAN GEÇER	37
Üsküdar'da Konak Hayatı	PROF. DR. AHMED YÜKSEL ÖZEMRE	38
Gönül Telimizi Titreten İki Âşinâ Dost	PROF. DR. ALI YARDIM	47
Sabâ Kâr-ı Nâtik	MUSTAFA TAHRALI	54
Muallimler ve Müellifler	DUR SUN GÜRLEK	56
Âlem	RECEP YILDIZ	60
Kim	HALİL SOYUER	61
Ahmet Hamdi Tanpınar ve İstanbul'un Fethi	YRD. DOÇ. DR. MURAT KOÇ	62
Turan Ofazoğlu'nun Eserlerinde Fâtiha ve İstanbul'un Fethi	DR. MÜZEYYEN BUTTANRI	72
Okuduklarım-Gördüklerim-Düşündüklerim	KEMÂL Y. AREN	88

Kubbealtı Akademi Mecmuası,

4.10.1976 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mcibince
8.11.1976 tarihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge
numarasıyla tavsiye edilmiştir.

Değerli Kubbealtı Dostları,

Türk düşünce ve sanat hayatının müstesna şahsiyeti Sâmiha Ayverdi'nin vefatının 10'ncu senesi münasebetiyle Türkiye'nin muhtelif yerlerinde anma programları yapılmaya devam ediyor. Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı, İstanbul'da düzenlediği ilk programdan sonra Ankara'da da Sâmiha Ayverdi hâtırasına "3. Bin Yıla Girerken Türk ve Müslüman Dünyasında Sosyo-Kültürel Yapının Yeniden Teşekkülü" konulu bir sempozyum gerçekleştirdi. Ankara Ticaret Odası'nda 6 ve 7 Haziran günleri devam eden sempozyum, büyük alâka gördü. Ayşe Yıldız Topuz'un takdimini yaptığı ilk günkü oturumların açılış konferansını Dr. İ. Aydın Yüksel verirken Ayverdi Enstitüsü Müdüresi Aysel Yüksel ise hâtıralarını anlattı. Sinevizyon gösterisinden sonra Devlet Bakanı Prof. Dr. Mehmet Aydın bir konuşma yaptı. Sempozyum boyunca, Prof. Dr. E. Ruhi Fıglalı, Prof. Dr. Hasan Onat, Prof. Dr. Ali Yardım, Prof. Dr. Mehmet Demirci, Prof. Dr. Kenan Gürsoy, Prof. Dr. Mustafa Isen, Prof. Dr. Orhan Okay, Prof. Dr. Kâzım Yetiş, Beşir Ayvazoğlu, Prof. Dr. Sâdık Kemal Tural, Prof. Dr. Beğlü Dikeçliçil, Dr. Melike Bağlı ve Prof. Dr. Amiran Kurtkan Sâmiha Ayverdi'nin fikir ve sanat hayatının muhtelif cepheleri üzerinde tebliğler verdiler.

Sempozyumun ikinci gününde ise Prof. Dr. Yusuf Halaçoğlu, Prof. Dr. Mehmet İpşirli, Yrd. Doç. Dr. Ayhan Pala, Prof. Dr. İlber Ortaylı, Prof. Dr. İhsan Sezal, Prof. Dr. S. Seyfi Ögün, Güner Topuz, Prof. Dr. Nilgün Çelebi, Dr. Müjgân Cunbur, Prof. Dr. Nâci Bostancı, Doç. Dr. A. Nezihi Turan, Prof. Dr. Mümtazer Türköne, Prof. Dr. Kenan Gürsoy, ve Doç. Dr. Paul Balanfa büyük takdir gören tebliğlerini sundular. Berat takdiminin ardından Ahmet Hatipoğlu ekibiyle konser verdi.

Bir üzücü haber Türkiye'nin yetiştirdiği büyük ilim ve hukuk adamlarından Ord. Prof. Dr. Ali Fuat Başgil'in eşi Nüvide Başgil'in vefatıydı. Fenerbahçe Camii'nde cenaze namazı kılınan Nüvide Hanım'ın naaşı Karacaahmet'teki aile kabristanına defnedildi.

Bu sene Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı'nın Tezhip, Hat Sanatı, Türk Sanat Müsiki, Diksiyon, Osmanlıca ve Yazı Tekniği kurslarına devam eden öğrencilere sertifikaları 7 Haziran'da düzenlenen bir törenle verildi. Törende öğrenciler gösteri yaparken, Yusuf Ömürlü yönetimindeki müsikî kursu öğrencileri de mini bir konser verdiler.

Yeni sayımızda buluşmak ümidiyle hoşça kalın.

KUBBEALTI

Mülâkat

Sâmiha AYVERDİ

Sâmiha Ayverdi, Nâciye Himran (Hürşit Paşa'nın karısı), Garbis

Nâciye Himran: Garbis Efendi benim otuz senelik dostumdur. Hassas, iyi kalpli, temiz bir adamdır. Geçenlerde gelmiş ve sizden bahsederek bir de kitap getirmişti. Kendisi çok itimat ettiğim bir kimse olmakla beraber, hakkınızda söylediği sözlere, ancak Ateş Ağacı'nı okuduktan sonra inandım.

Siz edebiyat âlemine yepyeni bir çığır açarak atılmış bulunuyorsunuz. Bilhas-
sa kullandığınız lisan o kadar fevkalâde ki bu muvaffakiyet karşısında ne desem
azdır. Ben, çocukluğumu ve gençliğimi edebiyat dalgaları arasında geçirdim. Evi-
miz, âdeta bir akademi mâhiyetinde idi. Tereddütsüz söyleyebilirim ki sizin lisânı-
nuz kadar kuvvetlisini ve mükemmel işlenmişini görmedim. İnsanı şaşırtıyorsunuz.

Sâmiha Ayverdi: Hanımefendi, asıl lâyük olmadığım iltifatlarınızla siz
beni şaşırtıyorsunuz. Herhalde bir fikir tekâbülnün neticesi olarak, eserin
tekmil zayıf noktaları, nazarınızda birer kıymet hâline inkılâp etmiş oluyor.

Nâciye Himran: Hayır; hayır... ben hükümümü vererek geldim. Tevâzuunuzu
da takdir ediyorum. Fakat bu budur.

Sâmiha Ayverdi: Bence herşeyden üstün olan kıymet, insanlığa verilen
hayyiz (yer) ve ehemmiyettir. Bir eser, san'at bakımından fevkalâde olabilir;
fakat her san'at eseri bir insanlık âbidesi olamaz. Belki bugün san'atla mânâ,
birbirine küsmüş iki mektep arkadaşı gibi dargınlığın bütün hareket,
tavır ve sitemleriyle birbirini kırıp, hırpalıyorlar. Fakat bu ilelebet böyle
devam edebilir mi? Her ikisi de bu kadar birbirine muhtaç, birbirleri için-
dedirler ki, gün olup barışmalarını beklemek pek de yadırganacak bir key-
fiyet olmasa gerek. Kim bilir belki de bu iftirâka sebep, onların şiddet-i mu-
habbetlerinin bir reaksiyonudur.

San'at san'at içindir, deyip nasıl işin içinden çıkabiliriz ki, hilkat kânun-
ları, tabiattan verdikleri örneklerle bize bunu, tek ve değişmez bir hüküm
olarak kabul etmemizin doğru olmadığını ihtar ediyor. Mânâsız ve iddiasız
san'at kadar, mânâlı ve iddiâlı san'at da, san'atın rûhuna aykırı bir ekole
mensup olamaz. Aynı rafta yan yana duran mânâlı san'at eseri ile, mânâsı-
zı, bir bahçede yan yana açan kokulu gülle kokusuz gül gibidir. İnsan oğ-
lu bunların her ikisinden de müstağnî değildir. Fakat felsefe mesleklerine ol-
duğu kadar, edebiyat cereyanlarına da her zaman hakikatler değil dalâletler
hâkim olur. Bu da gene tabiat kânunlarının önüne geçilmez icaplarındandır.

Hülâsa sırf muhiti aksettirmek için yazılmış gayr-i şahsî bir san'at eseri
de, içine bir fikir, bir gâye çeşnisi katılarak yazılmış olan bir san'at eseri de

kiymetli olabilir. Ve cemâatler için bunların her ikisi de lâzımdır. Elverir ki bir kiymet olmak derecesine yetmiş olsun.

Nâciye Himran: Sizi eserlerinizden daha yüksek bulduğumu söylersem beni kompliman yapmakla itham etmezsiniz sanırım. Hanımefendi, el falına bakarım. Uzun senelerin tettebbuu ve tedkiki neticesi olarak bu yolda yazdığım kitap, İngiltere’de kabul edilerek neşredildi. Sonra Amerika’dan davet alarak gene bu mevzâ üzerinde bir seri konferans verdim. Söylemek istediğim şu ki, müsâade ediniz de elinize bakayım.

Sâmiha Ayverdi: Kemâl-i memnûniyetle kabul ederdim; fakat annem gaybin kurcalanmasına taraftar değildir; onun için kendisini üzecek bir hareketi kabul etmemi tabîî istemezsiniz.

Nâciye Himran: Sizi bu hissinişinizden dolayı takdir ederim; fakat fevkalâdeliklerin gizli bırakılması da doğru değildir. Bakınız Victor Hugo’nun el çizgilerinde yazılı olan dehâsı hâlâ söyleniyor. Öyle tahmin ediyorum ki Hugo’nun avucundaki o ender işaretler sizde de olmalı.

Sâmiha Ayverdi: Hanımefendi, benim sözlerimi de kompliman telakki etmezseniz, çok güzel olduğunuzu söylemek isterim.

Nâciye Himran: Aman efendim, o eskidendi.

Sâmiha Ayverdi: Hattâ sizi Emîr Zeyd’in karısı Fahrünnisâ’ya benzettiğim de söyleyeceğim.

Nâciye Himran: (Gülerek) Annesi hâmile iken “Yüzüne bakayım da çocuğum sana benzesin” derdi.

Sâmiha Ayverdi: Demek ki Ismet Hanımefendi’yi tanıyorsunuz; çok muhterem bir kadındı.

Nâciye Himran: Evet, kendisini pek severdim... Hanımefendi sizden bir ricam daha var: Yazı masanızın başında fotoğrafınızı almak isterim.

Sâmiha Ayverdi: Sizin için bilhassa bir resim çektirip takdim etsem...

Nâciye Himran: O da olur. Üçüncü bir ricâ daha: Bakın ben sizden çok yaşlı olduğum halde kalktım evinize geldim. Siz de bana gelmeyi vâdediyor musunuz?

Sâmiha Ayverdi: Hay hay... Hem borç hem de bir zevk olarak.

Nâciye Himran: Annenizi tanımıyorum, fakat bu muhterem kadına hürmetlerimi söyleyiniz ve evimi behemehal şerefendiriniz.

On Yılın Ardından Sâmiha Ayverdi*

Aysel YÜKSEL

Muhterem ve aziz büyüklerim, güzide misâfirlerimiz ve gönül dostlarımız.

Teşriflerinize, en derin kalbi teşekkürlerimizi sunar ve hoş geldiniz deriz efendim.

Bu sene Muhterem Sâmiha Ayverdi Hocamızı dünya âleminden ukbâ âlemine uğurlayışımızın onuncu senesini idrak etmekteyiz.

Bu günler, bizim için hasret yüklü, azim yüklü, şevk ve heyecan yüklü günlerdir.

Bir yakınlarına yazdıkları mektuplarında, "*Hasret, küçük ateşleri söndürür, büyükleri ise yangına çevirir.*" derler. İşte bu yangın, hocamızın taleberlerine azim verdi, gayret verdi, şevk ve heyecan verdi.

Bu yangının sâikiyle Enstitümüz, Kendilerinin muhtelif zamanlarda kaydedilmiş sohbetlerinin ses bantlarını topladı, gençler tarafından çözümlüp yazıya geçirildi ve CD'leri hazırlandı, bir araya getirilebilen resimleri de bilgisayar ortamına aktarıldı ve diğer çalışmalarla da Ayverdi Enstitüsü arşivi, araştırmacıların istifâde edebileceği hâle geldi.

Sâmiha Ayverdi Külliyyâtı'nın otuz altıncı kitabının ilk baskısı yapıldı. Onuncu vefat senesi dolayısıyla Ankara'da 6-7 Haziran 2003 tarihinde yapılacak sempozyumun hazırlıkları hızla devam etmektedir. Yüzüncü doğum yıldönümleri olan 2005 senesinde hazırlanacak "*Hâtıra*" kitabına girecek birçok araştırma yazısı bir bir gelmeye başladı.

Bütün bu çalışmalarımızda başta Muhterem İlhan Ayverdi Hanımefendi olmak üzere bünyesinde kurulduğumuz Kubbealtı Akademisi Vakfı'na ve bu faaliyetlerde emeği geçen bütün değerli arkadaşlarımıza, vârisleri Nâdide Uluant Hanımefendi'ye ayrı ayrı teşekkür ederiz.

Bu sene külliyyâtın üç eseri neşredildi. Birincisi, *Millî Kültür Mes'eleleri ve Maârif Dâvâmu* olup, ikinci baskısı yapılan bu eser ilk defa 1976'da Kültür Bakanlığı tarafından neşredilmişti.

Kendileri tarafından yeni baskısına ilâve edilmesi arzu edilen on üç mensur şiir daha eklenerek *Hancı* kitabının da ilâveli ikinci baskısı yapıldı. Bu yeni mensur şiirlerden birini berâber okuyalım.

* Muhterem Sâmiha Ayverdi'nin onuncu vefat yılı dolayısıyla düzenlenen toplantıda Ayverdi Enstitüsü Müdürü Aysel Yüksel'in konuşması.

Yollar gidiyor varmak için bilmem nereye
Yollar yürüyor varmak için bir son hedefe
Meçhulse hedef gittiği yol yolcuya nâgâh
İblis dahî der gafletine bir kuru eyvâh

Bu sene yayımlanan üçüncü kitapları "*İki Âşinâ*" da "*Râtibe*" gibi ilk defa neşredilmiş olup, hâtıralar zincirinin sekizinci halkası ve külliyyâtın otuz altıncı kitabıdır.

Güzel bir tesadüfle *İki Âşinâ*, İstanbul'un fethinin 550. yılını idrak ettiğimiz bu sene neşredildi. Onun için bu kitaba girecek yazıların İstanbul ve Fetihle ilgili hâtıralardan seçilmesine itinâ edildi.

Her biri geçmişimizin ayrı bir değerinin yorumu olan bu hâtıralar, İstanbul Medeniyeti'nin, daha doğrusu İstanbul'da mihraklaşan Türk medeniyetinin nasıl vücûda geldiğini ve her neslin bu emsalsiz medeniyete yeni bir halka ilâve ederek bir sonraki nesle nasıl emânet ettiğini tatlı bir âhenkle anlatır.

Sâmîha Ayverdi edebiyatımızda bilhassa *İstanbul Geceleri* ve *Boğaziçi'nde Tarih* adlı eserleri dolayısıyla İstanbul yazarı olarak da tanınırlar.

Muhterem hocamızın buram buram tüten İstanbul sevgisini "*İstanbul Geceleri*"nin önsözünden aldığımız şu paragraflarından birlikte okuyalım.

"*İstanbul'u gönlümce anlatan bir kitap okumayı çok özledim. Bu kitap biraz büyük olsun, cümlede yazıdan çok resim olsun, renk, ses, ışık olsun; duygu, fikir, hâtıra olsun; iman ve aşk olsun istedim.*

Çünkü büyük bir milletin binlerce yıl özleyerek, yüzlerce yıl savaşıarak yarattığı aziz vatan Türkiye, her şehri, her ovası, her dağı, her ırmağı ile güzel, sıcak ve ulvidir. İstanbul ise, bu ulviliğin en zengin kompozisyonudur.

İstanbul, en az İstanbul Türkçesi kadar bütün asırlardan ve uzak yakın vatanlardan derlenmiş zengin bir terkip, eşsiz bir muhassaladır."

Bu tesbitler İstanbul Şâiri Yahyâ Kemâl'le İstanbul sevgisinde nasıl birleştiklerinin bir delilidir. Şöyle ki Yahyâ Kemâl de hâtıralarında:

"*Yıllar geçtikçe İstanbul bana sâde coğrafya olarak değil, târih olarak da çok derin göründü.*

İstanbul sâdece pâdişahlar ve halk tarafından binâ edilmiş değildir. Vatanın dört bucağından, Konya'dan, Bursa'dan, Erzurum'dan, Hicaz'dan, Bağdat'tan,

Tunus, Trablus, Cezâyir gibi Mağrip topraklarından buralara gelip İstanbul'da kalan, burada yerleşen nice müslüman Türk kadınları, ihtiyaçları, el san'atları, müsikileri ile, halk ve dîvan şiirleri ile, mîmârîleri ile hâsılı vatanın her bucağı ile ve târihin her asrından getirdikleri hüner ve hâtıralarla bu şehri hep birden binâ etmişlerdir." diye düşünür.

Böylece İstanbul sevdâlısı bu iki büyük usta zaman zaman aynı, zaman zaman ayrı pencerelerden bakarak İstanbul'u bütün özellikleriyle ve güzellikleriyle gönlümüze ve zihnimize nakşetmişlerdir.

Hocamız, derin nüfuz kabiliyeti, engin bilgi, tecrübe ve tefekkür yüklü yorumlarıyla bizim senelerce yanından geçip de görmediğimiz bir çeşmeden, bir mescitten, yoldan geçen bir satıcının sesinden, hatta bir ulu çınarın gölgesinden medeniyet târihimizin derinliklerine yol bularak bizi geçmişe götürür, geçmiş, hal ve gelecek arasında kültür akışının devamlılığını sağlar.

Böylece ne idik, ne olduk, ne olacağız soruları, memleket ve îman meseleleri yüreğimizde ve kafamızda şekillenerek bizi birer dâvâ adamı hâline getirir.

Hocamız diğer eserlerinde olduğu gibi *İki Âşinâ*'da da cemiyete sâdece fikrî, sosyal ve kültürel açıdan bakmamış, aynasını insan rûhündeki gelişmelere de tutarak insanın insanla, insanın toplumla olan münâsebetlerini derin tasavvuf kültürünün ışığında bizlere aksettirmiştir.

Öyle ki, Çamlıca'da tek kalan fıstık ağacı, Nasûhî Bey Köşkü, mesireler, bir ağaç altı, hâtıralarını anlatan bir ihtiyar velhâsıl her türlü hâdise Kendilerine tasavvufun penceresini açmıştır. Zîra tasavvuf bir inanış ve yaşayış biçimidir ve bizim, kültür, edebiyât ve îman hayatımızı asırlardır büyük ölçüde beslemiş, cemiyetin yükselmesinde millî-mânevî değerlerimizin korunmasında büyük rol oynamıştır. Nitekim, *İki Âşinâ*'nın son yazısı olan *İstanbul Efendisi* bunun güzel bir örneğini teşkil eder.

Hakkında araştırma yapan edebiyatçılar eserlerinin 1908'den sonra gelişen Türk edebiyâtının en güzel örneklerinden olduğu, Türk dilinin kudretli kalemi olarak eserlerinde imparatorluk dilinin bütün haşmetini ve güzelliğini sergilediği, İstanbul Türkçesinin bu güne kadar ulaştığı en mükemmel bir dille yazdığı noktasında birleşirler.

Eski Türk terbiyesinin canlı bir örneği, Osmanlı medeniyetinin temsilcisi, Türk-İslâm kültürünün mîrascısı ve Türk tasavvuf edebiyâtının son

devir mümessili olduğunu ifade ederler ki, biz bu özelliklerini her zaman büyük bir zevkle tekrarlamaktayız.

Ahmet Muhib Dranas da 1968'de "İbrâhim Efendi Konağı" ve "Boğaziçi'nde Târih" adlı eserleri dolayısıyla yazdığı bir mektupta şöyle der:

Pek Muhterem Hanımefendi,

Lutufkâr ithâfınızla birlikte gönderdiğiniz Boğaziçi'nde Târih'inizi almış bulunuyorum. Bir okuma lezzeti içindeyim. İnce şahsiyetinizle büsbütün güzelleştirdiğiniz bir nâdide târih, bir bulunmaz devir, bir eşsiz tabiat yaşıyorum.

İbrâhim Efendi Konağı'nda da dikkatimi çok çekmiş olan bir düşünce burada da beni büyülüyor. Eserlerinizdeki terkibe bilhassa hayranım. Târihimizi biraz da yerlere batırmayı itiyat edinmiştik. Ne fenâ. Silkinebilirsek ne mutlu. Kusurlarımızı da bilelim amma yalnız ve ille de kusurlarımızı değil. Bana gurur ve biraz da acı veriyorsunuz. En derin saygılarımın ve şükranlarımın kabûlünü istirham ederim pek muhterem Efendim.

Gene güzeli, iyiyi, doğruyu seçen Türk irfânından iki örnek daha sunalım. Biri bir öğretmenin mektubundan:

Eserlerinizi her elime alışımda, müşfik, vakur, nûrânî Türk anasının yavrularına ikaz ve irşatta bulunuşunu görüyorum. Sizi anacığım kadar seviyorum, ömrünüz uzun olsun.

Diğeri Boğaziçi'nde Târih'i okuyan yaşlı bir zâtin mektubundan:

Kıymetli eserlerinizi okumaya başladım, Halk-ı Cedid'e geldim, ah siz ne mübârek Hanımefendi'siniz ki şu çözümlüş hengâmesinde evlâtlarımıza eşsiz mâzîmizin bütün değerlerini hâmil bir örnek oluyorsunuz. Cemiyetimizi mayalayararak yeniden inşâyâ götürülecek birer mihrak şahsiyet olarak kıvamlanmalarına cehd-ü gayret ediyorsunuz, vârl olun...

Hocamız, 1905-1993 yılları arasında yaşadığına göre İkinci Sultan Hamid, İkinci Meşrûtiyet, İttihat ve Terâkkî, Balkan Harbi, Birinci Cihan Harbi, İstiklâl Savaşı ve Cumhûriyet devirlerini görmüşlerdir. Bu bakımdan eserleri ve hâtıraları son devir târihini, geçmişle irtibatlandırarak ve hedef göstererek bize aksettirir. Gençlerle yaptıkları sohbetlerde onlara Türk târihini, bilhassa son devir târihini çok iyi öğrenmelerini öğütler.

"Cemiyetler de tabiat gibi değişmeler, ölüp dirilmeler sayesinde ayakta durabilir. Fakat geçmiş zamâna harp ilân etmek, onunla olan münâsebetimizi ve

âşinalığımızı bir cehil ve gaflet süngüsü ile tepelemek de gene kurutup tüketir. Biz geçmişimizin meyvasıyız. Milletleri ayakta tutacak olan târih şuurudur. Târih şuurundan mahrum olan toplulukların bir millet olması beklenemez.

Bugünkü budanmış Türkçe ile mâzîsini, târihini, edebiyâtını, iftiharlarını bilen münevver gençlik yetiştirilemez."

diyerek gençlerimizin târihleri ile berâber dillerini de iyi öğrenmelerinin lüzûmuna işaret ederler.

Bir yakınlarına yazdıkları mektupta, "Çevremizdeki gençlerin ahlâk, fazilet, îman ve ihlâs bakımından muhtevâlî olmalarına bilhassa dikkat etmekteyiz." demişler, gençlerin birer dâvâ adamı olmalarını istemişler; bizi geleceğe hâkim kılacak; ilimde yükselmek, teknikte yükselmek, yeni buluşlar yapmak, ekonomide kuvvetlenmek ve böylece de dünyanın en ileri memleketlerinden biri olmak hedefini göstermişlerdir.

Nitekim, Nihal Atsız'ın, Kendilerine Beyazıt'ta rastladığı bir gün "Sâmiha Hanım, Sâmiha Hanım siz ne yaptığınızı biliyor musunuz? Siz Ahmet Yesevî'nin yaptığını yapıyorsunuz." dediğini nakletmişlerdi. Ağabeyleri Ekrem Hakkı Ayverdi Beyefendi'nin, Bâkî'nin Kânûnî Sultan Süleyman mersiyesindeki:

Şemşir gibi zemîne taraf taraf
Saldun demür kuşaklı cihan pehlevanları

beytinden kinâye olarak "Sâmiha, sen Bâkî'nin dediğini yapıyor, demir kuşaklı pehlivanları yetiştirip yetiştirip Anadolu'ya salıyorsun" dedikleri de muhterem İlhan Ayverdi Hanımefendi'den dinlediğimiz aziz hâtıralar arasındadır.

Hocamızın tesirleri daha sonraki senelerde yalnız Anadolu ve Türkiye ile sınırlı kalmamış, suya atılan taşın çıkardığı halkalar gibi gittikçe genişleyerek yurt dışına da taşmıştır. Şöyle ki:

- Hicretin 1400. senesi dolayısıyla müslüman devlet reislerine ilim ve san'at adamlarına yolladıkları mektuplar geniş yankılar uyandırmış, hatta *Kölelikten Efendiliğe* kitabı Pâkistan'da Urduca'ya tercüme edilmiştir.

- *Hancı'nın* Azerbaycan'da 60.000 baskısı yapılmış, *Istanbul Geceleri* ve diğer eserleri hakkında yazılar neşredilmiştir.

- Almanya'da neşredilen Dünya Klasikleri Ansiklopedisi'nde kendileri-

ne yer verilmiştir.

- Gene Almanya'da ve Almanca olarak Nazlı Kaner tarafından Sâmîha Ayverdi ve Osmanlı Toplumunu, Osmanlı İdeolojik Kavramının Sosyolojik Oluşumu Hakkında isimli bir araştırma eseri yayınlanmıştır.

- Mısır El Ezher Üniversitesi Edebiyat Bölümü'nde hakkında doktora tezi çalışmaları yapılmaktadır.

- Amerika'da Shembola yayınları arasında neşredilen Tasavvufun Kadınları (Gizli Bir Hazîne) adlı kitabın son bölümü Sâmîha Ayverdi'ye ayrılmıştır.

- İngiltere ve Amerika'da çocuklara evlerde özel eğitim veren Kitap Vakfı adlı müesseseden Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı'na yapılan mürâcaatla hazırlayacakları ders kitabına konmak üzere Dost kitabından parça alma müsaadesi istenmiş ve gerekli izin verilmiştir.

Bütün bu tesirler bizlere evlât olarak, talebe olarak, millet olarak Kendilerine bir ödenmez borç içinde olduğumuzu göstermektedir.

Hocamızın mânevî huzurlarında hürmetle eğilir, himmetlerini niyaz ile huzurlarınızdan ayrılışım efendim.

Bestekâr, tanburî, hattat, hâfiz Kemal Batanay (7)

Prof. Dr. Muhittin SERİN

Şirket-i Hayriyye'deki görevinden ayrılan Kemal Batanay, meşrebine uygun bir iş aramaya başladı. İlgili alanı olan müzik ve hattı bir geçim vasıtası olarak düşünmüyordu. Resmî bir dairede memurluk yapmaya razı idi. Zaten harf devrimini sanat hayatımızı büyük ölçüde etkilemiş, hat ve hattatlar tarihteki mevkiini ve saygınlığını kaybetmişti. Kemal Hoca, dostlarının da yardımıyla İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası'nda açık bulunan memurluk kadrosuna müracaat etti. Bu talebi kabul edilerek 4.01.1926 tarihinde İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası İntihap Muamelât Tahrir kısmına 60 lira maaşla tayin edildi.¹ Böylece ilk defa uzun ve istikrarlı sürecek resmî bir göreve başladı. Her yaş ve seviyede insanla rahatlıkla dostluk kurabilen Kemal Batanay, etrafına güven hissi veren, çalışkan, disiplinli ve temiz bir insandı. Zamanı gelince de muntazam terfilerini aldı; maaşı derecesine göre yükseltildi.² İstanbul Ticaret Odası'nda başarıyla geçirdiği otuz hizmet yılından sonra 31.12.1956'da emekliye ayrıldı.³

¹ İstanbul Ticaret Odası- İnsan Kaynakları Birimi Arşivi, Dosya nr. 4.

² İstanbul Ticaret Odası Arşivinden elde ettiğimiz bilgilere göre: 5.07.1926'da Muamelât, 26.04.1927'de Tahkik, 29.05.1928'de Vesâik-i Ticariyye, 1937'de Evrak, 1.01.1945'de Büro Zabıt, 26.06.1947'de Evrak, 1.01.1946'da Büro memurluğu, 1.01.1953'de Tescil, 1.01.1954'de Gümrük Eksperleri Şefi görevlerinde bulundu. İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası- İnsan Kaynakları Birimi Arşivi, Dosya nr. 4.

6657 sayılı Ticaret ve Sanayi Odası'nın Kâtilb-i Umûmî imzalı yazısında: "Tescil ve Muhasebe Şubesi memurlarından Kemal Bey'e Vesâik-i Ticariyye Şubesinde ahiren ihtilal eden Vesâik-i Ticariyye memurluğuna terfi nakil ve tayininize idare heyetinin 28.05.1928 tarihli 27. ictimanda karar verilmiştir. Bu günden itibaren yeni vazifenize mübâşeretiniz lüzumu beyan olunur efendim".

İstanbul Ticaret ve Sanayi
Odası Kâtilb-i Umumisi
İmza

³ İstanbul Ticaret Odası'nın 28.03.1956 tarih ve 8352 yazıları:

"Bay Kemal Batanay,

Odamızdaki memuriyetinizin 30'ncü yılını tamamlamış ve bu suretle 5590 sayılı kanunun sureti tatbikini gösteren tüzüğün 104'ncü maddesinden beyan olunan emeklilik hakkını iktisab etmiş bulunuyorsunuz. Bu münasebetle tebriklerimizi ve mesbuk hizmetlerinize karşı teşekkürlerimizle odamız Daimî Memurlar Kadrosundaki vazifenizin sona ermiş bulunduğunu Yönetim Kurulumuzun 26.3.1956 tarihli kararı ile bildirir uzun ve sıhhatli bir ömür sürmenizi dileriz. Emeklilik tazminatınızın ödenmesi için Sigorta Sandığına yazılmış ve ikramiyenizin ödenmesi için keyfiyetten Hesap İşleri Müdürlüğümüz haberdar edilmiştir.

Umûmî Kâtilp
(İmza)

İTÜ İstanbul Türk Müsîkîsi Devlet Konservatuvarı açılış merasiminde: Celal Bayar, Ercüment Berker, Fikret Değerli, Mutlu Torun, Akagündüz Kutbay, Halil Aksoy, Sadun Aksüt, Cahit Atasoy, Kemal Batanay ve Naïme Batanay

Kemal Batanay, Şirket-i Hayriyye ve Ticaret Odası'ndaki hizmetleri süresince gönülden bağlandığı müzikî ve hat çalışmalarını dâima öne çıkarmış, 1928'den itibaren yaptığı besteleri, icrakârlığı, okuyuculuğu, bilgi ve tecrübesi, hocalığı ile çok sevilen ve takdir edilen bir sanatkâr olarak nam kazanmıştır. O dönemde emsali sanatkârlar yaptıkları fantazi müziklerle çok para kazanırken Kemal Batanay müsikiyî klasik form ve kaidelere bağlı kalarak amatör topluluklarda, mevlevîhânelerde icra etmiştir. Bilhassa askerlik dönüştü Galata Mevlevîhânesinde, Şeyh Ahmed Celaleddin Ded'e'nin postnişin olduğu yıllarda nâthanlık, ayinhanlık yanında tekkede vakıflardan aldığı bir miktar ücretle 1925 senesine kadar Cuma imamlığı yapmıştır. S.Nüzhet Ergun, son asırda Mevlevî tekkelerindeki ayinhanlar-

Ticaret Odası'nın 31 Aralık 1956 tarih ve 33320 sayılı resmî yazısı:

Bay Kemal Batanay,

Odamız ile olan alakamızın, 1957 senesi bütçesi icaplarına göre 31.12.1956 tarihinden sonra devam edemeyeceğini tebliğ, hidemât-ı meshûkenizden dolayı teşekkürlerimizi takdim ederiz.

Umûmî Katip

dan söz ederken: "Mevlevî dergahlarında ayin okuyan bilgili bazı şahsiyetlere bu asırda da tesadüf edilmektedir. Hafız Celâl Melek, Sadeddin Kaynak, Ticaret Borsasında Hafız Kemal (Batanay), Eşref... gibi zatları bu arada gösterebiliriz" diye kaydediyor.⁴ Kemal Batanay, bir mecliste, yıllarca nat ve âyin okuduğu, kendini bulduğu mevlevîhanelerin kapatılması üzerine duyduğu hüznünü: "Tekkeler kapanınca ben bu eserleri nerede okuyacağım diye günlerce ağladım. Dünyam yıkıldı, özyurdumda gurbette kalmıştım. Çünkü dergahlar dîni hayâtın, edebî, edebiyat, hat, mûsikî gibi güzel sanatların ocağı, kaynağı, yüksek dîni heyecanların yaşandığı yerlerdi."

İstanbul'un bazı ev ve konaklarında programlı mûsikî toplantıları olurdu. Bunlar arasında Şişli'de Hüseyin Sadeddin Arel, Bakırcılar'da Mühürdar Emin Paşa'nın (İbnülemin'in babası) konağında sanatında mahir okuyucu ve sazandeler ile yüksek bir sanat muhiti oluşmuştu. Bu evlerde seçkin mûsikîşinaslar bir araya gelir, repertuarları zenginleşir, mûsikî hayat bulurdu. Kemal Batanay da bu mûsikî meclislerine tanburu ve sesiyle iştirak ederdi. Nitekim İbnülemin M. Kemal: "Hakkın inayetiyle yıllardan beri haftada bir gece (Pazartesi) fakirhânemizde toplanmakta olan mûsikî meclisine en değerli üstadlarla beraber Kemal Bey de devam ederdi. Akşamüstü gelüb gece yatarlardı. Ruh nevaz alemler olurdu" demektedir.⁵ Ayrıca bu mûsikî meclislerine İstanbul edeb ve terbiyesinin abideleştirdiği, her sahada bilim ve sanat erbabı da gelir, sohbetler edilirdi. Bu kültür ve sanat mihrakları Türk mûsikîsinin ve zevkinin günümüze ulaşmasında önemli bir rol oynamışlardır.

Kemal Batanay, emekli olunca 1957 ve 1960'lı yıllarda iki defa İstanbul Belediyesi Konservatuarı tasnif heyetinde çalışmak istediğini yazılı olarak bildirmişse de münhal yer bulunmaması gerekçesiyle kabul edilmemiştir.

1963'de hac vazifesini yerine getiren Kemal Hoca, 1976'da Millî Eğitim Bakanlığı (İTÜ) İstanbul Türk Mûsikîsi Devlet Konservatuarı açılınca 24.06.1976 tarih ve 9 sayılı sözleşme ile Kemal Batanay, eğitim, öğretim, uygulama görevleri yanında sanat, icra ve bilim çalışmalarında bulunmak üzere sözleşmeli öğretim üyesi olarak görev almış ve hayatının sonuna ka-

⁴ S. Nüzhet Ergun, Türk Mûsikîsi Antolojisi, II. 664.

⁵ İbnülemin Mahmud Kemal Inal, Hoş Sada, s.114, İbnülemin, Son Hattatlar s.579.

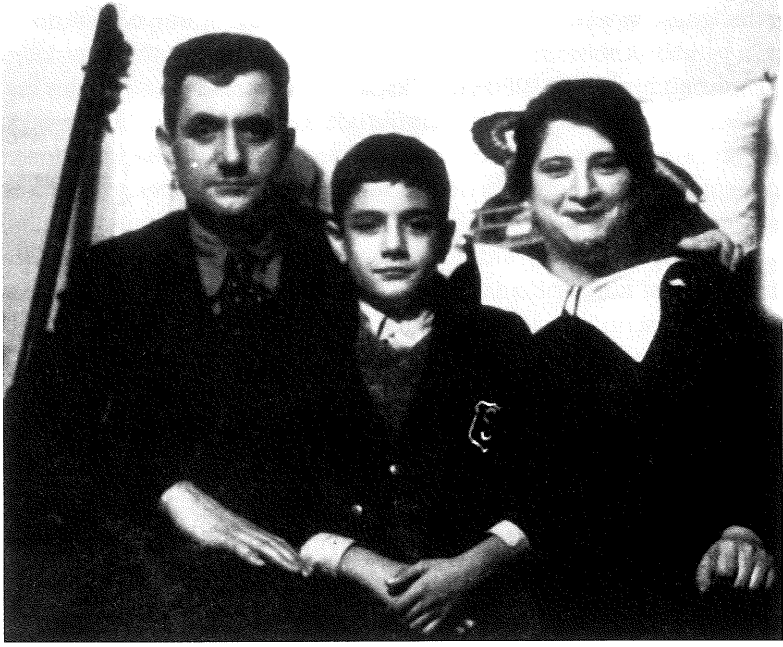
dar bu görevini sürdürmüştür. Bu arada 1971'de Münir Nüreddin Selçuk'la beraber Kubbealtı Cemiyeti Müsiki Enstitüsü'nde müsikî meşklerine başlamış, bu hizmetini 1980 yılına kadar hiç aksatmadan, büyük bir şevkle devam ettirmiştir. Kubbealtı Cemiyeti de Kemal Hoca'nın bu karşılıksız, samimi gayretlerine teşekkür mahiyetinde, 7 Nisan 1980 tarihi gecesi, Kenter Tiyatrosu salonunda jübile tertib etmiştir. Seçkin müsikî sever davetlilerin katıldığı jübile Ercüment Berker ve Mahmut Okutan'ın konuşmalarıyla açılmış, ardından Yusuf Ömürlü idâresinde Kubbealtı Türk Müsikisi korusu Kemal Batanay'ın bestelerinden oluşan eserler icra etmiştir. Konserin ikinci kısmında Recep Birgit ve İnci Çayırılı solo eserler okuyarak geceye ayrı bir müsikî heyecanı katmışlardır.

Her nefesi hizmetle geçen ömrünü tamamlayarak, 22 Haziran 1981 Pazartesi günü İstanbul Kadıköy'de vefat eden Kemal Hoca 24 Haziran Çarşamba günü Teşvikiye Camii'nde ikinci namazını müteakip kılınan cenaze namazından sonra Feriköy Mezarlığı'ndaki aile kabrine defnedildi.

Nâime Hamım, ufkunda batan dolunayın ardından hasretini şöyle dile getiriyordu: "Eşim, çocuk gibi saf, temiz, zevk-i selim sahibi, çalışkan bir insandı. Erken uyanırdı. Ben onun hazır kahvaltısına kalkardım. Tirendaz, ev işlerine yardım eder, müşfik ve merhametli bir insandı. Ömür boyu yazıda ve müsikîde başarılı çalışmalar yapmış ve her iki sahada da yetenekli talebeler yetiştirmiştir. Onunla huzurlu yaşadım, hiç arkaya kalacağımı düşünmedim. İçinde zerre kadar kötülük yoktu; dinçti. Bu sebeple ölümü ona konduramıyordum, dâima rahmetle anıyoruz, nur içinde yatsın."

Evliliği, Çocukları

Kemal Batanay, ilk evliliğini 1920'de, babasının imamlığını yaptığı Kasımpaşa Kışla Camii müezzini, aile dostu Nûri Dikses'in kızı Üdi Ayşe Hamide Meveddet Hanım'la yaptı. Kayınpederinin Kepekçiler Sokağı (Tali Sokak) 24 numaralı meşruta evinde beraber oturdular. Kayınpederinin vefatından sonra aynı sokakta bulunan babası Ziyaeddin Efendi'nin 32 numaralı evine taşındılar. 1921'de büyük oğlu Recâi dünyaya geldi. 9 Nisan 1927'de oğlu Ahmed Ercüment doğdu. Recâi'nin henüz sekiz yaşında iken yakalandığı menenjitten 28 Temmuz 1929 gecesi ölümü aileyi büyük acılara boğdu. Kemal Batanay kaderin hükmüne rıza göstererek elemi, söy

Kemal Batanay, oğlu Ercüment ve ilk eşi Ayşe Hamîde Meveddet Hanım

lediği tarih beytiyle şöyle dile getirmişti:

*"Sönünce gonce-i ümîd yıkıldı başıma dünyâ
Meğer dünya yalanmış hep, meğer her şey imiş rüyâ"*

Daha 6-7 yaşlarında tanburla ilgilenmeye başlayan Ercüment'in mûsikî dehasını sezen Kemal Batanay onun eğitim ve öğretimi yanında kabiliyetinin gelişmesine de emek verdi. Kurtuluş'ta bahçe içinde üç katlı güzel bir ev satın alarak baba evinden taşındı. Oğlunu Beyoğlu Orta Okuluna kaydettirdi. Mesud Cemil, 12-13 yaşlarında çevresinde hayranlık uyandıracak seviyede tanbur çalan Ercüment'le yakinen ilgilendi. Lise sıralarında Ercüment, İstanbul Belediye Konservatuarı İcra Heyetine girerek adını sanat dünyasında duyurdu ve şöhreti yayılmaya başladı. Kemal Batanay, Ercüment'in orta okulu bitirmesi üzerine onu Kabataş Lisesi'nde okutmak için Kurtuluş'daki evini sattı ve Sarıyer'de Piyasa Caddesi'nde Mesar Bey'in yalısını kiraladı. Ercüment'in askerlik dönüşü Kristal Gazinosu'nda çalışmaya başlamasıyla Beyoğlu'nda Abdul-

lah Lokantası'nın karşısında Tan Apartmanı'nda bir daire kiraladı. Orada ailece beraber oturdular. Ercüment'in birinci evliliği üzerine Kemal Batanay ve eşi Tophane'de bir apartman dairesine taşındılar. Fakat Tan Apartmanında Kemal Batanay ve eşi arasında yıllardır süren huzursuzluk giderek arttı ve nihayet 14 Şubat 1953'de Kemal Batanay 32 yıllık eşinden ayrılmak mecburiyetinde kaldı. Bir müddet Levent'te Refik Fersan aracılığı ile Ercüment'le beraber satın aldıkları evde kaldı ise de burada da huzuru kaçtı.⁶

Kemal Batanay, 5 Mayıs 1953'de Temyiz Mahkemesi Reisi Hulûsî Bey'in kızı tanbûrî Kadriye Nâime İlğaz Hanımefendi ile ikinci evliliğini yaptı. Babası Ziyâeddin Efendi'nin vefatından sonra beraber yaşadıkları annesi Ayşe Sıdika Hanım'la, Nâime Hanım'ın Kadıköy Nüzhet Efendi Sokak 72 numaralı müstakil bahçeli evine yerleştiler. Hayatının sonuna kadar bu evde mesud, huzurlu ve uzun bir ömür sürdü. Kemal Hoca'nın hassas, içli bir dünyası vardı, lâtifeyi de çok severdi, neşeli bir mizaca sahipti. Zaman zaman: "Ben bu eve oniki tanburla gelin geldim" diyerek zor günlerinde kendisine sahip çıkan eşi Nâime Hanım'a olan minnet duygularını dile getirirdi. "Nâime'ye" başlıklı yazdığı bir şiirinde de bu mutluluğunu dile getiriyordu:

*"Geldiğim günden beri bu âleme pek gülmedim
Kimseden bûy-i vefâ içten saadet görmedim
Bin dokuzyüz elli üçte ben fakîre Zülcelâl
Etti ihsan bir Nâime şûkr ü minnet eyledim
Öyle bir lutf u kerem ki nolduğunu ben bilmedim."*

2.12.1970

Kemal Hoca onsekizinci evlilik yılına düşürdüğü tarih kıtasında da mutluluğunu şöyle ifadelendiriyor:

*"Bindokuzyüz elliüçtür evlilik târimimiz
Beş Mayısta onsekiz sâle erişti akdimiz
Bindokuzyüz yetmiş oldu geçti eyyâm-ı medîd
Hak teâla etsin ihsan hayrile ömr-i mezîd*

⁶ İstanbul Radyo Haftası, 14 Şubat 1953, sy. 143, 146, 157, s. 15; Ercüment Batanay'la yapılan mülakat.

⁷ Mustafa Hulûsî Bey, Halep, Lübnan, Bağdat, Diyarbakır, İstanbul mahkemelerinde hakimlik yapmış, Eskişehir Temyiz Mahkemesi Reisi iken vefat etmiştir.

⁸ Adı yeni harflerle yazılmış belge ve kayıtlarda Refika, eski kayıtlarda Refia'dır.

Tanburî Kadriye Naime Batanay

Kemal Batanay'ın eşi, tanınmış tanbur san'atkârı Naime Hanım, 1325'de (1909-1910) daha sonra nüfus kaydında yapılan değişikliğe göre 26.2.1329 (9.5.1913)'da Bağdat'ta dünyâya geldi. Babası Eskişehir Temyiz Mahkemesi Reisi Mustafa Hulûsi (İlgaz) Bey⁷ annesi Refika⁸ (Refia) Hanı-

Kemal Batanay ve eşi Naime Batanay

mefendi'dir. Naime Hanım'ın çocukluğu ve gençlik yılları Beylerbeyi Küplüce semtinde geçti. İlk öğreniminden sonra 5.10.1926'da Çamlıca Kız Lisesi'nin orta kısmını yatılı olarak bitirdi. Mezun olduğu sene babasının vefatı üzerine öğrenimine ara vermek zorunda kaldı. Ailesi geçim sıkıntısına düşünce 6.5.1929'da Eskişehir Mahkeme-i Temyiz Baş Müdde-i umumîliğinde kâtiplik görevi yaptı. Bir müddet sonra bu vazifeden ayrılarak İstanbul'a döndü ve öğrenimine Beyoğlu Akşam Kız Sanat Okulu'nda devam etti. Buradan 15.10.1937'de mezun oldu.

Daha çocuk denecek yaşlardan itibaren Tanburî Cemil Bey'in plaklarını dinleyerek müsikiye, özellikle tanbur sazına karşı büyük ilgi duyan Naime Hanım 1937 yılında Mesud Cemil (Tel) Bey'den (ö. 1963) tanbur derisi almaya başladı. 1938'de hocasının Ankara Radyosu'na Müzik Yayınları

Şefi olarak görevlendirilmesi üzerine Dürri Turan (ö. 1961) Bey'den özel tanbur, usul ve nazariyât dersleri aldı. Bu arada açılan İstanbul Belediye Konservatuvarı Türk Müsikisi Nazariyâtı Bölümüne devam etti. Burada Hüseyin Sadeddin Arel (ö. 1955), Laika Karabey (ö. 1989) ve Şefik Gürmeriç'ten (ö. 1967) dersler alarak 1950 yılında pekiyi derece ile mezun oldu.

Aldığı bu disiplinli müsiği eğitiminden sonra sazına hakimiyeti ve icrasındaki sadeliğiyle müsiği çevrelerinde dikkati çeken Naîme Hanım, İstanbul Belediye Konservatuvarı müdürlüğünün 12.1.1948 tarihli yazısıyla Türk Müsikisi İcra Heyeti sanatkârlığına tayin edildi. 31.12. 1949 tarihinde bu görevinden ayrıldı. Naîme Hanım, 1.6.1954'de ikinci defa İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti'nde açılan tanbur sanatkârlığı kadrosuna mürâcaat etti ve yapılan imtihan sonunda bu kadroya tayin edildi. Bu görevi yanında İstanbul Radyosu'nda tanbur san'atkârı olarak vazife yaptı. Konservatuarda tanbur ve nazariyât hocalığı görevini yürütürken İcra Heyetinin konserlerinde de tanburî olarak yirmi üç yıl hizmet etti. Bu sahada pek çok san'atkârın yetişmesinde emeği geçti. 22.10.1976 yılında Belediye Konservatuvarından emekliye ayrıldı. Bakanlar Kurulu'nun 7.4.1976 tarihli kararıyla Milli Eğitim Bakanlığı (İTÜ) Türk Müsikisi Devlet Konservatuvarı'na sözleşmeli tanbur öğretmeni olarak tayin edildi. Burada pek çok kabiliyetli genç kendisinden istifade etti. 1996 yazında bu görevinden ayrıldı.

26.1.2000 çarşamba günü vefat eden Naîme Hanım, 28.1.2000'de Beylerbeyi İskele Camii'nde cuma namazından sonra kılınan cenaze namazının ardından Küplüce aile mezarlığında defnedildi.

İstanbul Belediye Konservatuvarı İcra Heyeti'nin, Münir Nureddin Selçuk idaresinde verdiği konserlerde, İstanbul radyosunda yapılan solo neşriyatta tanbur sanatkârı olarak tanınan Naîme Batanay, hayatı seven, ciddi, vakur, çalışkan bir İstanbul hanımefendisi idi. Gösterişsiz ve iddiasız bir tanbur çalışması; klasik, gayet düzgün ve temiz bir tavrı vardı. Arkadaş ve dost çevresinde, yaptığı güzel yemekleri ve ikramlarıyla da meşhurdu.⁹

(Devam edecek)

⁹ İÜ.Devlet Konservatuvarı Arşivi Şahsi Dosyası; Otobiyografisi; yeğeni Sinan Zeyneloğlu'nda bulunan belge ve kayıtlar; Cumhuriyet gazetesi, 18 Kanunuevvel 1926, İleri gazetesi, 1 Eylül 1338.

Şekvâyı- Hayat

Ömrüm elem ü ye's ile hicran ile geçti
Her rûz u şebim matem ü efgan ile geçti
Bin derde esir etti felek ömrü azîzim
Hep derdine endîşe-i derman ile geçti
Güldürmedi tâli'i beni birgün bile heyhât
Güldüm ise ba'zen sonu hüsrân ile geçti
Aktör gibi rol almadayım sahn-ı hayatta
Amma ki rolüm hande-i giryan ile geçti
Dostdur diye hükm ettiğim insan bana birgün
Düşman kesilip katlime ferman ile geçti
Bir öyle çorap ördü ki kader başıma şimdi
Vakt-i seherim ülfet-i şeytan ile geçti
Hiç kimse sorup anlamadı hali derûnum
En fazla yakınım beni nisyan ile geçti
Safca bulup vurdu beni yerlere cânâ
Ten cevr ile dil firkat-i cânan ile geçti
Bir fırtınalı gün ne ise işte hayatım
Bir silsile-i gussa ve tûfan ile geçti
Ol rûtbe esir oldu Kemal dehr-i denîye
Eyyâm-ı demi gaflet ü isyan ile geçti.

Kemal Batanay
28.4.1946

İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından 550. Yıldönümüne (5)

Kâzım YETİŞ

Basında Fethin 500. Yıldönümü Kutlama Haberleri (1951-1952)

Geçtiğimiz Mayıs ayı içerisinde idrak ettiğimiz İstanbul'un fethinin 550. yıldönümü, 19 Mayıs'tan başlanarak bu yılın sonuna kadar devam edecek bir şekilde kutlanacaktır. Bu bakımdan da 550. yıla biz henüz girmeyi düşünmüyoruz. Bu yazımızda 500. yıldönümünün matbuattaki yankılarını söz konusu edeceğiz. Daha evvelki yazılarımızda işaret ettiğimiz gibi, İstanbul'un 500. yıldönümü kutlama faaliyeti hazırlıkları 1939'larda başlar. Fakat biz bu kadar eskiye gitmeyeceğiz, daha yakın bir dönemden başlamak istiyoruz.

Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Belleteni'nin Aralık 1951 sayısında "Fetih Yıldönümüne Sadece 17 Ay Kaldı" başlıklı bir yazıda, "İstanbul'un fethinin 500. yılını kutlamak üzere bundan beş yıl evvel bir karara varıldığı ve bir program tanzim edildiği" hatırlatılmakta ve bu konuda hiçbir faaliyet veya hazırlığın yapılmadığından yakınılmaktadır. Ayrıca Teknik Üniversitesi rektörü Emin Onat'ın, yıldönümü münasebetiyle İstanbul'un imarının güçlüğüne ve bu konuda hükümetin İstanbul Belediyesine yardımcı olamadığına işaret edilerek asıl yapılacak olanın "Türklerin 500 sene içerisinde İstanbul'da yapmış oldukları sanat ve teknik eserlerini gösteren, büyük bir neşir faaliyetine girişmek" olduğunu söylediğine yer verilmektedir.

15 Aralık 1951 tarihli *Ekonomi* gazetesinde İstanbul Üniversitesi Türk Edebiyatı profesörü İsmail Hikmet Ertaylan'ın Fâtih devri divanlarının hazırlığı ve neşri faaliyetinden, bu konuda İş Bankası'nın maddî destek sağladığından söz edilir. Aynı günkü *Yeni İstanbul* gazetesinde İstanbul Valisi ve Belediye Başkanının, 1952 yılı bütçesi çalışmaları çerçevesinde, fethin 500. yıldönümü münasebetiyle Fâtih külliyesinin tamirine başlandığını, bu iş için, Vakıfların 170, Devlet-hükümetin 500, belediyenin 100 biner lira koyduklarını, Fâtih meydanının tanziminin ve ana caddenin asfaltlanmasının fethine kadar tamamlanacağını, Çinili köşkün bitmek üzere olduğunu, Üniversite ile işbirliği yapılarak fethine ait eserlerin hazırlanmasının temin edildiğini, ayrıca bu iş için kurulan derneğe azamî yardım yapılacağını, Topkapı havuzunun tamir edileceğini, Sultanahmet ve etrafının ele alınacağını ve imar işlerinin tabiatı icabı yavaş yürüdüğünü söylediği nakledilir. Yine aynı tarihli *Akşam* gazetesinde ise Taksim'de inşaatı yarıda kalan Opera binasının 500. fetih yıldönümüne tamamlanacağı ve ayrıca *Fetih Yıldönü-*

müne Üniversite de Hazırlanıyor başlıklı haberde, İstanbul Üniversitesi senatosunun üniversitenin yapacağı anma törenlerinin esaslarını tespit etmek üzere Prof. Süheyl Ünver, Prof. Ömer Lütfi Barkan, Prof. Cavit Baysun'dan müteşekkil bir komisyon kurulduğu bildirilmektedir. Aynı haberler 17 Aralık tarihli *Istanbul Postası* ve *Yeni Sabah*'ta tekrarlanmaktadır. Buradaki açıklamada iki konuya özellikle vurgu yapılmaktadır: 1. İlmî Eserler neşretmek. 2. Fâtih'i ilgilendiren eserlerin restorasyonu. 17Aralık tarihli *Akşam* gazetesinde M.R. Esatlı imzalı bir yazı-haberde vaktin azlığından bahisle özellikle Fâtih külliyesi ve Rumelihisarı'nın tamirinin yapılmasına işaret edilerek bazı üyelerin şehir meclisinin şubat ayındaki toplantısında "İstanbul'da mevcut tarihi binaların, bu meyanda mabetlerin etraflarının açılmalarına taallük" eden bir karar verecekleri bildirilmektedir. Süleymaniye Câmii'nin yakınındaki Nebatî Enstitüsü'nün Mimar Sinan'ın şaheseri bu tarihî ve emsalsiz mabedin güzelliğini kapattığından anılan Enstitü'nün buradan kaldırılmasının" beşyüzüncü yıldönümü münasebetiyle zarurî görüldüğü ifade edilmektedir.*

18 Aralık tarihli *Milliyet* gazetesinde Orhan Özkırım, fetih kutlamaları ile ilgili çalışmaların sonuçsuzluğunu, vaat edilenlerin, yapılmak istenenlerin hemen hiç birinin yerine getirilemediğini söyler.

Istanbul Ekspres'in 21 Aralık 1951 tarihli nüshasında Selâhattin Güngör, *Beşyüzüncü Fetih Yılına Bu Bakımsız Türbe ve Mescitlerle mi Kutlayacağız?* diye sorar. Gerçekten de Fâtih külliyesinin "tabhane" kısmı Belediyece kömür deposu olarak kullanılmaktadır. İmaret, daruşşifa kısımları da harap ve çok bakımsız bir hâledir.

22 Aralık tarihli *Vakit* gazetesinde Asım Us, İstanbul'un 500. yıldönümünün kutlanması için milyonlara ihtiyaç olduğunu, Vali ve Belediye Başkanının bu maksatla hükümete yaptığı başvurulardan bir sonuç alamadığını söyler.

24 Aralık tarihli *Son Telgraf* gazetesinde İzzet S. Sedes, *500. fetih yılına hazırlık 3000 sahifelik bir eser hazırlanıyor* başlıklı yazısında *Istanbul'un Beşyüzüncü ve Müteakip Fetih Yıllarını Kutlama Derneği* genel sekreteri Avukat Ercüment Berker'in açıklamalarına yer verir. "Gayemiz bu mesut günde, İstanbul, daha doğrusu Türkiye halkına bu günün kutsiyetini, şerefini belirtecek bir eser vermek ve bu mevzudaki işlerin başarılmasına çalışmaktır.

*Bu Enstitü, hâlen yerindedir. Yalnız Yüksek Mimar Dr. İ. Aydın Yüksel'in bana söylediğine göre, binanın son iki katı tıraş edilmiştir.

İlk olarak Fâtih'in şahsiyetini, devrinden evvel ve sonra yapılan işleri belirten ve her şubeyi o branşın mütehasşislarından müteşekkil bir ilmi heyetin hazırladığı bir eser hazırladık. 3000 sahife olan bu eser bitmiş ve basılmasına başlanmıştır." İkinci olarak Taksim'deki Cumhuriyet alanına dikilecek Fâtih heykeli. Üçüncü olarak da 500 kişilik bir koro kurup konserler verdireceklerdir. Kendilerine Münir Nurettin ve Mesut Cemil de yardımcı olmaktadır. Söylemeye gerek yok ki hazır olduğu söylenen eser de dahil bunlar da temenni olarak kalmıştır.

28 Aralık tarihli *Istanbul Ekpres*'de resimle beraber şöyle bir haber görüyoruz. "Kariye Câmii'nin Açıklı Durumu! İstanbul'un 500'üncü Fetih Yılında Binlerce Yabancı Turistin Ziyaret Edeceği Bu Tarihi Eser Himmet Bekliyor". Bu başlık-haber başlı başına bir vakıyı ifade eder. Basınımız ve aydınımız terkedilmiş, ihmal edilmiş İstanbul için güzel bir vesile bulmuştur. Zaten ısrarla imardan-tamirden bahsedilmesinin sebebi bu olsa gerek. İstanbul artık bir mesele olarak karşımızda durmaktadır. 500. yıldönümü bu konuda bir itici güçtür. Nitekim *Iktisadi Yürüyüş* gazetesinin 31 Aralık tarihli nüshasında *500'üncü Yıldönümü Yaklaşırken: İstanbul Bölgesi Kalkınma Kongresi*. Aynı günkü *Yeni Yıl*'da Atatürk'ün hayatıyla ilgili bir filmin çekileceği ve "İstanbul'un fethinin 500'üncü yıl dönümünde bu filmin gösterilmesi"nin bahis konusu olduğu haber verilmektedir.

Bundan sonra 500. yıldönümü münasebetiyle hemen her gün çeşitli yazı ve haberler çıkmaktadır. Kutlama hazırlıklarının ağır aksak gitmesi dolayısıyla hicap duyulur (Şehirli, Ya Biz, *Son Saat*, 2 Ocak 1952), İstanbul'da 500'üncü fetih yıldönümünde beynelmilleştirilmiş bir İstanbul sergisinin Gülhane'de açılmasına Yüksek Eserler ve Tarihi Anıtlar Derneği karşı çıkar (Kadran, Keşke Bir İki Dernek Daha Olsaydı, *Son Saat*, 2 Ocak 1952) Sarayburnu ile Şemsipaşa'yı, "Avrupa ile Anadolu"yu birleştirecek bir Fâtih köprüsü yapılması istenir. (Ben, Fâtih Köprüsü, *Son Telgraf*, 3 Ocak 1952), Bu sergi ve yeri bir hayli tartışılır. Bu arada 5 Ocak 1952 tarihli *Akşam* gazetesinde Semih Balcıoğlu'nun bir karikatürünün altında "Beşyüzüncü Fetih Yılı Kutlama Derneği azaları: - Şu Fâtih de pek aceleci imiş monşer. İstanbul'u on sene sonra alsaydı ne olurdu sanki?.." ibaresi yer alır.

Daha evvel İş Bankası'nın İsmail Hikmet Ertaylan tarafından hazırlanan Sultan Cem adlı eseri destekleyeceğinden bahsedildiğine işaret etmiştik. Kitap çıkmış ki kapak resimleri ile beraber *Istanbul Ekpres* (9 Ocak 1952)

ve, *Akşam* (10 Ocak 1952) gazetelerinde haber olur ve diğer bankaların da bu tür kültür hizmetlerine katılması istenir.

Fetih kutlamaları ile ilgili dikkat çekici bir teklif İzmir'den gelmektedir: "1953 senesinin ilk aylarında, başta İstanbul olduğu hâlde yurdun her şehir, kasaba ve köyünde, fetih yıldönümü hâtası olarak, binlerce ağaç fidanı dikerek, ileride Fâtiş ormanları veya Fâtiş Koruluđu adını verebileceğimiz bir teşebbüste bulunmak düşünölmelidir". (Fetih ve Ağaç, *Yeni İstanbul*, 13 Ocak 1952) Bu teklifin dikkat çekiciliği kutlamayı ölkce sathına yayma isteği ve Fâtiş Koruluđunun ölkce için önemi ve kalıcılığıdır.

Son Saat gazetesinin, (20 Ocak 1952) İstanbullu Gözüyle sütununda, Şehirli imzasıyla *Büyük Fâtiş ve Biz* başlıklı yazıda "Türklerin gözbebeği İstanbul'u kazandığımız tarihin 5'inci yüzyılı bütün Türkiye'nin paylaşacağı bir şeref günüdür. Bu millet İstanbul için hiçbir fedakârlıktan kaçınmaz" dendiğinden sonra, 29 Mayıs 1952'yi bütün yurttta 'İstanbul günü' ilân edelim teklifinde bulunulur. Bu gün her kurum, kuruluş ve şahıs kazancını İstanbul için bankadaki bir hesaba yatırmalı ve toplanan para ile Fâtiş'in büyüklüğüne, fetih hâdisesinin 'cihan şumul' önemine lâıyk seviyede bir kutlama yapılmalıdır.

Fetih kutlamaları için kurulmuş derneğin başkanlığını da yapan İsmail Hami Danişmend, Tarihin Hakkı (*Milliyet*, 21 Ocak 1952) başlıklı yazısında, Türk fetihlerinden ve bu fetihlerin sembolü olarak, fethedilen yerdeki en büyük kilisenin câmiye çevrilip orada namaz kılınmasını "Adeta bir kanun gibi daima riayet edilmiş muhteşem bir Türk an'anesi vardır: Herhangi bir kale yahut şehir fethedildiği zaman sürun üstüne bayrak çekilirken mutlaka ezan okunur ve Türklüğün timsaliyle Müslömanlığın sesi ordunun zaferini müştereken ilân etmiş olur: En büyük kilisenin camiye tahvili de işte bu ilk fetih gününün ilk işidir. Eski Türk işte bu suretle kızılmasına kavuşmuş sayılır ve ilk Cuma namazı işte o kızılma câmîinde kılınır" şeklinde belirttikten ve Kanunî'nin Rodos ve Budin'i fethettikten sonraki uygulamasını naklettikten sonra şöyle devam eder:

"Bütün bu zafer timsallerinin en meşhuru Ayasofya'dır. Fâtiş İstanbul'a girdiği gün doğru işte oraya gitmiş, Bizans'ın en büyük mabedini derhal camiye tahvil ettirmiş... İlk Cuma namazını askerî merasimle işte orada kılmıştır. İşte bundan dolayı zavallı Ayasofya yalnız bir Müslöman mabedi değil, aynı zamanda Türk fethinin en büyük millî ve tarihî abidesi demektir. Yunanlıların hatırını hoş etmek için öyle bir fetih timsalini müze hâlinde bırak-

mak, tarihi hiçe saymak demektir. Beşyüzüncü yıldönümünde hiç olmazsa bu hata tashih edilerek milletin hakkı millete ve tarihin hakkı tarihe verilmelidir". İsmail Hami Danişmend, *Üsküdar ve Kadıköy Fethinin Altyüzüncü Yıl Dönümü* (Milliyet, 25 Ocak 1952) başlıklı yazısında 500. yıldönümünde, Üsküdar ve Kadıköy'ün 600. fetih yıldönümünün unutulmamasına dikkati çeker.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümüne yaklaştığımız tarihi bina ve abideleri restore etmemiz gereken bir dönemde Kadıköy'deki tarihi Fer'iye Karakolunun yıkılması protesto edilir. (*Yeni İstanbul*, 26 Ocak 1952)

İstanbullu Gözüyle (Şehirli, Yine O Dava, *Son Saat*, 29 Ocak 1952) sütununda yeni ve farklı bir teklifte bulunulur:

"Fâti'h'in, fetih hâdisesini ulvîleştiren asil jestlerinden biri de, bir barbarlık dünyası içinde ancak bugünkü medenî ve kültürlü milletlerin yapabileceği bir tarzda vicdan hürriyetini tanınması değil midir? Fetih yıldönümünde bu manayı milletlerarası ölçüde değerlendirmek için bir şeyler yapamaz mıyız? Meselâ vicdan hürriyeti mevzuu ile alâkalı beynelmilel bir kongre toplayamaz mıyız?

500'ncü yılı, Türk kültür ve medeniyeti hakkında dış âlemin bilgisizliğini giderecek bir vesile yapamaz mıyız?

Hatta, bu hâdisenin bütün dünyada devamlı akisler bırakması için sanat ve fikir hareketlerini beynelmilel ölçüde tahrik edecek milletlerarası müsabakalar açamaz mıyız?"

İsmail Hami Danişmend, Beşyüzüncü Yıl Korkusu (*Milliyet*, 4 Şubat 1952) başlıklı yazısında fethin beşyüzüncü yıldönümünün kutlanmasının "haricî siyaset bakımından mahzurlu olacağı hakkındaki dedikodular"ın herkesi üzdüğünü, eğer maksat Yunanistan'ı rencide etmemekse, o zaman İzmir'in, Bursa'nın, Eskişehir'in vesairenin de kurtuluşlarını kutlamamak lâzım geldiğini, İstanbul'un Yunanistan'dan değil, Bizans İmparatorluğundan fethedildiğini, bugünkü Yunan krallığının eski Bizans İmparatorluğunun vârisi olmadığını söyler. "Yunanlıların bütün millî günleri ve meselâ istiklâl bayramları (nın) Türk hâkimiyeti aleyhine" olduğunu, bundan Türklerin hiç gücenmediğini ekler. Danişmend bu konuda başka örnekler de verir. Bilindiği gibi zaman zaman İzmir'in kurtuluşunun sönük bir şekilde kutlanması şeklindeki bir dalâlet gazetelere akseder. Yazar böyle bir mantığı kabul edemez. Öte yandan yazar bu fetih hâdisesinin bütün insanlığı ilgilendiren bir hâdisе olduğu, Ortodoksluğun Katolikleşmeden, Rumlarnn Lâtin-

leşmeden fetih ve Fâtiş sayesinde kurtulduğunu ayrı bir yazısında dile getirir. (I.H. Danişmend, İstanbul Fethinin Üç Cephesi, *Milliyet*, 6 Şubat 1952).

Sedat Simavi Mes'ul Kim (*Her Gün*, 8 Şubat 1952) başlıklı yazısında, bir hayır sahibi çıkrsa alın size şu milyarları dese ve hükümet bütün imkânlarıyla bu işe müzahir olsa yine fetih yıldönümünü kutlamak için bir şey yapılamayacağını söyler ve şöyle devam eder:

"Beşyüzüncü fetih yılını kutlamak hükümetler için bir muvaffakiyet vesilesi olabilirdi. Halbuki biz, bu fırsatı kaçırdık. Ve yarının nesillerine boş ellerimizle çıkma yolunu seçtik. Yarınki nesil bugünkü neşriyatı bir gün okuyunca muhakkak ki lânet edecek ve ihmalizden dolayı bizleri asla affetmeyecektir.

Plân yok, para yok, heves yok, vakit yok, mesul yok".

İsmail Hami Danişmend ısrarla fetih kutlamalarına karşı çıkan anlayış üzerinde durur. *Korku Tezi* (*Milliyet*, 25 Şubat 1952) başlıklı yazısında, İstanbul'un fethini kutlamak istemeyenlerin iddialarını şöyle sıralar.

"1. Halk Partisi başvekillerinden biri İstanbul fethini alelâde bir "istilâ" hareketinden ibaret gördüğü için böyle bir istilânın kutlanmasını haricî siyaset bakımından mahzurlu sayarmış...

2. Ortodokslar kutlama teşebbüsümüzden çok müteessirmiş...

3. Yunanistan memnun olmamış...

4. Bizim İstanbul fethi gibi bir "istilâ" hareketini kutlayışımız dünyaya karşı bizi "istilâcı" bir millet gibi gösterebilirmiş".

Yazar, bunların hepsine ayrı ayrı cevap verir. Burada uzatmamak için aynen katıldığımız şu cümle ile iktifa edeceğiz:

"Akla durgunluk veren bu garip iddialardan hiç birinin hiçbir kıymeti yoktur".

1 Mart 1952 tarihli *Yeni İstanbul* gazetesindeki haberde İstanbul Üniversitesi rektörü Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan'ın İstanbul'un 500. yıldönümü ve takip eden yıldönümü kutlamalarına Üniversitenin de katılması için senatoya bir tavrır verdiği, teklifin ittifakla kabul edildiği belirtilir ve Fâtiş'in devri ve şahsı hakkında eserler neşredileceği, bir sergi açılacağı ve üniversite binalarından birine Fâtiş'in adının verileceği söylenir.

Bu arada ortaya atılan garip belki de "deli saçması" bir iddia ki bu, Fâtiş'in döktürdüğü toprakların eritilerek içinde bulunduğu söylenen altının çıkarılmasıdır, gazeteleri günlerce işgal eder.

Istanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü fetih-in 500. yıldönümü münasebetiyle yayımladığı ve yayımlamak üzere hazırladığı kitapları Olgunlaşma Enstitüsünde sergilemiştir. (*Akın*, 19 Mart 1952)

Dünya (9 Nisan 1952) gazetesindeki bir habere göre, İstanbul'un 500. Fetih Yılı Kutlama Derneği hükümet ile temaslarda bulunmak üzere Ankara'ya gitmiş, Başbakan tarafından kabul edilmemiş, Devlet Başkanı da İstanbul'a gelince aynı derneğin mensuplarını kabul etmemiştir. Hükümet, bazı siyasî mülâhazalarla 500'üncü fetih yılının sönük geçmesini istemekte ve bu konuda derneğe baskı yapmaktadır. Bunun üzerine Dernek toplanarak durumu görüşür. Üyelerden Samih Nafiz Tansu şunları söyler: "Bu dava bir devlet, bir millet davasıdır, çok dar imkânlarıyla bir cemiyet ve onun idare heyetinin yürütebileceği bir dava değildir. Devletin alâkasızlığı ise bir vakiadır. Ben beşyüzüncü fetih yıldönümünde hükümetin düşünüş tarzını anlıyamıyorum. Bence mefahirini unutan, tarihini silen millet, yaşamak arzusunu idame ettiremez". Dernek başkanı İsmail Hami Danişmend ise, sadece resmî değil umumî bir alâkasızlık karşısında bulunulduğunu, çeyrek asırdan fazla bir müddet muttasıl tarihi tahrif edilen, tarihi unutturulmaya çalışılan bir millet için bu neticenin anormal sayılmayacağını söyler. (Dışişleri Bakanı Ne Tavsiye Etmiş, *Vatan*, 3 Nisan 1952). *Zaman* gazetesi bu durumu şöyle bir başlıkla verir: "Fetih Yılı Kutlanmıyor" (3 Nisan 1952). Durum Semih Balcıoğlu'nun karikatürlerine de konu olur.

Milliyet (17 Nisan 1952) gazetesinde bir okuyucu mektubunda Leonardo da Vinci'nin 500. doğum yıldönümünün dünyaca tes'id edileceği hatırlatılarak, İstanbul'un fethinin daha mı az önemli olduğu sorulur. "Biz gelip çatan fetih yılı için hâlâ bir şeyler hazırlayamadık. Bereket versin Teknik Üniversiteliler şarkı söyleyeceklermiş".

Her Gün (20 Nisan 1952) gazetesinde Milliyetçiler Derneğinin Ayasofya'nın tekrar cami olması için hükümete müracaatı haber verilirken aynı günkü *Son Posta*'da bu hareketin son zamanlarda epey gelişmeler gösteren Türk ve Yunan milletleri arasındaki ilişkileri bozmak gayesi güttüğü iddia edilir. Üstelik Adnan Menderes'in Atina'yı ziyaretinin arifesinde bu hiç doğru olmayan bir harekettir.

Burada iki yüz seneye yakın bir zamandır Türk-Yunan ilişkilerinde kakananın hep Yunanistan olduğunu, bizim de büyük devlet geleneğinin devamı olarak hep verici kaldığımızı söylemek bilmem bir anlam ifade eder

mi? Nitekim Ulunay, Ayasofya Camii (*Yeni Sabah*, 22 Nisan 1952) başlıklı yazısında Milliyetçiler Derneğinin hareketini tasvip eder ve şöyle der:

"Ayasofya'yı müze yapmakla ne kazandık? Avrupa bize 'Aferin!' mi dedi? Hıristiyanlık âlemi bize teşekkür mü etti? Bizim buna ihtiyacımız var mı idi? Mehmetçiğin süngüsü olmasaydı Ayasofya'yı müze değil, yeniden kilise yapacağız, kubbesine haç takacağız, minarelerinde çan çaldıracağız desek kimseye dinletemezdik. ...Onun istediği yalnız Ayasofya değil Bizans'ın ihyası idi. Girid'deki câmilerin gazino ve ahır hâline konulduğunu gözümle gördüm. Yanya'da 48 camiden bugün bir tane Arslanpaşa Câmii kalmıştır. Ötekilerin hepsi depo, antrepo ve gazino yapılmıştır".

Bütün olumsuzluklara rağmen İstanbul Fethini Kutlama Derneği'nin çalışmalarına devam ettiğini, başkan İsmail Hami Danişmend'in Büyük Güne Doğru (*Milliyet*, 28 Nisan 1952) başlıklı yazısından öğreniyoruz. Bu faaliyetler geçen sayıdaki yazımızda verildiği için onları burada tekrarlamayacağız.

Bu sırada 1952 senesi Mayıs ayının ilk günleri gazeteleri işgal eden bir başka konu Dr. Sâmî Dümer adlı bir şahsın İstanbul'un adının Mehmetçik olarak değiştirilmesi için yaptığı tekliftir. "Bir deli bir kuyuya taş atar..." hikâyesi.

İstanbul Şehir Tiyatrosu, 500. yıldönümü için bir müsabaka düzenlemiş, gelen on eser jüriye havale edilmiştir. (*Yeni İstanbul*, 14 Mayıs 1952) Sonradan, daha fazla katılımı sağlamak için yarışma süresi 1953'ün Ocak ayına kadar uzatıldığı bildirilmektedir. (*Cumhuriyet*, 14 Haziran 1952)

Cahit Tanyol, 500'üncü Yılın Eşiğinde (28 Mayıs 1952) başlıklı yazısında fetih ve Fâtih ile ilgili iki eserden -ki bunlar bütünüyle şahsî gayretlerle hazırlanmış- Ali Rıza Sağman'ın *Fâtih İstanbul'u Ne Şekilde Aldı?* ve Ekrem Hakkı Ayverdi'nin *Fâtih Devri Mîmarisi*'nden takdirle söz eder.

Vakit (28 Mayıs 1952) gazetesinde hükümetin fetih derneğine vaat ettiği 17 milyon lirayı 632.000 liraya düşürdüğü haberi verilmektedir.

29 Mayıs 1952'de ve müteakip günlerde fethin 499. yıldönümü kutlamaları, bu vesile ile yazılmış yazılar, Fâtih ve fetih şehitleri için okunan mevlit haberleri gazete sütunlarında yer alır.

İstanbul'un fethinin 500. yıldönümü yaklaştıkça bu konuda çıkan yazılarda da bir artış olmaktadır. Bu haber ve yazıları dört grupta mütalâa etmek

mümkündür. a) **Fetih ve Fâtih ile ilgili yazılar.** Bunlar fethi ve Fâtih'i çeşitli bakımlardan ele alır, yorumlar, tarihî bilgiler verir. b) **İstanbul'un 500. ve müteakip yıllarını kutlama derneğinin faaliyetleri ile ilgili haber ve yorumlar.** Bunlarda tenkitlerin yanında yapılan çalışmalar anlatılmakta, özellikle hükümet ile ilgileri söz konusu edilmektedir. c) **Fetih kutlamaları hazırlıklarını yeterli bulmayan, yapılması gereken çalışmalar üzerinde duran yazılar.** d) **Bu vesile ile İstanbul'un imarı konusundaki düşünceler ve yapılanları veren haber-yazılar.** Burada önemle vurgulamalıyız ki basınımız bu konuyu büyük bir dikkatle takip etmiştir. Yalnız fikirlerin, anlayışların zaman zaman çok farklılaştığını belirtelim. Meselâ Âsım Us, *Ayasofya (Yeni Sabah, 17 Temmuz 1952)* başlıklı yazısında İstanbul'un fethinin, medeniyet tarihinde ortaçağa son veren ve yeni bir tarih devri açan hâdise olarak tanındığını, bu hâdisenin Avrupa'ya vicdan hürriyetini getirdiğini, Fâtih'in Ayasofya'ya iki minare yaptırarak camiye çevirmesine rağmen Hıristiyanlara dinî muhtariyet verdiğini, böylece Avrupa'ya ilk defa dinî müsamahamın girdiğini belirtir ve aynı dönemde İspanya'da bir tek Müslüman bırakılmadığını ekler. Fâtih Sultan Mehmet'in dâvâsının bir askerî istilâ değil, İslâm medeniyeti dâvâsı olduğunu söyleyen Us, Ayasofya'nın bu anlamda bir sembol kabul edildiğini ifade eder ve şöyle devam eder: "Atatürk, Ayasofya'yı müzeye çevirmekle batı medeniyeti istikametinde gelişmekte olan bir Türk medeniyeti davası açmış, aynı zamanda dinler arasında husumet değil, bir kardeşlik devrinin başladığını göstermiştir..."

İstanbul'un 500'üncü yıldönümünün kutlanması kararı verildiği zaman Papanın temsilcisi sıfatıyla Türkiye'de bulunan Monsenyör Kasula bir gün yanında Cizvit Stoeksel olduğu hâlde Turing ve Otomobil Kurumu Başkanı Reşit Saffet Atabinen'e müracaat etmiş: "İstanbul'un fethini ne maksatla kutlamak istiyorsunuz?" diye bir soru sormuştu, Reşit Saffet Atabinen de İstanbul'un fethiyle Hıristiyanlığın dinî müsamaha tanımadığı bir devirde Fâtih Sultan Mehmet'in Avrupa'ya vicdan hürriyeti getirmiş olduğuna işaret ederek:

"İstanbul'un fethi bir askerî zafer olarak değil, medenî bir zafer olarak kutlanacaktır" diye cevap vermişti.

Ayasofya konusu bu vesile ile en çok tartışılan bir husustur. Bu çerçevede Atina'da yayımlanan *Akropolis* gazetesinde çıkan Ayasofya'nın yeniden kilise yapılmasını isteyen bir yazı Türk gazetelerinde de yerini alır.

(*Vatan*, Akropolis Gazetesinin Hezeyanları Karşısında, 13 Temmuz 1952.

Fetih kutlama programı da artık belirmeye başlamıştır. (*Milliyet*, 7, 8 Ağustos 1952) Bu program günlerce gazete sütunlarında yerini alır. Buna, verilen önemi anlatması bakımından işaret ediyoruz. Bu program geliştirilecektir de. Ayrıca Fâtih'in türbesinin temizlenip bakımının yapıldığını görüyoruz. Bu temizliği, gazetedeki resimde de görüldüğü gibi, "münevver kadınlarımızdan bir grup" yapmaktadır. (*Cumhuriyet*, *Milliyet*, 12 Ağustos 1952) Nihayet Rumelihisarı'nın tamir ve tanzimine de başlanır. (*Akşam*, 20 Eylül 1952)

Fâtih'in türbesi onarılır. (*Son Posta*, 22 Aralık 1952) Ayrıca İstanbul Üniversitesine bağlı fakültelerle Teknik Üniversitesi ve yüksek okullar atletleri arasında ve İstanbul Atletizm ajanlığı himayesinde Fâtih kupası atletizm yarışması düzenlenir. (*İstanbul Ekspres*, 19 Aralık 1952) *Son Telgraf* (21 Aralık 1952) gazetesindeki şu haber konunun çerçevesi bakımından önemlidir: "500'üncü fetih yılını kutlama programı hazır değil mi? İsviçre basın ateşesi Millî Eğitim Müdürlüğü'ne müracaatla törene iştirak edecek ecnebiler için hazırlanan programı sordu ve cevap alamadı." Daha 1952 senesinin sonlarında yabancı temsilcilikler program istemektedirler. Ama maalesef program görüşülmüş, fakat kesinleşmemiştir.

24 Aralık 1952 tarihli gazeteler (*Hürriyet*, *Akşam*, *Yeni Sabah*, *Cumhuriyet*, *Zafer*) de İstanbul'un fethi sırasında şehit düşen kahramanların kabirlerinin Cankurtaran Okulu avlusuna nakledileceği haberi ile karşılaşılıyor. Derneğin, 31 Aralık 1953 tarihli *Akşam* gazetesinde 1953 Mayıs ayı içinde Fâtih ve fetih mevzularında bir resim sergisi açacağı, sergiye iştirak edecek eserlerden dernekçe seçilenlerin satın alınacağı duyurulmaktadır.

Böylece 1952 yılını tamamlamış oluyoruz. Önümüzdeki sayıda 1953 yılındaki haber ve kutlamaları söz konusu edeceğiz.

(Devam edecek)

Kadın Yazarlarımızın Fâtih'e ve Fethe Bakışları

Prof. Dr. Sema UĞURCAN

2. Mekândan Hareketle Fâtih'e ve Fethe Yapılan Telmihler

Kadın yazarlarımız, mekânın çağrıştırma fonksiyonu ile Fâtih'e gitme tarzını, zamanın ve devir ruhunun hatırlatma fonksiyonuyla Fâtih'e gitme tarzı kadar kullanmazlar Bu konuda çok örnek yoktur.

Halide Edib "Emin Efendi Lokantasında"¹⁶ isimli yazısında Fâtih dönemi ile şimdi içinde yaşadığı çağı, ilmî açıdan birleştirmek ister. Lokanta'nın üniversite semti Bayezit'ta bulunması, yazara bu fikri vermiştir. Halide Edib'e göre, Fâtih kurduğu medrese ile ilme, tecrübeye, araştırmaya dayanan bir üniversite görüş yerleştirmek istemiştir. Yazarın hayıflandığı nokta, onun başlattığı bu üniversite zihniyetinin terk edilmesi, yerine skolaistik zihniyetin geçmesidir. Halide Edib, 1930'ların üniversitesine Fâtih'le kemalini bulan zihniyetin hâkim olmasını arzular: "Diyorum ki: Yakın Doğu Türkleri, dünyanın kudret noktalarından birini kuvvetleri sayesinde aldılar, cesaretleri ve akla sığmaz fedâkârlıkları sayesinde muhafaza ettiler ve edecekler. Onlar bu şerefli mevkiin daimî sahibi olmak için lâzım gelecek teknik kabiliyeti süratle elde ediyor ve edecekler. (Bayezit'taki) gençlik ve hava, fikir ve sanat sâhasında da ülke zaptetmek emelini doğuruyor. Ve eğer bu emel bir gün tahakkuk edecekse, hiç şüphe yok ki, onun temeli Bayezit olacaktır."

Halide Edib 1913'de *Yeni Turan* romanında söylediği, 1955'de *Türkiye'de Şark Garp Amerikan Tesirleri* isimli fikrî kitabında tekrar temas edeceği düşüncüyü buraya da koymuştur. Fâtih; Osmanlı'nın sistemli bir şekilde yükseldiği, genişlediği, ilim, adalet, idare sisteminde çok sıkı nizamata tâbi tutulduğu dönemin zirve şahsıdır. Ondan sonra iktidara gelenler aynı basireti gösterememişlerdir.¹⁷

Safiye Erol, mekân duygusu kuvvetli bir yazardır. İstanbul'un alınışını iyice kavramak için, seferin gerçekleştiği sâhaları tek tek dolaşır. Bu bakımdan Yahya Kemal'e benzer. "Saltanat Yarası"nda¹⁸ Selimiye kışlası Safiye Erol'u, III. Selim'in icraâtına, icraâtın başarısızlığı Fâtih'in başarısının sebeplerini düşünmeye, iki hükümdar arasında mukayeseye götürür. Safiye Erol Fâtih'in liderlik sorumluluğu ile ferdi psikolojisinin çatışmasını di-

¹⁶ Akşam, nr. 7375, 29 Nisan 1939.

¹⁷ *Türkiye'de Şark, Garp ve Amerikan Tesirleri*, İstanbul 1956, Doğan Kardeş Yay., 37.

¹⁸ A.g.e., 292-296 *Son Havadis*, 25.11.1961.

le getirir. "Ona kalsa, elini cüppenin yenine, ayağını eteğine saklar, yani icraattan el ayak çekerdi. Fakat ne mümkün, hükümdarlık nasîbini yerine getirecek, kadere sonuna kadar vefa gösterecekti." Safiye Erol vazifesini beşer tákâtinin üstünde bir sebatla gerçekleştiren bu hareket adamının derûnî tarafını, "Gönül eyvay gönül, vay gönül, eyvay gönül" feryatlı gazeline aksettirdiğini söyler. Fâtih'in tablosundaki bakışı ile bu gazelindeki çılgılığı, yazara göre aynı deruniliği ifade etmektedir.

Münevver Ayaşlı'nın yazdığı *Dersaadet* (1975), İstanbul semtlerini, orada oturan "hemşehrilerin" hayat tarzlarını, yaşadıkları olayları... görüp duyduğuna göre anlatan bir hâtıra kitabıdır. Ayaşlı şehre ve sâkinlerine dâir hatıralarını kronolojik değil, semtlere göre anlatır. İlk bakışta karışık intibai veren kitap, İstanbul'un kuşatmaları ve nihayet zaptına dâir tarihî bilgilerle başlar. Sonra 20. yüzyıldaki İstanbul hayatına geçer. Yazarın hatırladığı İstanbulluların indeksi yapılırsa, sayfalar dolduracak çokluktadır. Onlar, Osmanlı devleti hüküm sürdüğü yıllarda yaşamış yahut varlıklarının şuuruna varmışlardır. İstanbul'un fethi de o devleti siyasi-kültürel alanda yükselişe götüren olaydır. Ayaşlı bu insanları imparatorluk başkentinde, onun tarihi akışına şâhit olan mekân üzerinde, asırlar sonra kendi hayatlarını yaşar durumda nakleder. O zaman bu hâtıra kitabının "feth-i mübin" dediği İstanbul'un fethi ile başlamasının sebebi anlaşılır.

Yazar semtlerden bahsederken, fetihle o beldeye giren Türklerin şehir nâmına bulduklarını, sonraki gelişmelerin neler olduğunu birkaç karakteristik çizgi ile belirtir. Hâtıralarda şehrin üç mekânı Boğaziçi, Adalar ve Pera (Beyoğlu)'nun adı geçer. İstanbul'un Batı ile ilişkilerinde merkez rolü oynayan, para-sermaye piyasasını elinde tutan, azınlık ve levantenler ile dolu Galata-Pera semtlerinin, fetihden sonraki gelişmesini anlatır. Bizans'ın Prens adaları dediği yere, "güzel Marmara'nın güzel adaları" sıfatını lâayık görür. Türklerin Boğaziçi'ne açılmalarına kısaca değinir. Hükümdar son olarak, şehrin Anadolu'daki sınırı olan Gebze'den bahsedişinde geçer. Sultan Çayı, "Hazret-i Fâtih'in şehit edildiği yer"dir.

3. Tarihî Romanların Kahramanı Fâtih

Kadın romancılarımız kurmaca eserlerinde Fâtih'i aslı kahraman olarak işlememiş, temas edip geçmişlerdir. Safiye Erol'un Ciğerdelen romanında (1947) Fâtih'in kısa ama tarihî atmosferi yaratmakta önemli bir rolü vardır: Romanın erkek kahraman Turhan Tuna'nın soy-sop arasında duydu-

ğu rivayete göre, ailenin Müslüman ilk cediti Fâtih döneminde yaşamıştır. Hersek ülkesinin hükümdarının oğlu İstefan Kosoviç babası tarafından Fâtih'e rehin verilmiş ve bir iç oğlan iken Hersekoğlu Ahmet Paşa adıyla Fâtih döneminde alemdarlığa, sonrakiler döneminde vezirlik, kaptan paşalık, sadrazamlığa kadar yükseltilmiştir. Turhan Tuna, rüyalarında onunla konuşur. Ahmet Paşa torununa kendi "engin ve zengin hayat"ını en güzel şekilde Fâtih'e bayraktarlık ettiği yıllarda yaşadığını söyler...¹⁹ "Yeryüzünde daha mükemmel bir insan yoktu. Beşer cinsinin övüncü ve süsü olan bütün meziyetlere, bütün kudretlere sultanım bir mihrak noktasıydı. Ben ne başardımsa hep onun eseridir. Onun büyüklüğünden bana da bir hava sindi." (s. 8-9)

Paşa'nın Fâtih'e "beşer cinsinin övüncü" derken, yazarın fetihle ilgili hadisi gerçekleştiren "kutlu asker"e telmih yaptığını, başardığı her şeyin Fâtih'in büyüklüğünden geldiğini söylerken, Şeyh Galib'in meşhur "Tercii Bend"indeki "Efendimsin, cihanda itibarım varsa sendendir." mısraına telmih yaptığını düşünebiliriz. Rüyadaki konuşmalar, Fâtih'in devlet adamlığından başka bir cephesini de aydınlatmaktadır: Fetihden sonra padişah devlet idaresinde bir değişiklik yapar. Saraya getirilen, İslâmî esaslarla asimile edilen devşirmeleri devlet adamı, bürokrat, danışman olarak kullanmaya başlar. Devşirme sistemi, çeşitli vesilelerle tenkit edilmiştir. Safiye Erol, böyle yetişen devlet adamlarının Osmanlıya sadakatini Hersekli Ahmet Paşa vasıtası ile gösterir. Şüpheci Turhan, büyük dedesinin sadrazam olduğu dönemde hep Doğu'ya sefer yapmasını, âit olduğu Batı dünyasını kollamak olarak değerlendirir. Dedesinin cevabı şu olur: "İslâm dînine olan aşkıyı görmezsin de Hristiyanlara merhametimi mi görürsün? Venedik bize (...) yumuşak helva gelirdi. (...) Hele Müslümanları bir araya yuğuralım dedik." (s. 10) Bütün bu konuşmalar gerçekte değil rüyada geçmektedir. Ancak tarihin bir alt kol olarak; rüya, hayal, efsane, rivayet ile çok sıkı bir ilişkisi olduğunu unutmamak gerekir.

Sevinç Çokum, Hilâl Görününce (1984) romanında Rus esaretindeki Kırım Türklerinin, 1854 Kırım Savaşı esnasındaki durumlarını anlatır. Romanın birkaç bölümünün başında Felekzede Ârif Çelebi isimli bir şahıs

¹⁹ İstanbul 2001, Kubbealtı Neşriyatı, 3.bk., s.8., İktibasların baskı numarası bu baskıya âittir.

¹⁸ A.g.e., 292-296 *Son Havadis*, 25.11.1961.

konusur. Fâtih döneminde Kırım'ın Osmanlıya bağlı yarı müstakil bir devlet olması ile başlayan tarihini, 1850'lere kadar getirir. Felekzede Ârif Çelebi'ye göre Fâtih'in Kefe'yi Cenevizlilerden almasıyla Kırım Osmanlı'ya kavuşur, Rus gücünün artması ile talihi döner, Osmanlı desteği azaldıkça kendini koruyamaz hâle düşer ve sonunda istiklâlini kaybeder. Kırım Savaşının, ahalisini esaretten kurtaramayacağı roman şahıslarının başlarına gelen olaylarla ortaya konulur. Felekzede Ârif Çelebi'nin roman içindeki bu konuşmasını, Kırım Türk şahısların içinde buldukları sosyal-siyasi şartları açıklayan yazarın sesi olarak kabul edebiliriz. Yahut tarihin sesi olarak yorumlayabiliriz. Bu sese göre Kırım'ın kaderi Fâtih'in icraâtı ile değişir. Fâtih'in tedbirleri, sonraki çağlarda hükmünü gösterdikçe dünyası aydınlanır. Aksi durumda dünyası kararır.

Yazar her yerde yazardır. Yazarın cinsiyeti, eserlerini yazış tarzında çok büyük değişikliklere yol açmaz. Ancak kadın yazarlar, edebiyat tarihi içinde belirli bir gurup teşkil edebilirler. Kadınlar manevî değerlere bağlanmakta erkeklerden daha duyarlı, üslûplarında daha samimîdirler. Burada ele aldığımız yazarlar, Fâtih-fetih gibi milletin her tabakasını ilgilendiren bir konuya dair duygularını, heyecanlarını, teklif ve düşüncelerini ifade etmiş, onun bir cephesini aydınlatmaya çalışmışlardır. Fâtih'in kudretini, milletimize kazandırdıklarını, bu kazançların kesinti yahut süregelmesinin sebeplerini dile getirmişlerdir. Yazdıklarıyla, bir anne yahut öğretmen olarak, sonraki nesillerin Fâtih'i tanımalarına hizmet etmişlerdir.

(Devam edecek.)

Bahar Gülümsemesi

ilhan GEÇER

Kumrular çift uçuyor ince dallarda
Gök yüzünde bulutlar masmaviye bürünmüş
mitler iek iek açmış yollarda
zlemler yeřillerin denizinde yok olmuş

Telli kavak tellerini akort ediyor
En güzel şarkısını alacak yine
Semalarda görünmüyor ne kara, ne mor
Bülbüller kavuřuyor pembe gllere

Üsküdar'da Konak Hayatı

Prof. Dr. Ahmed Yüksel ÖZEMRE

Çocukluğumun ve hattâ gençliğimin bir bölümünün Üsküdar'ı, bir ahşap konaklar beldesiydi. Eskihamam, Açık Türbe, Doğançılar, Ayazma, Salacak, İhsâniye, Sultantepesi, Toygar, Altû-nizâde, Kuzguncuk, Beylerbeyi, Çengelköyü semtlerini en az iki ve en çok dört katlı, çoğu kere *haremlik* ve *selâmlık* bölümleri de olan konakların yoğunlaştığı yerler olarak hatırlıyorum. Hepsinin de, mutlaka, enva-i türlü meyve ağaçları ve çiçeklerle bezenmiş geniş birer bahçesi olurdu. 1950'li yıllarda bu konakların yaşlarının, yaklaşık, 60 ilâ 200 yıl arasında değiştiği söylenirdi.

Rahmetli babamın hayatı, ailesine ait iki büyük konak ve bir de konak yavrusunda geçmiş. Ben bunların üçüne de yetiştim ama yalnızca doğduğum Münib Paşa Konağı'nda yaşadım. Eskiden, İhsâniye semtinde Kasap Veli Sokağı'nda bugünkü 10 numaralı arsada yükselen, babamın çocukluğunda zarûretten dolayı 100 altına satılmış olan dört katlı, atalarımın "Çuhadarbaşı Mehmed Emîn Ağa¹ Konağı"nı da; babamın doğduğu, Hâkimiyet-i Milliye Caddesi üzerinde bugün Lâhmâcuncu Hacıoğlu'ya bitişik olan 122 numaralı içerlek hanın yerinde olan ve daha sonra gene zarûretten dolayı 40 altına satılmış olan konak yavrusunu da ziyaret etmek imkânım olmadı. 1965'e kadar içinde oturduğumuz ve ağabeylerim Mahmûd Mazhar'ın² ve Muvaffak'ın³, yeğeni Abdullah Ahmet Refik'in⁴ ve rahmetli büyük kuzinim Meliha hanımın oğlu Prof.Dr. Mehmet Semih Dedeoğlu'nun⁵ doğduğu, Doğançılar Caddesi'ndeki 26-28 numaralı üç katlı konağı ise babaannemin babası Münib Paşa XX. yüzyılın başında 150 altına satın almış.

Tavanları 3,4 metre yüksekliğindeki Münib Paşa konağında 15 oda ve 3 büyük sofa, 1 ahır, 2 bahçe, 1 sarnıç, 3 kuyu, 1 dönme dolap ve müstakil 1 mutbak müştemilatı vardı. Fakat benim çocukluğumda konağın selâmlığı kirâya verildiğinden biz ancak 10 oda, 1 sofa, 4 gusûlhâne, 5 muazzam gömme dolap, 2 mutbak, 2 taşlık, 1 kömürlük, 1 sarnıç, 2 kuyu, 3

¹ Vefâtı: 1831. Üsküdar'da Aziz Mahmûd Hüdâyî hazîresinde medfûndur.

² Doğumu: 29 Kasım 1925.

³ Ben doğmadan 5 yıl önce, 2,5 yaşında iken 1930'da vefât etmiş.

⁴ Doğumu: 2 Ağustos 1958.

⁵ Doğumu 5 Aralık 1947.

helâ, 1 tahtaboş ve çok geniş 1 bahçeden oluşan haremlik kısmını işgal ediyorduk. Yalnızca bu kısım dahi, bahçesi hâriç, 500 m² den büyük bir mekân demektir. Annem alt kattaki mutbaktan seslendiğinde eğer ben en üst katta isem sesini duyamazdım.

Konağımızın bahçesinde beyaz ve siyah incir, beyaz ve siyah dut, ayva, erik, armut, nar, kızılçık, ve zerdâli ağaçları ile asma vardı. Birkaç çeşit gül, yabangülü, pembe ve mâvi ortancalar, birkaç çeşit karanfil, papatya, filbahri, hanımeli, akşam sefâları, şebboy, sardunya, aslanagzı ve hercâi menekşeler de kısa kesilmiş şimşirlerin sınırlandırdığı çiçek tarhlarını süsledi. Bahçenin bir köşesindeki kümeste bir horoz ile sayıları, zaman zaman, 10 ilâ 20 arasında değişen farklı birkaç cins tavuk bulunurdu. Buna, arada sırada, birkaç tâne Kandıra hindisinin katıldığı da olurdu. Ancak bu hindiler uzun müddet kümeste kalmazlardı.

Her sene bahçivan gelir, bahçeyi tanzîm eder ve sırk domatesi, hıyar, fasulya, kabak, asma kabağı, patlıcan, sivri biber, yeşil soğan, dereotu ve maydanoz ekerdi. Bunlara ilkbahar ve yaz akşamları su vermek ise ağabeyim ile benim görevimdi. Bâzen bu iş için bahçemizdeki emme-basma tulumbadan 20 tenekeden fazla su çektiğimiz olurdu.

Konakta babaannem, babam, annem, ağabeyim, ben ve en azından bir de hizmetkâr yaşardık. Ben doğmadan 8-10 yıl önce, konağın her iki bölümünde de babamın ve iki amcamın aileleri ve çocukları, dedem ve babaannem ile iki hizmetçi ve bir de aşçı olmak üzere en az 14 kişi yaşamış. Münib Paşa'nın hâl-i hayatında bu sayı, Paşa'nın seyisi ve arabacısı⁶ ile ve sair diğer hizmetkârlarla daha da fazlamış.

Doğduğum 1935 yılından konağın yıkıldığı 1965 yılına kadar geçen zaman içinde bu konakta hizmet edenler sırasıyla: Emine hanım, onun su-yolcu⁷ kardeşinin eşi Râbia hanım, Şekûre hanım, Semîha hanım, Zehrâ

⁶ Münib Paşa Konağı'nın selâmlık kısmında altlık bir ahır ve Paşa'nın arabasını muhâfa za edecek kadar geniş bir taşlık vardı. Selâmlığın kapısı arabanın rahatlıkla girip çıkmasına müsaade eden genişlik ve yükseklikteydi. Babaannem, babasının evde pek mütevâzî fakat arabasında pek haşmetli ve vakur olduğunu anlatırdı. Paşa'nın arabasıyla konağa girip çıkması bütün mahalleli için seyri aslâ kaçırılmayan bir temâşâ imiş!

⁷ Atlı olarak, bentlerden şehre su sevkeden su yollarının durumunu günbegün inceleyip Sular İdâresi'ne rapor eden memur.

hanım, Adâlet hanım ve Leman hanım olmuştur. Bir de her hafta, köşkün fi tarihinde mutbağı olarak kullanılmış olan müstakil müştemilâtında, çamaşır yıkamak üzere gelen Fatma hanım⁸ vardı. Allâh hepsine ganî ganî rahmet eylesin! Hepsi de fukarâ-i sâbirinden, gönlü zengin, edeb ve veکار sâhibi kimselerdi. Herbirini ailemizden bir teyzemiz ya da halamız gibi sevmiş, hep birlikte sevinmiş, hep birlikte üzölmüş, hep birlikte yemek yemiş, çocuklar olarak bayramlarda ellerini öpmüş ve hattâ bâzılarından bayram harçlığı dahi almıştık.

Her anne ve baba çocuklarını kendi kültür ve medeniyet anlayışına göre kalıba sokmak ister ki bu tabii bir eğilimdir. Çocuğa küçüklüğünden beri verilen terbiye onu bazı temel ahlâk ve davranış kurallarından tâviz vermeden civârıyla uyumlu, bilgili ve edebli olmasına yöneliktir.

Şimdiki *apartman hayatı* çocukların anne ve babalarıyla âdetâ iç içe yaşamalarını, her an onların gözleri önünde bulunmalarını zorunlu kıldığından bu, ister istemez, arzu edilmeyen bir lâübâliğe, dolayısıyla da aile içi gerilimin artmasına yol açmaktadır. Oysa *konak hayatı*, bu mahzurlara müsaade etmeyen bir mahfiliğe sâhipti. Çünkü, mekânın genişliğinden dolayı, konaklarda çocuklar her an ebeveynin gözü önünde olamazlardı. Bu da annelerin ve babaların, şimdilerde olduğu gibi, çocuklarının her hareketine ve her davranışına müdâhale etmelerine ve fuzûli bir sınırlılık sergilemelerine imkân vermezdi. Çocuklar konakta birlikte yaşadıkları büyükbaba ve büyükanneleriyle kendi ebeveynleri arasındaki davranış benzerliklerini ve farklılıklarını idrâk ve mukâyese etmek sûretiyle de tabii bir biçimde görgü sâhibi olurlardı. Ayrıca, konağın hizmetkârlarının dahi çocukların terbiyesine müsbet bir katkısı olurdu. Hizmetkârlar çocuklara yalnızca göz-kulak olmakla kalmaz, fakat masallar ve dinî hikâyeler anlatır, gerekirse dinî bilgiler verir, sözlerindeki ve davranışlarındaki aksaklıkları otoriter bir şekilde ikaz eder, hattâ gerekirse onları paylarlardı.

⁸ Hepsi de abdestinde namazında müminler olan Fatma hanım, kocası Hasan efendi ve oğulları Hüseyin ağabey bizim konaktan 100 metre kadar ileride, Doğançılar Caddesi ile Eski Keresteciler sokağının bitiştigi köşede, etrafı tahtaperde ile çevrili bir bahçedeki kulübelerinde otururlardı. Hasan efendi evlere su taşırdı. Oğulları Hüseyin ağabeyi çok iyi okuttular. Tam bir Üsküdar beyefendisi olarak yetişen Hüseyin ağabey, hatırında kaldığı kadarıyla, Yapı ve Kredi Bankası Mühürdar şubesi müdürü iken emekli olmuştu.

Hizmetçilerimiz, genellikle evli barklı kimselerdi. Konağa sabah namazından bir müddet sonra gelir, akşam ezânından sonra evlerine dönerlerdi. Konakta yalnızca bekâr olan Semîha hanım ile dul olan Leman hanım sürekli kalmışlardır. Yemekleri annem pişirirdi. Kışın, hizmetçilerin işi daha da yüklü olurdu. Konağın giriş katının üstündeki katta sürekli yanan "Mignon" marka fransız yapısı kömür sobasına kömür ve babaannemin odasındaki mâvi çini sobaya da odun ikmâli ağır bir işti. Bu, iki basamakla inilen kömürlükden günde üç kere 29 basamak yukarıya ve her seferinde de en az 20 kilo yakıt çıkarmak demektir. Buna ek olarak, sokak kapısının ve konağın bizim oturduğumuz bölümündeki bahçeye açılan iki kapısının önündeki karları küremek de vardı.

Çocukluğumda İstanbul'da kışlar şiddetli olurdu. Konaktan yaklaşık 700 metre kadar ilerideki Ayazma 21. İlkokulu'na her kış dizlerime kadar kara bataçığa gittiğimi hiç unutmamışım. Bugün böyle bir manzarayla karşılaşmamamızın sebebi ise İstanbul'un nüfusunun 500.000'den 14.000.000'a çıkmış olmasının sonucu olarak sayıları artmış olan motorlu araçların egzozlarından ve hânelerin bacalarından salgılanan karbon dioksitin şehir üzerinde oluşturduğu, "sera etkisi" yapan, İstanbul'un iklimini değiştiren tabakadır. Böylece kar tanelikleri bu sıcak tabakaya eriştiklerinde yağmura dönüşmekte ve şehir de artık dolu dolu karlı kışlara hasret kalmaktadır.

Münib Paşa konağında bana hiç bir zaman bir yasak konulmadıydı. Ben, konakta esen havadan nelerin yapılması, nelerin de yapılmaması gerektiğini anlardım. Çocukluk hâli, bâzen zeminsiz ve zamansız ısrarlı bir isteğim olsa babaannem ya da annem müşfik bir ikazla bunun yersizliğine ve isâbetsizliğine beni hemen inandırıyorlardı. Zâten geniş bir bahçe içinde, kendisi de olabildiğince vâsî olan bir konakta hür hareket etmek, kendi kendine istediği gibi oyun oynamak imkânı varken insan bunların dışında münâsebetsiz isteklerde de bulunamazdı ki! Bununla beraber bilhassa pederinin vefâtından sonra zuhur eden miras meselelerinin kendisini fevkalâde üzdüğü sıralarda, asabiyetinin yükselmesi sonucu, annemden epeyce dayak yemiştim. Elleri nûr olsun benden 9,5 yaş daha büyük olan ağabeyimin de beni, arada sırada disiplin açısından, okşadığı(!) olurdu. Ama babamdan ve babaannemden tek bir fiske bile yemedim. Çok nâdir olarak kazâen bir cam ya da başka bir şey dahi kırsam bu, "bir dahaki se-

fere çok dikkatli davranmam gerektiği" ikâz edilerek idrâk ettirilir; bundan dolayı konakta keyfin kaçmış olduğu hissettirilir; ama bana bir cezâ verilmezdi.

Çocuklar için ideal model: baba idi, anne idi, babaanne idi, hattâ hizmetkârlar idi ve kezâ konağın misâfirleriydi. Onları taklid etmekle saygınlık kazanacağımızı bilirdik. Babam zâten hâfızdı. Evde her gün onun o lâtif, mûsikiye bihakkın vâkıf, Üsküdar Kur'ân tilâvet ekolüne has tilâvetini bütün aile huşû içinde dinlerdik. Benim kendi başıma icâd ettiğim oyunlarından biri de, babamın hâl ve tavrından ilhâm alarak, "hâfızcılık" oynamaktı. Konakta zâten namaz vakitlerine ve namaza riâyet edilirdi. İnsan göre göre, büyüklerini taklid ede ede ne çok şey öğreniyor! Dinî bilgileri zamana ve zemine göre annemden, babaannemden ve hattâ hizmetçilerden öğrenirdim. Daha sonra babam "Mumun dibine ışık vermeyeceği" düstûrunun gereği olsa gerek, eski yazı öğrenmek ve Kur'ân'ı hatmetmek üzere beni 9 yaşında iken mahallemizden, Allah ganî ganî rahmet eylesin, Ulviye hanım teyzeye yollamıştı. İki sene zarfında bu mubârek kadından çok şey öğrenmiş ve Kur'ân'ı da ilk defa hatmetmiştim.

Mahalledeki diğer çocuklar **Mızraklı İlmihâl**'i ezberlerken ve bu ezberden de "**İllâllah!**" derlerken bu, bana aslâ icbâr edilmediydi. Konakta din konusunda ön plânda tutulan Peygamber ve Allah (*horkusu değil*) sevgisi idi. Babamın arkadaşları ve özellikle de Attâr Dükkan'ının sâhibi Sâim Efendi amca, bizi ziyârete geldiklerinde, "*Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!*" misâli sözü Hz Peygamber'in ve O'nun hakikî ashâbının îmânlarına, sadâkatlerine, sehâvetlerine, sabırlarına, tahammüllerine, cesâretlerine, şecaatlerine, kahramanlıklarına getirir ve mânevîyâtını kuvvetlendiren menkabeler anlatırlardı. Bunlar daha o günlerden itibaren hayâlimdeki insan idealini (*İnsân-ı Kâmil*'i) şekillendirdi. Bunun etkisinde diğer çocuklar kovboyculuk oynar iken ben kendi kendime, konağın üçüncü katında kimseye göstermeden, "**Bedir-cilik**" ve "**Uhud-culuk**" oynardım.

Üsküdar'da konakların fukarâsı ve misâfirleri eksik olmazdı. Fukarâ diye hâli vakti iyi olmayan ama aslâ dilenmeyen, konağa muhabbet için uğrayan, kendileri bir şey talep etmeksizin kendilerine takdîm edileni kabûl eden fukarâ-i sâbirini kastediyorum. Bunlar her konağın beti bereketi addedilirdi. II. Cihan Harbi sırasında ekmek karneye bağı iken bile bunlar misâfirliğe geldiklerinde, Allah ne verdiyse, yemeğe ahikonurlar ve ken-

dilerine hâne halkının gündelik karneli ekmeğinden ikrâm edilirdi. Konağın kapısının dilenciler, fukarâ-i sâbirîn ve misâfirler tarafından çalınmadığı gün hemen hemen olmazdı. Nâdirattan olmak üzere konağın kapısı bir gün hiç çalınmamış olsa babaannem, genellikle ikindi namazını edâ ettikten sonra, anneme: "Allah hayrlara tebdil etsin, Pâkizânım⁹ kızım! Bugün kapımıza uğrayan olmadı. Allah taksîratımızı affetsin! Acabâ bilmeden bir kusur mu işledik ki?" diye hayretini ve endişesini dile getirirdi. Bu tutum yalnızca bizim konağa mahsûs değildi. Osmanlı saray âdabının Üsküdar'a bir lûtfu olan *sehâvet ve rikkat* bu beldedeki her konağa, her hâneye damgasını basmıştır.

Konağın en civcivli günleri bayram günleriydi. Bayramdan bir hafta önce konak baştan aşağıya temizlenir; Üsküdar'da şekerçi Hasan Alptekin'den ve Bahçekapı'daki şekerçi Hacıbekir ile şekerçi Hacı Mustafa'dan alınan akide ve bâdem şekerleri, parlak kâğıtlara sarılı Elit ya da Mabel marka küçük çukulatalar, sakızlı ve güllü lokumlar, bâdem ezmeleri *fak-fon* şekerliklere yerleştirilir; Bafra, Kulüp ve Gelincik sigaraları uçuk renkli pembe, mâvi, yeşil, sarı kül tablalarının yanına konur; eve kahve ikmâli yapılır; şerbetler ve rengârenk ince uzun şerbet bardakları ve tabakları emre alesta tutulurdu. Hâli vakti daha iyi olan konaklarda kahve fincanları da şerbet bardakları da mutlaka Erzurum işi gümüş zarfların içinde takdim edilir, şerbet bardakları da genellikle Bohemya kristalinden olurdu.

Kurban Bayramı'ndan genellikle üç gün önce kurbanlık koyunlar konağa gelir ve konağın bahçesine salınırdı. Yiyecekleri otun, içecekleri suyun temiz olmasına ve bunların ikmâline hizmetçiler ve konağın çocukları nezâret ederdi. Kurbanlıklar geceleri konağın kömürlüğüne alınırdı. Bayramdan önce kurban levâzımâtı biletilir, kurbanın kesim yerine gitmeden önce kömürlükte gözlerinin bağlanması için tertemiz yemeniler ya da tûlbentler hazırlanırdı.

Konakta yatıya gelen misâfirlerimiz de eksik olmazdı. Her yaz Kayseri'de Devlet Demiryolları baş eczâcısı küçük amcam Şevket bey, yengem ve iki oğlu Münib ve Hüseyin ağabeylerim hizmetçileriyle birlikte kalmaya gelirlerdi. Amcam ancak 4 hafta kalabildikten sonra Kayseri'ye vazîfesinin başına döner; yengem, kuzenlerim ve hizmetçileri 1-2 ay daha kalırlardı.

⁹ Üsküdar lehçesinde: "Pâkize hanım".

Benden 10 yaş büyük olan kuzinim Meliha hanım da evlenmeden önce birkaç sene yanımızda kalmış, evlenince de kocası ile 3-4 sene kadar konağın selâmlığında kirâcı olmuş ve bu arada oğlunu da, ağabeylerimi ve beni doğurtan, ebe Sâdiye hanım konakta doğurtmuştu. Arada sırada babaannemin akrabâlarından Sâbire hanım da birkaç haftalığına bize kalma-ya gelirdi. Harb esnâsında, gâlibâ 1941 ya da 1942 kışında, babamın kuzini ve kendisine bu sebebden ötürü hala dediğim bir başka Sâbire hanımın babası Şûrâ-i Devlet âzâsı Nâil beyden kalma Söğütlüçeşme'deki büyük konak yangın tehlikesi atlattığında annesi Nihâlnâz Sultan¹⁰ ile büyük kızı Rûhan abla da bizde birkaç ay konaklamak mecbûriyetinde kalmışlardı. Bu konaklamalarda anneme ve hizmetkârımıza, ister istemez, çok yük binerdi. Ev sâhipliği âdâbı dolayısıyla misâfirlerin her işi görülür, hizmette ve huzurlarını sağlamakta kusur etmemeye çalışılırdı. Her zaman gırtlığına kadar borçlu olan babamın borçları ise bu dönemlerde boyunu aşardı. Gene de kimse hâlınden şikâyet etmezdi.

Ramazanlarda konak hayatı bir başka olurdu. İftara gelenler, iftardan sonra yapılan sohbetler, anlatılan masallar ve menkabeler, topluca terâvîh namazı kılmalar, misâfirlerin uğurlanması, sahura neş'yle kalkış, sahur sonrası sabah namazı ve bünü tâkîben babamın sabâ ya da segâh makamından Kur'ân tilâveti herkese bir başka şevk verirdi.

Konaklar konum ve aidiyetlerine göre başka iki isimle de anılırlardı. Haşmetli birer konak olmalarına rağmen Saray'a mensûb kimselerin konaklarına nedense "köşk" denirdi. Sahildeki konaklara ise "yalı" denirdi. Üsküdar'ın, bizimkilerden başka, hâfızamda iz bırakmış konaklarından birkaçı ise şunlardır: Rûmî Mehmet Paşa Camii'ne bakan "Mahmûd Şevket Paşa Konağı"¹¹, Tebhîrhâne Sokağı'nda el'an mevcûd olan ve herhangi bir restorasyon geçirmemiş olmasına rağmen zamana hâlâ vekarla direnen güzel bir konak, Azîz Mahmûd Hüdâyî Sokağı'nda "Çamlı (ya da

¹⁰ Sultan Reşad'ın haremlelerinden Nihâlnâz Sultan'ın babamın amcalarından Nâil Bey ile hangi şartlar altında ikinci evliliğini yapmış olduğunun hikâyesini *Geçmiş Zaman Olur Ki...* (Kubbealtı Neşriyatı) ve *Üsküdar, Ah Üsküdar!* (Kaknûs Yayınları) başlıklı kitaplarımda nakletmiştim.

¹¹ Son yıllarda restorasyon bâhanesiyle eskisiyle pek ilgisi olmayan konak görünümü apartımana dönüştürüldü.

Camlı) Konak¹², Şemsipaşa'nın ilerisinde eskiden yemeniciler'in yemenilerinin boyalarını deniz suyu ile sâbitleştirip kuruttukları sâhile bakan "Bahriye Nâzırı Hacı Vesim Paşa Yalısı"¹³ ve onun üst tarafında Ögdül Sokağı'nın İmrahor semtine döndüğü köşede "Câfer Tayyâr Paşa Yalısı", Ayazma eski karakolunun karşısında babamın samimî arkadaşı Gaziantep'li yağ tüccarı Fehim Patpat'ın 4 katlı konağı¹⁴, Ayazma'da "Âsım Paşa Konağı"¹⁵, Salacak'da Fatih Sultan Mehmet Camii'nin sâhil tarafına isâbet eden iki konak¹⁶, Salacak'da "Çürüksulu Ahmet Paşa Yalısı", İhsâniye'deki "Köprülü Konak"¹⁷, Doğancılar'da İtfâiye'nin karşısındaki "Şekerci Hasan Efendi Konağı", Doğancılar Parkı'nın arkasında uzun yıllar Üsküdar Belediyesi'ni barındırmış olan "İbrâhim Paşa Konağı", Nakkaştepe'de "Halife Abdülmecid Efendi Köşkü", Sultantepe'de "Edib Bey"¹⁸ Konağı", Sultantepe'de "Selimzâdelere Konağı", Arapzâde Korusu'nda "Nûri Demirağ Konağı", Kuzguncuk'da "Fethi Ahmet Paşa Yalısı"¹⁹, Kuzguncuk'da "Cemil Molla Köşkü"²⁰, Beylerbeyi'de "Hasib Paşa Yalısı"²¹, Beylerbeyi'de "Kalkavan Yalısı", Çengelköyü'nde "Sâdullâh Paşa Yalısı"²², Çengelköyü vapur iskelesi yanında "Bostancıbaşı Yalısı", Çengelköyü tepesinde "Sultan Vahdettin Köşkü", Altünizâde'de "Mazlum Ağa Konağı"²³, Koşuyolu'nda "Âdile Sultan Köşkü"²⁴, Büyük Çamlıca'da "Şehzâde Yusuf İzzeddin Efendi Köşkü", Küçük Çamlıca'da "Ord. Prof. Dr. Mazhar Osman Konağı" ve Acıbadem'de "Ahmet Râtıp Paşa Konağı"dır²⁵.

¹² Son yıllarda restorasyon bahanesiyle eskisiyle pek ilgisi olmayan konak görünümlü apartmana dönüştürüldü.

¹³ Yandı kül oldu gitti. 1820 yılında inşa edilmişti.

¹⁴ Yerinde şimdi bir beton yığını var.

¹⁵ Âsım Paşa: Sultan II. Abdülhamid'in kulak-boğaz-burun hekimi.

¹⁶ Son yıllarda restorasyon bahanesiyle eskisiyle pek ilgisi olmayan konak görünümlü apartmana dönüştürüldü.

¹⁷ Ya da "Mâbeyinci Hâfiz Mehmet Bey Konağı". 1860 sularında inşa edilmiştir. Restorasyonu esnâsında "köprüsüz" oluverdi.

¹⁸ Edib Bey, romancı Hâlide Edib Adivar'ın babasıdır.

¹⁹ Sonraları "Kör Şevket'in Yalısı" diye anılmıştır. XVIII. yüzyılda inşa edilmiştir.

²⁰ 1885 yılında inşa edilmiştir.

²¹ Yandı gitti, kül oldu.

²² XVIII. yüzyılda inşa edilmiştir.

²³ Şimdi Kültür Bakanlığı'nın mülkü.

²⁴ Şimdi "Öğretmenler Evi".

²⁵ Sonradan "Çamlıca Kız Lisesi" olmuştur.

Bugün Üsküdar'da bir gezintiye çıkarsanız bâzen Menzilhâne Yokuşu'nda (*hâlen Gündoğumu Caddesi'nde*), bâzen Murat Reis Mahallesi'nde, bâzen Toygar'da, bâzen İhsâniye'nin ara sokaklarında, bâzen İnâdiye'de, bâzen İcâdiye'de, bâzen Altûnizâde'de nâdiren iyi bakımlı, çoğu kere ise kaderine terkedilmiş ama geçmişte ne denli muhteşem yaşantılara sahne olmuş, **Üsküdar Medeniyeti**'ne yıllarca beşiklik etmiş, şimdilerde ise harîs bir müteahhidin "*II. dereceden eski eser statüsü*"ne sokturarak, yapay ve aldatıcı dış görünüşlü bir apartımana çevirmek için yapıp tuttuğu nice boyunu bükük konakları keşfetmeniz ve kaybettiğimiz bir medeniyetin harâbelerini büyük bir iç burukluğuyla, esefle seyretmeniz hâlâ mümkündür.

* * *

Gönül Telimizi Titreten İki Âşinâ Dost

Prof. Dr. Ali YARDIM

Birkaç gün önce, İstanbul'dan büyük oğlum Ali Şir telefon ederek; "*Babacığım, Ergun Balcı Amca, Yusuf Hoca hakkında bir kitap yazmış; size de bir nüshasını göndereceğim*" dedi. Kitap elime 9 Mayıs 2003 Cuma günü geçti. Akşam şöyle bir karıştırdım. 10 Mayıs Cumartesi günü de, iki teşehhüd mikdârı bir zamanda okuyup bitirdim. İki gün sonra katarakt ameliyatı olacağım için, gecikmeden de çala kalem bir iki satır yazma ihtiyâcı duydum.

Efendim, "*Cibâli'den Kubbealtı'na Yusuf Ömürlü*" adını taşıyan kitab, tâ ortaokul sıralarından itibâren hayâtını, soylu *Türk Mûsikîsi*'ne adanmış ve bu uğurda sonuç alıcı bir ömür harcamış bulunan **Yusuf Ömürlü**'nün hayat hikâyesidir. Yazarı **Ergun Balcı**'dır¹. Kitap elime geçmeden bir gün önce, 3 yıldır çalıştığım bir araştırmanın sonucunu almış ve kargo ile *Amasya Valililiği*'ne göndermiştim. Bu uzun süren çalışmanın fikrî yorgunluğu ve rûhî ferâhlığı ile mahmurlaştığım bir anda, **Ergun Balcı**'nın kalemi, bir bardak nar şerbeti serinliği ile ne yorgunluk bıraktı, ne de mahmurluk!

Kataraktlı gözümle okumakta zorlanırım hissine kapılsam da, kısmen ezberlenmiş bir metnin ilk hecelerini görür görmez kelimelerinin hemen hatırlandığı gibi, sayfalar sayfaları kovaladı ve kendimi 204. sayfadaki "*Bitiriş*" kapısının önünde buldum. Akademik ağırlıklı çalışmaların ve meslekî kesâfetli yazıların dalgaları arasında sersemleyen akademisyenlere, **Ergun Balcı** misâli âşinâ dostların kalem ve gönül bereketleri, "*basübadelmevt*" tâzeliği bahşetmektedir.

Bahse konu kitabı niçin büyük bir tehâlûkle okudum? Bu ve benzeri kitaplar, millet olarak bize neler kazandırıyor? Özellikle ben ve benim gibilere ne veriyor? İşin tâ başında dile getirmekte fayda vardır: **Yusuf Hoca** ve **Ergun Balcı**'ların sembolleştirdiği hizmet erleri ve gönül erenleri, bir taraftan toplumun bozulan mayasını tâzelemekte, bir taraftan da uygun ortamlara yeni mayalar çalmaktadırlar.

* * *

¹ Ergun Balcı, *Cibâli'den Kubbealtı'na Yusuf Ömürlü*, İstanbul 2003, 212 sayfa, Kubbealtı Neşriyatı. İsteme adresi: Kabbealtı İktisâdî İşletmesi, Peykhâne Sokakı, No:3, Çemberlitaş-İstanbul. Tlf: 0212 516 23 56.

Mûsikî benim neyime; mûsikî kim, ben kim? Ortaokulda en çok korktuğum ve hoca sınıfa girdiği an tedirgin olduğum iki dersten birisi "**Mûzik**" idi. Notaları, hiç anlamadan ezberlemeye çalışırdım. Yatay beş çizgi, baş tarafında yılan gibi kıvrılmış bir "**sol anahtarı**", aralarda Arap alfabesindeki "**tı**" harfine benzeyen ve çizgisi bâzen yukarı bâzen de aşağıda olan, tek başına olduğu gibi, yerine göre alttan veyâ üstten kalın çizgilerle birleştirilen ve, erbâbından başka da hiç kimsenin anlamadığı çizgi ve şekiller topluluğuna "**nota**" denildiği söylenmişti. İsimlerini hatırlamadığım müzik öğretmenlerimiz, bize, - en azından bana- sistemin felsefesini anlatamamışlardı. Lise öğrenimimizde "**Mûzik dersi**"nin olmayışına ise ne kadar sevinmiştim!

1961 yılında, *İstanbul*'un *Fındıklı* semtinde, *Taksim* istikâmetine çıkan *Mebûsân Yokuşu*'nun sağındaki *Nâmık Kemâl İlkokulu*'nun çatı katında iki yıl önce öğretime açılan *İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü*'nde, yüksek öğrenimimize başlamıştık. Ders müfredâtı içinde, "**Dini Mûsikî**" diye bir ders de yer almakta idi. Eyvah! dedim. Dört senelik bir lise öğreniminden sonra yine karşımıza çıktı bu mübârek! Enstitüde *Kur'ân-ı Kerîm* dersimize, *Yerebatan Câmii* imam-hatîbi **Üsküdarlı Ali Efendi**, *Dini Mûsikî* dersimize de **Neyzen Halil Can Bey** geliyordu. Burada, ortaokuldaki çocuksu müzikten farklı bir mûsikî ile karşılaştık. Artık "**nota**" okumuyor; "**düm teek tek düüm teek**" şeklinde tatlı bir ritimle icrâ edilen "**usûl**" çalışmalarını ile, elle diz üstüne vurularak uygulanan "**usûl vurma**" temrînleri yapıyorduk.

Böylece, bendeki "**mûzik münâfereti**", "**mûsikî muhabbeti**"ne dönüşmeye başladı. Rahmetli **Halil Can** Hocamız, mûsikîyi öğretmekte titiz, fakat not vermekte müsâhamalı bir tavır sergiliyordu. Kendi çapımda, bir kaç usûl vurmaya öğrendim. Mûsikî dinlerken ritimli mırıldanmayı öğrendim. İtrî usûlü tekbîri öğrendim. "**Derman arardım derdime, derdim bana dermân imiş. Burhân arardım aslıma, aslım bana burhân imiş**" matla ile başlayan ilâhiyi usûl vurarak seslendirmeyi öğrendim. Bu kadarı, zâten, bir "**beş**" alıp geçmemize yetiyordu.

Hoca kadromuzda, **Nihad Sâmi Banarlı**'nın da yer aldığı, *İstanbul* kültür ve medeniyetini bihakkın temsil ve temessül edebilen imparatorluk yâdigânı bir grup yaşlı zevât vardı. İtiraf etmek gerekir ki, sınıfta "**sıra**" psikolojisinin zıprılaştırdığı bir kısım talebeye, bu hocalar beş numara bü-

yük geliyordu. Hocalık hayatı kırk yıla varmış bir kimse olarak, bu olgun ve dolgun hocalarımızın sınıftaki ıztırlarını, şimdi daha iyi anlar oldum. Evet, bu hocalarımızdan çok şey öğrendik.

* * *

Bizim Enstitü'nün en yakın olduğu yüksek öğretim kurumu, *Istanbul Güzel Sanatlar Akademisi* idi. Onlar, *Fındıklı*'nın deniz kıyısında, biz ise yamacında idik. Diğer öğretim kurumlarında da, çeşitli vesilelerle tanıştığımız arkadaşlarımız oluyordu. O günlerde, üniversite sayısı bu kadar fazlalık, fakülte adedi de bu kadar çeşitlilik arzetmiyordu. *Istanbul Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi, İstanbul Devlet Mühendislik ve Mimarlık Akademisi* (Şimdiki Yıldız Teknik Üniversitesi) yanında; *Çapa Yüksek Öğretmen Okulu, İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü* gibi bir kaç da yüksek okul vardı.

Ezel ve ebed dostum, yâr-ı gârım, yaşdaşım, nasibli ve müstesnâ insan **Aydın Yüksel**, o ilk günlerde tanıştığım güzel insanlardan biridir. Komşu öğretim kurumlarının talebeleri olduğumuz için, onunla daha sık görüşme imkânımız oluyordu. Bir kaç defa, bizi *Akademi*'ye götürüp gezdirmişti.

Aydın, *Istanbul*'a benden daha önce gelmiş olduğundan; *Istanbul*'u nisbeten tanıyordu. Biz ise, taşradan yeni gelmiştik, gözümüz yeni yeni açılıyordu. Dostluğumuz ilerledikçe, birbirimizi daha yakından anlamaya başladık. Hafta sonlarında, bize *Istanbul*'u semt semt gezdirirdi: *Koca Mustafa Paşa* semti, *Üsküdar*'ın bir kaç semti, *Eyüp* semti, *Yenikapı Mevlevîhânesi, Boğaz*'ın muhtelif semtleri, üç programda *Topkapı Sarayı Müzesi* gibi târihî mekânları; câmileri, çeşmeleri, medreseleri, türbeleri, dergâhları, cumbalı evleri, çınarları, sanat ve kültür unsuru taşıyan her şeyi göstermeye çalışırdı.

Kendisi gibi bizde de, tenâsüb ve estetik duygularının uyanmasını arzû eden **Aydın**, üçüncü sınıfın ikinci yarıyılına geldiğimde, bu defâ da, mûsikî tâlimi için teşvik ve tekliflerde bulunuyordu. İşte, **Ergun Balcı** Bey'in kitabını okurken anladım ki, tam bu târihlerde onlar, muhtelif yerlerde ve **Aydın**'ın kendi bekârhânesinde mûsikî tâlimi yapıyorlarmış. Akademi'den meslekdaşı **Yusuf Ömürlü** de onlara hocalık yapıyormuş. O yıllarda "**Kubbealtı**" henüz açılmış değildi. İyi güzel de; hâlâ bugün bile hiçbir ilâhîyi, hiçbir şarkıyı, hiçbir türküyü ezberine alamamış; ya ilk mısramında, ya ilk beytinde, ya da ortasına varmadan uygunsuz bir yerinde takılıp kal-

miş bir kimsenin mûsikî meşkinde ne işi vardı? Sesi dersin, kendisinden başka kimsenin dinleyebileceği bir ses değildi. Islâhı mümkün mü idi; o da belli değildi.

Neticede kafasına koymuş, bir gün aldı götürdü. Detayını çok iyi hatırlayamıyorum. Hafta sonlarında ve akşam geç vakitlerde olmak üzere icrâ edilen çalışmalara katılıyordum. Zamanla nisbeten açıldım. İlerleyen aylarda, sonradan yakından tanımış olduğum, fakat mezun olduktan bir kaç sene sonra rahmet-i Rahmân'a kavuşan **Celâl** (Araz) **Ağabey** ile **Vasfî** (Tulun) **Ağabeyi** bu toplantılara katılanlar arasında görürdüm. Bu her iki müstesnâ insanı da, rahmet ve şükrân duygularıyla yâd ediyorum.

Acemi, toy, mûsikî kaabiliyeti kıt bir insanın, mûsikî meydânında bir-biriyle cilveleşebilen insanlar arasında hâli nice ola! Dersler ilerledikçe, usûl vurmaya biraz belledim. Bir kaç makâmı birbirinden ayırt eder hâle geldim. Bâzı ilâhîleri koro hâlinde tekmeden okur oldum. Fakat o perdeleri, geçişleri hiç beceremiyordum. *Tekbîr, Salât-ı Kemâliye, Kasîde-i Bürde'nin giriş kısmı, Evrâd-ı Şerîf*'den parçalar, "*Ruh u cism ü bâtın u zâhirsin elhak yâ Resûl. Hey'et-i kevn ü mekâne şems-i nûrsun yâ Resûl*" diye başlayan na't ile; "*Ey Habîb-i muhterem, lutf et şefâat kıl bize. Âh ü feryâd eyleriz biz, hasretindir gam bize*" beyti ile başlayan na't-ı Hazret-i Nebevîler yanında birkaç ilâhî daha, *fem-i mühsinden ahzederek* çokça meşk ettiğimiz eserlerdi.

Hoca-talebe olmanın şartlarının başında "*imtihân etme ve olma*" keyfiyeti vardır. Sistem böyle kurulmuştur. Hoca, talebesi üzerinde harcadığı emeğin sonucunu görmek ister. İşte, günlerden bir gün, o durum bizim başımıza da geldi. Yeni bir eser meşk ediliyordu. **Yusuf Hoca**, teker teker herkesi kontrolden geçiriyor; gerekli îkazlarını yapıyordu. Bana da :

- "*Sen oku bakayım!*" dedi. Okudum.

- "*Olmadı! Şuraya dikkat et!*" dedi. Bir daha okudum.

- "*Senin kulağın yok!*" deyip, hükmünü bir mühür gibi bastı. İş pişkinliğe vurarak:

- "*İşte var ya!*" dedim.

- "*O, işe yaramaz!*" dedi.

Ben, rahatlamıştım. Zâten kendimi biliyordum. Bilmesine biliyordum da, kendimi de inandıracak bir yetkili ağzın tasdiki gerekiyordu. Kendini

ve haddini bilen insanların rahatlığıyla hiç istifimi bozmadan -mümkün olduğunca- müzik derslerine ara vermeden devâm ettim. Zâten bir müddet sonra da, tahsilimi tamamlayıp *Istanbul*'dan ayrıldım. Fakat, **Yusuf Hoca** ile dostluğumuz hep devam etti. Ne var ki, ikili münâsebetlerimiz hiç olmadı dense yerindedir. Hep, kompartıman farklılığıyla aynı vagona seyahat edegeldik.

İnşaat mühendisi ve öğretim üyesi olan ortanca oğlum **M. Sinan**, babasına çekmemiştir, iyi müzikşinâstır. Müzikînin nazariyatına da vâkıftır, icrâsını da yürütür. Udi'dir. Uzun zamandır, doktora çalışmaları dolayısıyla, bizi, dinlemekten mahrûm etmiştir. İzmir'de, Fakültemiz'in emektar öğretim üyelerinden **Prof. Ayhan Altınkuşlar Beyefendi**'nin rahle-i tedrisinden geçmiştir. Liseyi bitirinceye kadar bir yandan müziğe de emek vermiştir. **M. Sinan** 1987 yılında yüksek tahsil için *Istanbul*'a gidince, **Yusuf Hoca** ile irtibât kurarak, kısa bir süre sonra Hoca'nın çalıştırmakta olduğu koroya dâhil edilmiştir.

Bir karşılaşmamızda, **Yusuf Hoca**'ya: "*Babasında bulamadığımız kulağı, nihâyet oğlunda buldunuz. Artık ödeştik!*" dedim. Sanki, bana verip de boşa gitmiş gibi gözüken emeklerinin bir başka yerden verim olarak karşısına çıkmasından dolayı sevincini gizleyemeyen insanın mutluluğu vardı tatlı tebessümünde. Böylece, **Yusuf Hoca** ile olan dostluğumuzun vefâ, sevgi ve saygı tarafı dışında kalan temâdisini **M. Sinan** vasıtasıyla sağlar olduk.

* * *

Ergun Balcı Beyefendi ile muârefemiz ise, 1975 yılında TRT'deki "*Gönül Telimizi Titretenler*" programı dolayısıyla gıyâbî olarak başlar; *Ankara Etnografya Müzesi*'nde araştırma yaptığım 1992 Eylülünde gösterdiği yakın ilgi ile de vicâhiye dönüşür.

Ergun Bey, bana karşı mesâfeli, çocuklarıma karşı daha yakındır. Bu sebeble, çokça selâmını ve araya sıkıştırılmış kelâmını alırım. Fakîre, gıyâbımda hep duâ ettiğini de bilirim. Peygamber Efendimiz'in : "*En kabûl gören duâ, insanların birbirilerinin gıyâblarında yapmış oldukları duâdır*"² hadîsini bildiğim için, bana gıyâbımda yaptığı duâların kabûl görüldüğüne inanır; bir dost mutluluğu yaşarım.

² Bkz. *Şihâb'ül-Ahbâr Tercümesi*, s.238, no:817.

1990 yılında, **Akşemseddin Hazretleri** adına Göynük'de düzenlenen sempozyuma "**Akşemseddin Sandukasının Kitâbeleri**" başlıklı bir bildiri ile katılarak, kitâbelerin çözüm ve yorumlarını sunmuştum. Sempozyumun bitiminde uzun boylu bir delikanlı yanıma yaklaşarak şöyle dedi: "**Hocam ben, komşu ilçe Taraklı Kaymakamıyım, yemeği birlikte yiyebilir miyiz? Sempozyumun beş bildirisini de dikkatle dinledim. Diğerlerinde anlayamadığım yerler de oldu; fakat sizin bütün söylediklerinizi anladım. Şunu söylememe müsâade edin: Eğer siz, bundan böyle hiçbir şey yapmayıp köşenize çekilseniz bile, bize kazandırdığınız bu kitâbe, ölünceye kadar devletin size bakması için yeter bir sebeptir!**".

Bizim son nefesimize kadar hizmet etme mecbûriyetinde oluşumuz ayrı, yapılan bir hizmetin rûhunu yakalamak ise ayrı bir keyfiyettir. İmdi, milyonlarca insan arasından **Ergun Balcı** adıyla bu âleme gönderilen bir merd-i Hüdâ, hâfızasını yitirmiş ve zevkleri dumura uğratılmış bir millette, hâfızasını iâde ettirecek ve zevklerini rehabilite edecek de, siz ona sıradan bir insan gözüyle bakacaksınız; olur mu efendim! Ne demişti **Kaymakam Bey**: "**Siz, bundan böyle başka hiçbir şey yapmayıp köşenize çekilseniz bile, bize kazandırdığınız "Gönül Telimizi Titretenler" programı, ölünceye kadar devletin Ergun Balcı'ya bakması için yeter bir sebeptir!**".

Programın arkası getirilmese de, bizim gönül telimiz hâlâ titriyor. Gönül telinin titremesi tâbiri, bana hep, Kur'ân-ı Kerîm'deki: "**Mü'minler o kimselerdir ki, Allah anıldığında kalpleri ürperir...**" (Enfâl : 2) âyetini hatırlatmıştır. Gönül telinin titremesiyle, kalbin ürpermesi aynı şeydir. Her iki hâlin oluşması için de, titreyen bir gönül ve ürperen bir kalb gerekmektedir.

* * *

İlim, sanat, edebiyat, nitelikli siyâset ve toplum hayatını bütünüyle düzenleyen ahlâk anlayışımız eş zamanlı olarak seviye kazanmadıkça, bu tempoya ayak uyduramayanların yükü, diğerlerini hep halsiz düşürmeye devam edecektir.

Bir yandan, "**eskiyi hatırlatıyor**" gerekçesiyle gazelini, kasîdesini, münâcâtını; neyini, udunu, tamburunu unutturan bir dayatma ile; bir yandan da, İslâm'da mûsikî vardır-yoktur şeklinde sürdürülen bir zihin daraltması ile iki yanından da mustalanan mûsikî hayatımız, **Yusuf Hoca** ve **Ergun**

Balcı gibilerin yönlendirdiği bir yörüngeye girmiştir. Bu uzun süreli uyuklama döneminin boşluğundan istifade eden fırsatçılar çıkmışsa da, hiçbir zaman sahte, gerçeğinin yerine geçemeyecek; kalitesiz, kaliteliden daha uzun soluklu olamayacaktır.

İnsanın içini, dışını, gözünün bakdığını ve gönlünün sakladığını ancak Allah bilebilir. Nitekim *Kur'ân-ı Kerim*'de: "**Allah, gözün hâince bakışlarını ve kalblerin gizlediği her şeyi bilir**" (Mü'min: 19) denmektedir. Ne var ki, insanlara da, muhâtabının içden dışa vurmuş sızıntılarını hemen sezme kabiliyetini vermiştir. Herkes, muhâtabında, olumlu veyâ olumsuz bir his uyandırır. Her insanın karşısındakinde uyandırdığı bir imaj vardır. Bu gerçeği dile getirmek üzere bir gün **Peygamber Efendimiz**, topluluk hâlindeki ashâbına sorar :

- "**Sizin en hayırlınızın kim olduğunu söyleyeyim mi?**" **Ashâb:**
- "**Buyurun yâ Resûlullah, dinliyoruz!**" **derler. Efendimiz:**
- "**Sizlerin en hayırlısı, görüldüğünde Allah'ın hatırlandığı kimselerdir**" **buyurur**³.

Gönül telimizi titretmekten başka bir niyeti, tasavvuru ve çabası olmayan bu sahâbe tabiâtlı insanlar, isimleri ve eserleriyle, bize hep Allah'ı hatırlatıp durmaktadırlar. Aşkla, şevkle topluma seviye kazandırma mücâdelesini verenlere ne mutlu!

11 Mayıs 2003

³ İbn Mâce, *Sünen*, II, 1379, no:4119.

* Ali Yardım Beyefendi'nin, Nisan 2003 sayımızda yayınlanan "Emiroğlu'nun Penceresi" adlı yazısında, kalın punto kullanılması gereken bölümler, sehven tırnak işareti ile verilmiştir. Düzeltir özür dileriz.

Sabâ Kâr-ı Nâtık*

Mustafa TAHRALI

-Merhum Cinuçen Tanrıkorur'un Hâtırasına-

Bir nağme-i dil-süz okuyan bülbül-i cânız
"Âteş kesilir geçse SABÂ gülşenimizden"¹
Mutrip tutulup seyrine açmışsa DÜĞÂH'ı
Bin âh ile bir Hû duyulur neyzenimizden
Bir başka açar gülleri âh BESTENİGÂR'ın
Bülbül tutar âhengini müstahzenimizden
ÇARGÂH ile bir bir sunulur sāğarı aşkın
Dilden dile mahfice gönül mahzenimizden

Gönül âlemde HÜSEYNÎ tutup âvâzesini
Perdeden perdeye aşk derdini izhâra gelir
Şöyle GERDÂNİYE'den açsa n'ola seyrini yâr
Nice bin bülbül-i şeydâsı o gülzâra gelir
KARCIĞÂR eylese tambûr ile kânûn el ele
Diller ikrâr için esrârını güftâra gelir
Söylese ZÂVİL AŞÎRÂN ile hicrânını âh
Perde perde Cinuçen sîne-i edvâra gelir

Seyrin işittik güzelin meclis- i âhenkte yine
Nağme-i NIKRÎZ okumuş yâr-i vefâkârı ile
Neşe'-i yârâmı görüp söylemiş âşıklara ud
Cezbe-i MÂHÜR'u bütün dillere esrârı ile
Seyr-i HICAZKÂR'a gelip derd ile divâne gönül
Söylemiş ahvâlini dildâr-ı cefakârı ile
Böylece telden tele her perdeyi bir bir dolaşıp
Eylemiş efsûnunu KÜRDİLİHICAZKÂR'ı ile

¹ Sayın Tolga Bektaş tarafından bestelenmiş ve Cinuçen Tanrıkorur'a ithaf edilmiştir. Güftede adı geçen Zâvil Aşîran, Gülbüse ve Şeddisabâ makamları C. Tanrıkorur tarafından terkip edilmiştir.

² Leskofçalı Galib'in bir gazelinin birinci beyitinden aldığımız bu mısraın ikincisi şöyledir: "Ah-ker gül olur bulsa safâ külhanımızdan" Yahyâ Kemal'in *Eski Şiirin Rûzgârıyla* kitabındaki (s.61) "Tazmin" başlıklı gazelinin son beyiti şöyledir:

"Biz bülbül-i muhrîk-dem-i şekvâ-yı firâkuz

Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden"

Yahyâ Kemal bu beyiti kimden aldığını belirtmemiştir. *Sultan Şâirler* (Mustafa 'sen, A. Fuat Bilkan, Akçağ Yay., 1997, Ankara) isimli kitapta Sultan II. Selim' âit bir "müfred" olarak gösterilmiştir. A-şağıda görüldüğü gibi ilk mısradaki bir kelime farklıdır: (s. 158):

"Biz bülbül-i muhrîk-dem-i gülzâr-ı firâkuz

Âteş kesilir geçse sabâ gülşenimizden"

² Fuzûlî ve Bâkî'den alınan mısralar bulunduğu yerlerde parantez içinde gösterilmiştir.

Gelir bir dem cihân içre gönül bir NEV'ESER söyler
 "Felek her devrde bir feyz-i hikmet aşikâr eyler" (Fuzûlî, K. 22/1)
 Derûn-ı dildedir âh BÜSELİK seyri temennisi
 Gönül seyrinde elbet vasl-ı yâri ihtiyâr eyler
 Ezeldendir NEVÂ'sı ehl-i aşkın tâ ebed ey dil
 Onunçün başka yâr bilmez o yâre itibâr eyler
 Bugün dillerde devrettikçe bir GÜLBÜSE âhengi
 Gönül bezminde yâran dem tutup seyr-i nigâr eyler

Ey bülbül-i dil gülşene düşmüş ki figânın
 Bir âh ile mecliste rebâb açtı SEGÂH'ı
 Âvâzını salmış Cinuçen ŞEDDISABÂ'da
 Dil derdini söyler yine her nâle vü âhı
 UŞŞÂK'a gelir derdi de dermânı da yârin
 Dil, sevdiği, seyrinde bulur devlet ü câhı
 Neylerle BEYÂTÎ'den edip seyr ü terennüm
 Hicrân ile anmış gönül âlemde o şâhı

Seyrin tutup sofyân ile bir SÜZİNÂK efgân ile
 Her dem gönül cânân ile hayran gelip hayran gider
 Üftâdedir dil yârına hem teşnedir didârına
 Nâdîde RAST etvârına hayran gelip hayran gider
 Dillerdesin ey ISFAHAN seyrin açık hüsnün ayan
 İlden ile halk-ı cihan hayran gelip hayran gider
 Söyler HİCAZ can bülbülü susmak nedir bilmez dili
 Dinmez eser hasret yeli hayran gelip hayran gider

BEKTAŞ tutar kararını seyrinde âkıbet
 Son perdeyi açınca SABÂ süz-i sîneden
 Bir dem imiş Mürid şu cihan seyri aşikâr
 "Güş eyle râzi perde-i sâz u terâneden" (Bâkî, G.170/2)

Mustafa Tahralı

4 Nisan-7 Mayıs 2002

Muallimler ve Müellifler

Dursun GÜRLEK

Gül, dalında gülümsediği gibi, kalem de yazarken güzelleşir. Hele usta bir yazarın eline geçerse, coşkun bir ırmağa dönüşür. Eski kültürümüzün temsilcileri, böyle velûd kalemlere "muharrir" adını veriyorlardı. Bugün "kompozisyon" adıyla bilinen dersin dünkü adı, "tahrir" di. Resmî dairelerdeki yazı işlerini yürütenler ise, tahrîrat kâtipleriydi. Çok yazı yazmaktan eli nasırlaşan fikir işçisi, eğer en az yarım asrı arkasında bırakmışsa ona da "şeyhûlmuharrirîn" ünvanı veriliyordu. Yakın tarihimizin en meşhur şeyhûlmuharrirîni, hiç şüphesiz ki, "Altmış beygir kuvvetinde yazı makinesi" diye anılan "Hâce-i Evvel Ahmet Mithat Efendi"ydi.

Eser yazan, kitap te'lif eden kalem erbâbına da eskiden "müellif" deniyordu. Asıl mânâsı ülfet ve ünsiyet olan bu kelime, ilim adamıyla kitabı birbirinin ayrılmaz iki parçası hâline getiriyor, ne zaman "müellif" kelimesini duysanız gözünüzün önünde cilt cilt kitaplar canlanıyordu. Kendisi de büyük bir müellif olan Bursalı Mehmed Tâhir Bey, "Osmanlı Müellifleri" adındaki üç ciltlik muhalled eseriyle, kitap medeniyetinin usta mîmarlarını birer birer tanıtıyor, bu mübarek ve muazzez kelimenin unutulmaması için elinden ve kaleminden gelen gayreti gösteriyordu.

"Müellefe-i kulûb"tan sayılan müelliflerin dün aldıkları te'lifler, az çok insafla kâbil-i te'lifli. Bugün ise kalem erbabına verilen ücret, asgarî ücret gibi komik kalıyor. Böyle düşük te'liflerle müellifler, telef olmaktan bir türlü kurtulamıyorlar. Dolayısıyla "eser" sayısı azalırken "yapıt" sayısında büyük bir patlama oluyor. Ne yazık ki, medeniyet sarayının asıl malzemesini teşkil eden kâğıt, "telifât" nâmındaki "telefat"a harcanıyor.

Eskilerin sık sık kullandıkları "Mütercim katildir!" sözünü iyi anlamak, asıl kastedilen mânâyı tam kavramak için "tercüme", "mütercim", "mütercem", "lisan" kelimelerinin ifade ettiği mefhumlar dünyasını yakından tanımak gerekiyor. Başarılı bir tercümenin yapılabilmesi için, buna teşebbüs eden kimsenin her iki dilin inceliklerine vâkıf olması, üslûp terbiyesine sahip bulunması gerekiyor. Aksi takdirde yaptığı tercüme, acemi bir aşçının pişirdiği tadı tuzu eksik yemeğe benzer. Bunun gibi mesleğinin sırlarını iyi kavramayan bir mütercim de "tercüme" adı altında katliâm yapar, hem kendine hem kitaba yazık eder.

Tercümenin ilim ve kültür tarihinde oynadığı önemli rolü yakından

Muallim Cevdet

görmek için Hilmi Ziya Ülken'in "Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü" adlı eserini okumak gerekiyor. Mütercim Âsım ise, bu işin sırrına ve künhüne vâkıf olanların başında geliyor. Şimdi artık kimse tercüme ettim demiyor, "mütercim" sözü ağza alınmıyor; yarım yamalak bilgilerle "çeviri" yapılıyor. Bu sırada kim bilir ne dolaplar çevriliyor. Çevirmenin, "mütercim" olabilmesi için en az kırk tekne ekmek yemesi gerekiyor.

Muallim, ta'lim eden, öğretene; ama daha çok eğitene demektir. Muallim aynı zamanda iyi bir mürebbidir. Üzülerek ifade edelim ki "öğretmen" kelimesi, muallimin yanında sönük, donuk ve cılız kalıyor. Ne yazık ki bugün artık hiç kimse "muallim" sözünü kullanmıyor, "hoca" lâfı bile bazı ham ruhları, kafalarına kaynar su "boca" edilmiş gibi çıldırıyor.

Garip değil mi, "medeniyet" kelimesi "mim" harfiyle başladığı gibi, bu büyük îmar, inşâ ve ihyâ hareketinin asıl unsurlarını teşkil eden müellifler, mütercimler müverrihler, mürebbiler, musahhihler, muharrirler ve mual-

limler de aynı harfle "mim"leniyorlar.

Medeniyetin uygarlığa dönüşmesiyle birlikte müellif tenzil-i rütbe ederek "yazar" oldu. Mütercim, üzerindeki kaftanı atarak, "çevirmen" isimli çula büründü. Musahhih, artık yanlış tashih etmiyor, "düzelti" yapıyor. Mürebbî kelimesinden gâliba rahatsız olmaya başladık ki, artık bu meslek müntesiplerine "pedagog" diyoruz. "Öğretmen" sanki "muallim"den intikam almak istiyor ve "öğretmem" dercesine bağırıyor!

Efendim yakın tarihimizin üç önemli ilim ve kültür adamı hâlâ bu güzel sıfatla anılıyor, başka bir ifadeyle "muallim" onların sayesinde asâletini muhafaza ediyor: Muallim Nâci, "Ömer'in Çocukluğu"ndan beri, aynı ünvânı taşıyor. Kilisli Muallim Rifat Bilge, "Bostan ve Gülistan mütercimi", "Dîvân-ı Lügati't-Türk musahhihi" olarak bilindiği kadar da mükemmel bir "muallim" sıfatıyla hâfızalardaki yerini koruyor. Bindokuz yüz otuzlu yıllarda Bulgarlara satılan arşiv belgelerimizin -hiç değilse bir bölümünün- yurda geri getirilmesini sağlayan, bu uğurda akıl almaz fedakârlıklara katlanan, on bin cildi geçen çok kıymetli kitaplarını Belediye Kütüphanesi'ne bağışlayarak bu milletin kültür hazinesine büyük bir katkıda bulunan Bolulu Mehmet Cevdet Bey de, "Muallim Cevdet" olarak zihinlerimizdeki ve kalplerimizdeki müstesna yerini koruyor.

İlim ve kültür âbidelerine duyduğu hayranlıktan, kalem erbabına gösterdiği saygıdan ve vefadan dolayı kendisi de âbide şahsiyet haline gelen Muallim Cevdet Bey, yakın tarihimizin en önemli şahsiyetlerindendi. Onun renkli kişiliğini teşkil eden unsurların en başta geleni, dünkü medeniyetimizden bugüne intikal eden sanat ve kültür varlıklarına karşı duyduğu hayranlıktı. Selâtin camilerinden birinin şadırvanında şakiyan sulardan abdest almak, tarihi mezarlıkların arasında uhrevî gezintilere çıkmak, yazma bir eserin âherli sayfalarını çevirmek, köşebaşında duran ve melûl mahzun manzarasıyla hassas insanların duygularını harekete geçiren bir sebilin kitâbesini okumak, ecdadın hayvanları bile kuşatan şefkat duygusunun canlı şâhitleri olan kuş evlerini seyr u temâşâ etmek, öğrencilerini tarihî mekânların cazibesıyla yüz yüze getirmek onun en büyük zevkini teşkil ediyordu. Muallim Cevdet, tarihi bir eserin yok edildiğini, içinde nice hâtıralar barındıran eski bir konağın yıkıldığını, yıkıldığını, su medeniyetinin şaheser örnekleri olan İstanbul çeşmelerine hor bakıldığını; yazma eserlerin, berat ve fermanların izbe mahzenlere

tıkıldığını görünce göz yaşlarına hâkim olamaz, hüngür hüngür ağlamaktan kendini alamazdı.

Ömrünü dershane ile kütüphane arasında geçiren merhum, talebelerini sık sık kır gezintilerine götürüyor, İstanbul'un tarihi mekânlarını gezdiriyor, onlarla açık hava dersleri yapıyordu. İstanbul'un işgal altında bulunduğu o netameli yıllarda bile bu görevini aksatmıyor, Osmanlı başkentini, çok sevdiği bu talebeleriyle birlikte adım adım dolaşıyordu. Yağmur yağdığı zaman kolundaki şemsiyesini açmıyor, öğrencileriyle birlikte o ada islanıyordu.

Muallim Cevdet, hocalarına, üstadlarına, büyüklerine son derece saygı gösteriyordu. Kendilerinden istifade ettiği kalem erbabından vefat edenleri her zaman rahmetle anıyor, sık sık mezarlarını ziyaret ediyor, aileleriyle ilgileniyor; hayatta olanları ise sürekli arayıp soruyor, hatta bazılarının elini öpüyordu. Kâmusü'l-A'lâm'ından çok yararlandım diye Şemseddin Sami'ye büyük bir saygı gösteriyordu. "Kırkambar", "Dağarcık", "Beşair" ve diğer eserleriyle kendisine yol gösteren Ahmet Mithat Efendi'ye, her vesileyle hayranlığını belirtiyordu. Devrimizin Evliya Çelebi'si kabul ettiği Ord. Prof. Dr. Süheyl Ünver Bey'e en büyük pâyeyi veriyor; daha da ileri giderek: "İsterim ki bütün defterlerim, el yazmalarım, mektuplarım, hatıralarım, vesikalarım, tarihi meskukat ve mühürlerim mutlaka bu zatın elinden geçsin. Çünkü bunları onun kadar takdir edecek başka bir zatı tanımıyorum!" diyordu.

Biyografi sahasında kaleme aldığı birbirinden değerli eserlerinden dolayı Bursalı Mehmet Tahir Bey'e büyük bir minnet duyuyor, özellikle Osmanlı Müellifleri'ne çok önem veriyordu. Avrupalı müsteşriklerin bile karşısında saygıyla el bağladıkları en büyük kitabiyât bilginimiz hakkında "Beyazıt Kütüphanesi'nin müdürü melekhaslet, yüksek üstad İsmail Sâib Efendi hazretlerinin ellerinden öperim. Beni hayır ile yâd etsinler!" diyordu.

Annesine son derece düşkün olan merhum, validesinin uykusu kaçırmamasın, rahatsız olmasın diye her türlü külfete katlanıyor, bazen enteresan tedbirlere bile başvuruyordu. O yıllarda İstanbul'un herhangi bir semtinde yangın çıktığı zaman mahalle bekçileri akortsuz ve kerih sesleriyle avaz avaz bağırıyorlardı. Geceleri bozacılar, sabahleyin erkenden salepçiler, simitçiler, gazeteciler kendilerine mahsus ses tonlarıyla bağıra bağıra

mahalleleri dolaşıyorlardı. Bu gürültü makineleri, annesini rahatsız etmesin diye kendilerine küçük ikramlarda bulunuyor, daha uzak mesafelerden gitmeleri için bazen onlara para verdiği bile oluyordu.

Muallim Cevdet kitapların muhtevası kadar ciltleriyle de ilgileniyordu. Çocuklarının eğitimiyle olduğu kadar üstleriyle, başlarıyla da meşgul olan bir baba gibi, o da güzel ciltli, temiz kâğıtlı kitapları eline alınca âdeta kendinden geçiyordu. Bir cildin tamir için başka bir mücellit tarafından kesildiğini ve eserin berbat edildiğini görünce hem mücellide, hem de acemi sahibine kızıyordu. Tezhibi bozulan, şirazesi dağılan kıymetli bir eserle karşılaşınca gözleri yaşarıyordu.

Muallim Cevdet, 3 Aralık 1935'de, 52 yaşında Rahmet-i Rahman'a kavuştu. Vasiyeti üzerine, Edirnekapı Mezarlığı'na, Süleyman Nazif'le Babanzâde Ahmet Naîm Bey'in kabirlerinin arasına defnedildi.

Âlem

Recep YILDIZ

Aldanma, bulunmaz bu hayattan umulan
Yalnızca bir efsânedir âlemde olan
Ömrün gibi binlerce ömürler yaşasan
Âlem yine hep aynı yalan, aynı yalan

2 Ocak 2003

Kim

Halil SOYUER

Bu renkleri kim veriyor doğaya
Ağaçları yaprağından soyan kim?
İnsan kulağına vicdan sesiyle
Emreden kim, emre hemen uyan kim?

İnsan bir muammâ demesi kolay
Bir imtihan başa gelen her olay
Üşüsünler diye senede üç ay
Soğukları gün gün kışa koyan kim?

Ömür uçuyorken elden avuçtan
Tut hayatı ele geldiği uçtan
Uzamayan kılı, alıp da saçtan
Gözler üstündeki kaşa koyan kim?

Estiren kim şu rüzgârı bu yeli
İnsan canlıların konuşan dili
Bırak bedendeki ayağı eli
Gözü yüze, beyni başa koyan kim?

Kışın yağsın diye başlarına kar
Yerden göğe doğru uzarmış dağlar
İnsanda ne kadar can işçisi var
Onları bedende işe koyan kim?

Yudum yudum tüketirken meyleri
Nefes nefes ağlatan kim neyleri
Çeşit çeşit icat edip tüyleri
Büyükü küçükü kuşa koyan kim?

Şu dünyaya kapatan kim gözleri
Saniyede bin yapan kim yüzleri
Başka çareniz yok deyip bizleri
Kendimizle hep başbaşa koyan kim?

Ahmet Hamdi Tanpınar ve İstanbul'un Fethi

Yrd. Doç. Dr. Murat Koç

İstanbul'un fethi Türk ve dünya tarihinin en önemli olaylarından-
dır. Fetih'ten itibaren Türklerin tarih, kültür ve medeniyeti yeni bir
safhaya geçmiştir. Ahmet Hamdi Tanpınar, fetih hâdisesini estetik
bakış açısı ve geniş sanatkâr muhayyilesiyle değerlendirir. Bu tarihî reali-
tete sanatın aynasından bakar, ya da hâdiseyi kendi sanatkâr bakış açısı-
nın penceresinden görür. Bütün unsurlarıyla yeni bir medeniyetin kurul-
ması, insanın şehri, şehrin insanı değiştirmesi, insanla şehrin tarihi yeni-
den inşası ona çok farklı çağrışımlarla gelir. İstanbul peyzajı, mimarî, plâs-
tik sanatlar, geleneksel Türk sanatları ve bunların en sonunda bir "tem-
met" işareti gibi gelen musikî bu çağrışımları besler ve zenginleştirir. İstan-
bul'un fethi tarihî bir realitedir. Milletlerin hayatında Tanpınar gibi -keli-
menin tam anlamıyla- hâlis sanatkârlar bu tarihî realiteleri başka bir plân-
dan, herkesin göremeyeceği bir gözle görürler. *Beş Şehir*'de ve denemele-
rinde bu duruma tanık oluyoruz. O fethi düşünürken top seslerine "kum-
ruların aşk daveti ve bülbül sesi" karışır. Ve o bahar gününde "erik ve ba-
dem ağaçlarının" açtığı çiçekleri düşünür. Bunlar normal gözün görüp ifa-
de edemeyeceği, sanatkârâne bakış açısıyla yüklü zengin çağrışımlardır.
Tanpınar'ın tarih anlayışındaki farklılığı Prof. Dr. Sema Uğurcan şu şekil-
de tespit etmiştir:

"Tanpınar da "Şark"ı ömrü boyunca kendisine göre yorumlar. Bunu ya-
parken faydalandığı kaynakların başında tarih gelir. Tarih anlayışında Yah-
ya Kemal'in üzerindeki etkisini daima tekrarlar. Ancak Tanpınar epik tarih
üzerinde durmakla beraber dışına da taşar. Tarihi yapanların psikolojisi,
dayandıkları temel prensip, kurdukları ve korumaya çalıştıkları dünyanın
estetik değeri, Tanpınar'ın tarih nâmına üzerinde durduğu diğer hususlar-
dır."¹

Tanpınar fetih hâdisesine: *Yaşadığım Gibi*'de² yer alan: "İstanbul'un
Mevsimleri ve Sanatlarımız, Yaklaşan Büyük Yıldönümü I-II, İstanbul'un
Fethi ve Mütareke Gençleri, Kenar Semtlerde Bir Gezinti" adlı yazılarında,
Beş Şehir ve *Yahya Kemal* kitaplarında temas eder. Bu temaslar fethi, tarihi
ve şehri farklı bir gözle görmemizi sağlar. Adı geçen makale ve eserlerde-
ki fikirleri üç başlık altında tasnif etmek mümkündür:

¹ "Tanpınar'a Şehirlerin Söylediği Tarih", M.Ü.Fen-Edb. Fak., Türklük Araştırmaları
Dergisi, İstanbul 2001, nr. 10, s. 108

² Dergâh Yay., İstanbul 1996 (2.B.), 470s. (Alıntılar bu baskıdandır.)

1-Tanpınar'ın İstanbul'un Fethine Dâir Düşünceleri:

a) Fetih etrafında kendi düşünceleri:

Tanpınar Türk tarihinde İstanbul'un yerine temas ederken son derece ilgi çekici bir noktayı dile getirir: "Tarihimizin en mânâlı taraflarından biri de başından itibaren İstanbul'un etrafında, avını arayan bir şahin gibi gittikçe daralan halkalarla dönmesidir."³ der ve İstanbul'un fethini Türk tarihinde "Malazgirt'le başlayan bir hamlenin tamamlanması" olarak görür.

Yaşadığım Gibi'de yer alan "İstanbul'un Mevsimleri ve Sanatlarımız" adlı yazısında, mevsimlerin Türk sanatı üzerindeki tesirlerini ortaya koyarken, şehrin baharlarına ayrı bir yer verir. İstanbul'un muhasarası bir nisan sabahı başlamış, Fatih ordularıyla şehre bir mayıs sabahı girmiştir. Türk ordusunun fethin rüyasını gördüğü bugünlerde İstanbul baharı yaşamaktadır. Boğaz vadilerinde, Çamlıca eteklerinde, Rami ve Davutpaşa kırlarında, Fatih'in Otağ-tepe'deki çadırının etrafında bahar bütün hâkimiyetiyle âdeta fethi müjdelemektedir, bu müjdeyi fetih ordusunun top seslerine karışan "kumruların aşk daveti" ve "son hücum tekbirlerine karışan bülbül sesleri" tamamlamaktadır.

Tanpınar Divan şairlerinin mevsimler içinde ısrarla baharı tercih etmelerini de bu sebebe bağlar. Gerçi o zamana kadar şiirimizde farklı coğrafyaların baharı terennüm edilmiştir. Fakat hiçbiri İstanbul baharları gibi "kanımıza âit bir mâcerâa" çeşniyesi şiirimize girmemiştir. Tanpınar Bâkî, Nâilî, Nedim gibi büyük şairlerin divanlarının bütün bir tarafını dolduran "bahar" konusunu âdeta "ırka âit bir tecrübenin" tesirlerinin dışı doğru yansımaları gibi düşünmek ister. Şiirin yanında çinide, yazıda, minyatürde" onun tereddüdü, ürkek sevinci ve etrafı dolduran aydınlığı" (s. 142) vardır. Bu yönüyle bahar sadece bir mevsim olmaktan öteye giderek, eski sanat eserlerimizi zenginleştiren, bu sanatları ferdiyetin dar sınırlarından kurtaran bir unsur olarak yerini alır.

Tanpınar "Yaklaşan Büyük Yıldönümü I"⁴ adlı yazısında İstanbul'un fethiyle bir başka sanatımızı -Türk musikisini- bir arada düşünür.⁵ Fethe-

³ "İstanbul'un Mevsimleri ve Sanatlarımız", *Yaşadığım Gibi*, s. 142

⁴ *Yaşadığım Gibi*, s. 171-175

⁵ Müsîkinin bir fetih vasıtası hâlinde düşünüldüğüne *Sahnenin Dışındakiler* romanında da tanık oluyoruz. Tevfik Bey, bir mehtap gecesinde Boğaz'daki karışık ve ahenksiz müsikîyi söylediği bestelerle susturur ve "Boğaz'ı müsikîmiz namına fetheder". Öyle ki farklı milletlere mensup insanlar kendi müsikî aletleriyle bu müsikîye dahil olmak durumunda kalırlar. Buradaki parçada da Tanpınar'ın kültür ve medeniyetin önemli bir unsuru olan müsikîyi bir fetih hâdîsesi içinde, farklı bir çağışımla çok yönlü düşündüğüne tanık oluyoruz.

dilen yerleri vatan orkestrasının bir parçası olarak görür ve bu yerler sanki kendilerine has musiki âletleriyle, seslerinin yardımıyla fetih için çaba gösterirler. İstanbul fethedildikten sonra da âdeta "vatan orkestrası" kurulmuş olur ve kendi terkiibini yapar:

"Hiçbir yerden vatanın kuruluşu dediğimiz şey, İstanbul tepelerinden olduğu kadar açıklıkla görülmez. Ancak Süleymaniye'nin avlusundan bakıldığı zaman, vatan orkestrasını teşkil eden sazların, tıpkı tersine bir Haydn senfonisi gibi teker teker canlandığı görülebilir. İlk önce Erzurum, Bingöl dağlarının yıldızlarının ışığından rahlesini yakar. Sonra Kayseri, sırtından Sezar mantosunu atarak, Erciyes'in yeşil eteklerinden toplanmış bir nağme ile ona katılır. Sonra Konya ve Ankara, kendi bozkırlarının ortasından bir çoban ateşi gibi hasretle dolu gelirler. Sonra gittikçe artan bu nağme dalgası, Ege şehirlerinin uğultularıyla zenginleşir. Nihayet Bursa, rahmanî neyini üfler, arkasından Edirne'nin beş asır çınlayacak zafer borusu öter; Üsküp ve Manastır'ın, Rumeli şehirlerinin büyük ve heybetli kösleri döğölmeye başlar. Tunç ve demirden, en sonunda İstanbul bir birinci keman gibi gelir ve yerine oturduğu zaman vatan orkestrası, tarihlerde gördüğümüz ve kanımızda tanıdığımız gibi kurulmuştur. Artık bütün nağmeler onun sihirli işaretini altında toplanacaktır, ona yoldaşlık edecektir; herşey en güzel ve taze tarafıyla ona gidecektir." (s. 173)

b) Hoca Sadeddin Efendi'den Naklettikleri:

Tanpınar mevsimle bağlantılı olarak fetih hâdisesinin Hoca Sadeddin Efendi'nin Tâcüt-Tevârih adlı eserinde "gizli bir bahar sıtması ile" tutuştuğuna dikkati çeker. Devri içinde "kuru bir şehnameci" olarak gördüğü Hoca Sadeddin Efendi: " (...) Bu fethitte herşeyin, -mevsim, yeni kurulan imparatorluk ve bizzat Fatih- bir bahar macerası olduğuna dikkat etmişti." (s. 141) Mevsim bahardır. Tabiat bir yeniden doğuş ve canlanış içerisinde. İstanbul'un fethiyle imparatorluğun tarihinde âdeta bir bahar safhası açılmaktadır ve Fatih 29 yaşındadır. O da yaptığı büyük işe rağmen, henüz ömrünün baharındadır. Tanpınar Hoca Sadeddin Efendi'nin Fatih'i selâmlarken ona, fethettiği şehrin ve baharın güllerinden "bir çelenk" uzattığını düşünür.

c) Yahya Kemal'den Naklettikleri:

"İstanbul'un Fethi ve Mütareke Gençleri"⁶ adlı yazısında Yahya Ke-

⁶ Yaşadığım Gibi, s. 179-183

mal'in bakışıyla şehri yeniden tanımanın saadetini tasvir eder. "Millî inancın cömert bir kaynağı" şeklinde adlandırdığı Yahya Kemal'in derslerinde, o dönemde Millî Mücadele için savaşanlar, "ilk fetihlerin kahramanlarıyla beraber" yürürler. Tanpınar bu derslerin kendilerine "toprağa bağlı, onunla yoğrulan ve inkişafını yapan" tarih fikrini kazandırdığını söyler. Bu gezilerde Yahya Kemal Türk tarihinin iki büyük hâdisesine ayrı yer verir: "Malazgirt'le başlayan Selçukîler'in Anadolu'yu zaptı, İstanbul'un fethi." (s. 181) Yahya Kemal her sabah yaptığı gezilerle şehri âdeta yeniden fetheder. Bu fetihde asıl fethin izlerini, o anların heyecanını duyuracak unsurları arar. Tarihten gelen gerçekler, Yahya Kemal'i farklı çağrışımlara götürür. O bu tarihî gerçeğin masal tarafını düşünmek ister. Mütareke devri içinde fetih, Yahya Kemal için bir sembol olur. Bu sembolden güç alan büyük şair, Millî Mücadele'yi yapan askerleri selâmlar. Yahya Kemal fethi, kendinden öncekilerden çok farklı yorumlar:

"Bu fethin millî tarihteki mevkiini göstermek ise ancak ona nasib oldu. O İstanbul'un fethini Rumeli'ye ve Anadolu'ya sahip olan vatanın tamamlanması hâdisesi addediyordu. Bizans kadrosunda inkişafı mukadder olan Osmanlı İmparatorluğu, ancak bu fetihle kendisini bir bütün addedebilirdi." (s. 182)

Yahya Kemal Bizanslı tarihçi Ducas'tan okuduğu "Büyük Gedik" hâdisesini, yine surlarda tek başına bir mayıs sabahı yaptığı gezintiyle birleştirir. Tanpınar'a göre Millî Mücadele'nin sıcak havası içinde 29 Mayıs 1922'de yazılan: "İstanbul'u Fetheden Yeniçeri'ye Gazel, bu gezinti ile Ducas'ın anlattığı hücum hikâyesinin tesirlerini nakleder." (s. 183)

Tanpınar bu gazeli "Türk epik şiirinin incisi" kabul eder. Yahya Kemal bu fethi katılanları: "leşker-i müfettihü'l-ebvâb: kapıları açan ordu" olarak selâmlar. Millî, dinî ve tarihî bütün çağrışımlarıyla bu küçük şiir okuyanların muhayyilesinde âdeta fetih askerlerinin ilk hücumunu ve bu hücum esnasında hissettikleri heyecanı duyurur: "Hülâsa, ses ve hayal mükemmeliyetinin bir mucizesi olan bu manzumeyi, hakikatte bütün bir tarihî realiteler örgüsü yapmaktadır." (s. 183) Bu gazel bütün olarak Tanpınar'a fethi bir hâtıra gibi gelir. Şiir ve sanatın sırrı ve kudreti de işte buradadır. Bir tarihî hâdiseyi "şahsî bir sergüzeşt yapabilmektedir." (s. 183)

"Kenar Semtlerde Bir Gezinti"de⁷, yine "bu şehri ve onun zamanlarını şahsî bir macera gibi" (s. 210) yaşayan Yahya Kemal'le şehir içinde yaptık-

⁷ Yaşadığım Gibi, s. 210-214

ları gezintilere temas ederken, şehrin bu hâlini alabilmesi için kaç hicret, kaç bozgun ve kaç fethin yaşandığını ve fetih gününden beri şehri bekleyen kabirleri düşünür.

*Yahya Kemal*⁸ kitabında, tarihte devam fikrine sahip olan Yahya Kemal'in Malazgirt Muharebesi'ni İstanbul'un fethiyle beraber düşündüğünü, millî tarihte bir terkinin peşinde olduğunu söyler. "Fetih muhasarasının topoğrafyasına" (s. 27) yaptıkları gezilere değinirken, Boğaziçi'nin pek çok köyünün fetihten önce Türk hâkimiyetine geçtiğini Yahya Kemal'den öğrendiklerini belirtir. Ve Yahya Kemal'in yarım kalan bir "Fetih" manzumesi olduğunu yine ondan öğreniriz.

2-Tanpınar'ın Fetihle Beraber

İstanbul'un Değişen Çehresi Üzerine Düşünceleri:

Tanpınar "Yaklaşan Büyük Yıldönümü II"⁹ adlı yazısında fetih öncesindeki Bizans'ı değerlendirir. Fetih şehre yepyeni bir nizam vermiştir. Fetihden önce İstanbul surları ve bazı âbideleri ayakta duran, nüfusça fakir, iktisadî kaynaklarını ve buna bağlı olarak sosyal dinamiklerini kaybetmiş bir harabe durumundadır. 1204'teki Lâtin istilâsı ve yağması, şehrin iktisadî gücünü kaybettiren sebeplerle birleşince bu harap durum, daha da gözle görünür hâle gelmiştir. Balkanlar'daki kavimlere has hareketlerin yoğunlaşması, Bizans'ın sur dışındaki, hattâ donanmasının Haliç'teki hâkimiyetini bile tartışmalı bir hâle getirmiştir. İstanbul bu dönemde "bağcılık ve birkaç mahallî sanatla" hayatını devam ettiren bir yer durumundadır. Türkler'in İstanbul'u fethi "iktisadî istilâya ve kavimler anarşisine" de son veren bir hareket olması bakımından da önemlidir. Fetihle beraber şehir ve etrafı yeniden canlanır, şehrin tarih içindeki yeri başka bir safhaya geçer. İktisadî hareketler kontrol altına alınır ve bunların geliri şehre akar. Ağaçlar yeşerir, surlar canlanır, yeni mahalleler kurulmaya başlar. Bizanslı âlimlerin fetihle beraber İtalya'ya kaçmasından sonra şehir "yeni bir teolojinin, yeni bir mistiğin, yeni bir estetiğin doğuşunu görür." (s. 176)

Beş Şehir'de¹⁰ de fetihten itibaren ayrı ve şehre yakışan bir mimarînin, şehrin silüetini değiştirdiğini söyler. Türk İstanbul'un özü de buradadır. Fetihden sonra İstanbul kendisini tek bir mimarî üslûbuna teslim etmiştir.

⁸ Dergâh Yayınları, İstanbul 1981, 224 s. (Alıntılar bu baskıdandır.)

⁹ *Yaşadığım Gibi*, s. 175-178

¹⁰ Dergâh Yayınları, İstanbul 1987, (7.B.), 226 s. (Alıntılar bu baskıdandır.)

Dünya üzerinde bu özelliği taşıyan bazı şehirler de vardır. Yalnız İstanbul'da şehrin tabiatı bu eserlerin ön plâna çıkmasını sağlayan, destekleyici bir özellik de taşır:

"Kendisini bir tek mimarî üslûbuna bu kadar teslim etmiş şehir pek azdır. Bu yönden İstanbul'u, Roma, Atina, İsfahan, Gırnata, Bruge gibi şehirlere benzetenler haklıdır. Hatta İstanbul'un onlardan biraz üstün tarafı da vardır. Çünkü İstanbul, sadece âbide ve âbidemsi eserlerin bol olduğu şehir değildir. Şehrin tabiatı bu eserlerin görünmesine ayrıca yardım eder." (s. 31)

Dış görünüşe âit bu değişikliklerin yanı sıra fetihden sonra İstanbul'un manevî çehresi de değişir ve Bizans'tan farklı bir yapıya bürünür. Tanpınar, eski medeniyetimizi dinin şekillendirdiğine işaret eder. Bu sebeple beğenilen ve sevilen insanlara "evliyalık" rütbesi verilmiştir. İstanbul'un ilk evliyalı fetih ordusunun şehitleridir. Bu şehitlerin mezarlarını "Türk İstanbul'un tapu senetleri olarak gören Tanpınar, İstanbul'daki Türk hayatının da, fetih şehitlerinin türbelerine "hürmetle" başladığını tespit eder. Bu fetih ordusu asırlar önce övülmüş, bu övgüden sonra hemen her asker, bu işi başaracak orduda yer almanın hayaliyle yaşamıştır. Fetih için yapılan hamleler de buna bir delildir. Tanpınar fetihden sonra şehrin ruhanî çehresinin de, yine bu fetih şehitlerine yakılan mumlarla değiştiğini söyler. Bu mumlar Bizans'ın "derin ilâhîli ruhanîliği"ni yıkmış, "mescitle, biraz yaldız ve yeşil renkle" şehre Türk kıyafetini giydirmiştir.

Fetihten sonraki ilk mahallelerin -hem hızlı yerleşme zarureti, hem de yeni mimarî usullerden haberdar olunmayı yüzünden- ahşaptan yapılması, bugün bunların bize ulaşmasını önlemiştir.

Fetihten sonra İstanbul'da -kültürümüzün bir ifade vasıtası olan- dilde de farklılaşma görülür ve İstanbul lehçesi teşekkül eder. Tanpınar ilk olarak Necatî, Bâkî gibi şairlerin bu "şehirli Türkçe'sinin zevkini" parça parça bulduklarını söyler. Bu tecrübelerden yararlanan Nefî, Yahya Efendi gibi şairlerde ise "Türkçe'yle aruzun tam bir uyuşmaya vardığını ve Türkçe'nin aruz âhengini hakkıyla benimsediğini görürüz." ¹¹

¹¹ 19. *Asır Türk Edebiyatı Tarihi*, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1985, s. 3 (Tanpınar aynı konuya Yahya Kemal kitabında da temas eder, s. 127-128)

3-Tanpınar'ın Fethin 550. Yıldönümü Kutlamalarıyla İlgili Teklif ve Düşünceleri:

1946'da kaleme aldığı "Yaklaşan Büyük Yıldönümü I-II"¹² adlı yazısında ise, fethin 500. yıldönümünde neler yapılması gerektiği konusundaki tekliflerini ortaya koyar. Tanpınar bu önemli günün kutlanması için gösterişli merasimlerden ziyade, şehre yakışacak, onun tarih ve kültürünü yeniden canlandıracak bir "fikir ve sanat çalışması" yapmak gerektiğini vurgular. Tanpınar'a göre: "Zaten İstanbul'da yaşamak, İstanbul'u bizim bilmek, bu fetih gününü kutlamaktır." (s. 171)

Tanpınar bu önemli yıldönümünde, özellikle üç noktanın gözönünde bulundurulmasını ister:

1-Türkler İstanbul'u aldıktan sonra, burada kendilerine has "bir zevk ve kültür terkibi" ortaya koymuşlardır. Bu Türk medeniyeti temelinde, insanın şehri, şehrin insanı karşılıklı işlemeden ortaya çıkmıştır.

2-İmparatorluk Türkiye'si o devirde dünya üzerinde yaşanan karşılıklığa rağmen, "ahlâkî temellerinin sağlamlığıyla gerçekten şaşırtıcıdır." Yeni fethedilen toprak, imparatorluk bünyesindeki farklı unsurların bu "ahlâkî temeller" üzerinde uzun süre yaşamasına sahne olmuştur. Bu da Türklerin sadece "fütihat"ta değil, "kültür ve medeniyet" ve yeni bir yaşama üslubu yaratmada da ne derece usta olduğuna bir delildir. Tanpınar bu ahlâkî temel yanında, kültür ve medeniyetteki "ölçü fikri"ne de dikkati çeker. Ve Müslüman Şark'ın hiçbir zaman bizdeki kadar "güzel, zevkli ve ölçülü" olmadığını söyler.

3-İstanbul'un fethi tarihimizde, Malazgirt'le başlayan bir hamlenin tamamlanmasıdır. Türk vatani ancak fetihle bütünlüğünü kazanmıştır: "Tıpkı milletimizin tarihi vazifesine onun fethiyle kavuştuğu gibi." (s. 172)

Tanpınar 500. yıldönümünde özellikle bu üç noktanın dünyaya gösterilmesini ister. Türkler bu şehirde -şehrin tabiatı ve tarihinden gelen özellikler dolayısıyla- "her saati bir sanat eseri" gibi yaşama şansına sahiptirler. Bunun da lâyığıyla dışarıya aksettirilmesi gerekmektedir. Bu işin görüldüğü kadar kolay olmadığını da kabul eder:

"İstanbul gibi tılsımlı bir aynada ve bu kadar hazır ve sanatkâr bir fon üzerinde bu beşyüz yılı aksettirebilirsek ne mutlu bize!" (s. 173)

¹² Yaşadığım Gibi, s. 171-178

Tanpınar bu iki yazısında, yıldönümü için yapılması gerekenleri iki plânda ele alır:

1-*Dış görünüş, Mimari ve Peyzaj Düzenlemeleri*: Tanpınar fethin yıldönümünde, şehre hazırlanacak en güzel âbidenin yine "İstanbul'un kendisi" olduğunu vurgular. Bunun için de büyük imar hareketlerine ihtiyaç yoktur. Şehrin kendi bünyesinde bulunan, bir kısmı olduğu yerde unutulmuş izlenimi veren güzelliklerin ortaya çıkarılması yeterlidir:

"Bizden evvelki devirden ve bizim olan herşey, bütün âbideler, mazi eserleri, büyük âbidelerden başlayarak, çeşme, imaret, medrese, mezarlık hepsi, herşey düzeltilmeli, uzaktan görülenler en göz alıcı şekillerini almalı, ancak yakından tadılabilecek olanlar meydana çıkarılmalı, etrafları temizlenmeli, sürprizlerinin tam olmaları için lâzım gelen şeyler tamamlanmalı, tamir ve restorasyon, hepsi yapılmalıdır.

O gün bütün çeşmeler akmalı, bütün beton kubbeler kurşun kaftanlarını giyinmiş, güneşe gülmeli, her eser ilk yapıldığı veya son defa tamir edildiği çehresiyle görünmelidir." (s. 174)

Şehir içinde tarihi ve estetik özelliği bulunan binaların görünmesine engel olan unsurlar kaldırılmalıdır. Bütün olarak İstanbul, özellikle Üsküdar ve Boğaz kendi tabii ve tarihi özelliklerine göre düzenlenmelidir. Özellikle Boğaziçi'nin tabiatına uymayan "tütün, tekeli, kömür depoları ve inşaat atölyeleri, Haliç'teki mezbaha" kaldırılmalıdır. Bunlar şehrin tabii yapısına önemli ölçüde zarar veren unsurlardır.

2-*"Fikir ve Sanat Çalışmaları"*: Bu konuda İstanbul'da yaratılan medeniyet "en güzel, en sağlam taraflarıyla" dünyaya tanıtılmalıdır. Tanpınar çalışmaların özellikle fethin ilk otuz yılını ortaya çıkaracak şekilde yapılmasını ister. Bunun için de "tarihî" çalışmaların büyük önemi vardır. İlk olarak fethin tarihi ve Fatih üzerinde çalışmalar yapılmalıdır. Tarihi hâdiseyi destanı yönden ele alan eserler yanında, ilmi etütler de ortaya konmalıdır. Fatih'in şahsi hüviyeti, İstanbul'un iskânı, mahalle ve semtlerin kurulması, bu mekânlara asıl çehresini kazandıran "Türk İstanbul'un ilk büyük hemşehrilerinin hayat ve eserleri, hayrat ve külliyesi", devrin şairleri ve eserleri (Fatih Divanı'nın Edebiyat Fakültesi ve Tarih Kurumu'nca hazırlandığını haber verir), fetih ordusu etrafındaki menkıbeler, yerleşimden sonra teşekkül eden gelenekler ortaya konmalıdır. Fetih ordusu şehitleri-

nin mezarları "yaptıkları hizmete lâyık bir surette tamir" edilmelidir.

Tanpınar fetihten sonraki İstanbul'u da dört merhalede ele alır. Bu merhaleleri belirleyen daha çok sanat eserleri ve mimariye has yapılarıdır. Fethin 500. yıldönümünde bu dört merhalenin de tarih ve sanat tarihi araştırmaları ile ortaya konulmasını teklif eder:

1-Fetihten Fatih'in Ölümüne Kadar: Bu devrede şehir, herşeyiyle tam bir Türk şehri hüviyetini kazanır: "Fatih devri, tâbir caizse, İstanbul'a taşınma ve yerleşme devrimizdir." (s. 177)¹³

2-II. Bayezid Devri: Bu devirde Mimar Hayreddin'in gayretleriyle yeni bir imar hareketi başlar ve İstanbul imparatorluğun önemli şehirleri Edirne, Bursa gibi farklı bir çehre kazanır. Fatih devrinde başlayan İstanbul'a taşınma ve yerleşme bu devirde tamamlanır. Bu devir maddî anlamda Türk mimarisinin ve şehir düzeninin, manevî anlamda dinî ve tasavvufî hareketlerle bu yerleşmeyi tamamladığı devirdir.

3-Kanunî ve Haleflerinin Devri: Bu devre damgasını vuran ise Sinan'ın eserleridir. Bu eserler İmparatorluğun önemli bir yanını doldurur. Şehir: "16. Asır Avrupa'sının en nizamlı, topluluk hayatının şartlarına en uygun şehridir." (s. 177) Bu devir de ortaya konulmalıdır.

4-17.Yüzyıl: Bu merhale Türk medeniyetinin İstanbul'da "asil kıvamını" bulduğu asırdır. Tanpınar bu dönemin sınırlarını iki mimari eserle çizer. Bu da onun âdeta sanata has bir tarih ve takviminin olduğuna bir başka delildir. Bu devir "I. Ahmet Camii'yle başlayan ve Üsküdar'daki Valide-i Cedid Camii'nin muhteşem akşam nağmesiyle kapanan" (s. 177) devirdir. Bu devir aynı zamanda edebiyatta Neşatî ve Nâilî'yi, musikîde İtrî'yi "hediyeden büyük ve verimli" bir asırdır. Bu asırda Türk zevki "olgunluk çağını yaşarken", Boğaziçi de kendine has hayat tarzı ve zevk üslubunu bulur, yeni bir medeniyetin yaşandığı yer olur. Bu asrın özellikleri de "sanatlar tarihi ve monografiler" yardımıyla ortaya çıkarılmalıdır.

Bunlar yapıldıktan sonra 18. asır, Üçüncü Selim ve II.Mahmut dönemi, Tanzimat modaları, kısacası İstanbul'un beş asırlık dönemi ortaya konulmalıdır. Vakfiyelerin neşri, şehre kendi damgasını vuran hemşehrilerinin hayat ve eserlerinin araştırılması bu "fikir ve sanat" çalışmasını tamam-

¹³ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinde Fatih Devri* isimli kitabında bu dönem mimarisini incelemiştir.

layacak olan hâdiselerdir. Tanpınar'ın asıl istediği bu yıldönümünde tarihimizi "bir bütün olarak almayı" öğrenmemizdir. Yine bu tarihin bir parçası olan cetlerimizizin mezar taşları müzeler yerine gömüldükleri yerlerde bırakılmalıdır. Topkapı Sarayı'nda bir yazı koleksiyonu yapılmalı, tezhip, ciltçilik, minyatörcülük gibi geleneksel sanatların tarihi ortaya konulmalıdır. Tanpınar bu yazısında musikîye yine en sonda yer verir ve: "Beş asır Boğaz sularına akse-den" alaturka musikînin de tam bir koleksiyonunun yapılmasını teklif eder.

Tanpınar elli yıl kadar önce yazdığı yazılarda, İstanbul adına gidilecek yolu göstermiştir.¹⁴ Dikkati çeken nokta onun tekliflerinin üzerinde durulmamış olmasıdır. Tanpınar hocası Yahya Kemal gibi İstanbul'u Türk tarihinin özü olarak kabul etmiş ve onda yarınları besleyecek bir kaynak hüviyetini keşfetmiştir. Bir denemesinde İstanbul'u "hakikî ruh mimarımız" şeklinde tebci eder:

"İstanbul işte budur. Nereye bakarsak bakalım, hangi ufuklara hasret çekersek çekelim, biz İstanbul'da ve İstanbul'la göreceğiz. Bütün tarih boyunca bu hep böyle oldu. Son beş yüz yılın hikâyesi, bir şehrin terbiyesi ve tebciinden başka nedir? Şiirden, sanattan, muâşeretten dine kadar herşeyde İstanbul'un payı vardır. O bizim hakikî ruh mimarımızdır."¹⁵

Tanpınar'ın elli yıl önce temenni ettiği şeylerin büyük kısmı gerçekleşmemiş, daha da önemlisi şehir eski görünüşünden çok şey kaybetmiştir. Oysa Tanpınar'a göre tarihin, kültürün ve millî sanatın kayba tahammülü yoktur. İstanbul da dünya üzerinde kayıplarının telâfisi imkânsız şehirlerden biridir. Bu vesileyle fethin 550. yılında Tanpınar'ın söylediklerinin dikkate alınması, gelecek nesiller için bir kazanç olacaktır.

¹⁴ Fethin 500. yıldönümü kutlamalarında yapılması gerekenlere dair çeşitli kurunların girişimiyle kurulan komisyonlar da tekliflerde bulunmuştur. Prof.Dr.Kâzım Yetiş bu çalışmaları yayınlamaktadır: "İstanbul'un Fethi'nin 500. Yıldönümü Kutlamalarından 550. Yıldönümüne" Kubbealtı Akademi Mecmuası, Temmuz 2002, Yıl:31, S.3, s.62-63 Ekim 2002, Yıl:31, S.4, s.27-35, Ocak 2003, Yıl:32, S.1, s.17-25. Bunlardan Ord.Prof.Hamid Ongunsu başkanlığında toplanan komisyon da Tanpınar gibi kutlamaların çeşitli faaliyetlerle zenginleştirilerek çok yönlü yapılmasını teklif etmiştir. Bu komisyon 500. Yıldönümü kutlamalarını üç planda ele almıştır: A) Bilim ve yayın faaliyeti, B)İmar hareketi, C) Anıtlar ve tesisler. Türk Tarih Kurumu'nun girişimiyle de fethin 500. Yıldönümünün "Millî ve beynelmilel bir kültür hareketi olarak kutlanması" için bakanlıklar arasında bir görev dağılımı yapılmıştır.)

¹⁵ Yaşadığım Gibi, s.157

Turan Oflazoğlu'nun Eserlerinde Fatih ve İstanbul'un Fethi (2)

Müzeyyen BUTTANRI*

3. Fetih için yapılan hazırlıklar :

Sultan Mehmet, Bizans'ı almaya karar vermiştir. Hazırlıklara başlar. Bu hazırlıkların başında yıllardır hayallerini kurduğu, plânlarını yaptığı toprakların dökümü gelmektedir. Ünlü top ustası Macar Urban'ı ülkesine davet etmiştir. Daha evvel Bizans'ın emrinde çalışan, ancak vaat edilen parayı onlardan alamayan Urban, sultanın huzurundadır. Mehmet:

"Benim düşündüğüm toprakları dökersen
Sana ben öyle para veririm ki, ustam...
Bizans tacını dahi satın alabilirsin."(s.17) der.

Fetih için yapılan hazırlıkların ikincisi, Anadoluhisarı'nın tam karşısına bir hisar yapmaktır. Türklerdeki yoğun hazırlığı gören Bizans elçi gönderir. Elçi "Devletimizin devletinizle yaptığı antlaşmalar, Boğaz'ın Avrupa yakasına hisar, ya da herhangi bir yapı kurmanıza engeldir." diyerek antlaşmalara uyulmasını ister. Mehmet:

"Ülkemin yarısı Asya'da, yarısı Avrupa'da
Birleşmeyi sağlayabilmek için
Burada bir hisar gerek bize."

diyerek babasının Macarlara karşı savaşmak zorunda kaldığında ordusunu İtalyan gemileriyle Boğazın öbür yakasına geçirebildiğini, onun için burada bir hisar kuracağına ant içtiğini, ancak ömrünün yetmediğini, "Benim yapamadığımı oğlum yapsın." diye de vasiyet ettiğini söyler.(s. 42) "Bizim niyetimiz, hayırlı bir evlât olduğumuzu göstermek sadece." diyerek vasiyeti yerine getireceğini bildirir. "İllâ ki imparator savaş diyorsa..." diyerek elçiye gözdağı vermeyi de ihmal etmez.(s.42-43) Elçi bu durumda savaş karşısı olduğu Bizans tarafından da bilinen Candarlı'dan hisarın yapılması için yardım ister. Candarlı "Belâyı siz kendiniz arandınız." diyerek elçiyi tersler. "Hisarın kurulmasını önleyin, paşa hazretleri! Sizin demektir, sizindir Bizans." diye Candarlı'ya rüşvet teklif eder. Ancak sultan hisar kulelerinden birinin yapımını Candarlı'ya emretmiştir.(s.43-44) Böylece kendisine karşı fikirler sergileyen ve Bizans lehine çalıştığından şüphelenilen

* Osmangazi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi.

vezirini kendisi için çalışmaya mecbur tutmuş ve gözü üstünde olmuştur.¹⁶

Hisarın yapımı sırasında civardaki Bizans köylüleri Sultan Mehmet'e gelerek tarlaları, bahçeleri çiğnenirse aç kalacaklarını, ambarlarında hiçbir şeylerinin olmadığını söylerler. Mehmet, Zağanos'a "Bunların mal, can ve namus güvenliğinden padişah sorumludur artık, paşa. Onlara zarar vermek şöyle dursun, zarar verecek olanlara karşı koruyacaktır onları asker kullarım."(s.45) diye emir verir. Köylülere devletlerin halkına sahip çıkması gerektiğini söyler.(s.46)

Rumelihisarının kuleleri yükselmektedir. Bizans yeniden elçi göndererek Şehzade Orhan için ödenen paradan vazgeçtiklerini, şimdiye kadar alınanların da çeşitli armağanlar yanında geri verileceğini bildirir.(s.47) Sultan, elçiye: Bizans'ı neden alması gerektiğini anlatır:

"Beni, sanki ölçülmüş gibi,
Tam ortadan ikiye böler Bizans.
Benim bütünlenmem gerek"(s.48)

Elçi olacıklardan ürkerek "Yüce sultanın her arzusunu buyruk bilmeye hazır Bizans, yeter ki hisar kurulmasın." der. (s.48) Sultan o sırada tamamlanmış olan hisarı elçiye göstererek, hisarın Bizans kıyıları için de güvence olacağını söyler.

Hisar bitmiş, plânlarını sultanın çizdiği, Urban'ın döktüğü toprak kulelere yerleştirilmiştir. Boğaza hakim olunmuştur artık. Boğazdan geçmekte olan bir Venedik gemisine "Dur!.." emri verilmiş olmasına rağmen bu emre itaat etmediği için toprak ateşlenmiş ve Venedik gemisi batırılmıştır. Sul-

¹⁶ Candarlı'nın suçlu olup olmadığıyla ilgili tarihi kaynaklarda farklı görüşler olmasına rağmen bu eserde Oflazoğlu, onu suçlu bulmaktadır. Son hücumdan önce de Candarlı Halil Paşa, Sultan Mehmet'i caydırmak için çok uğraştığında "İrmağı geçerken at değiştirilmez." diyen Fatih, onun hesabının sonra görüleceğine işaret eder. Fatih ile Candarlı arasındaki uyumsuzluktan bahseden Kristovulos, şöyle demektedir: "Halil Paşa, Sultan II. Murat'ın zamanında pek büyük nüfuzla sahipti. Velihaht olan Sultan Mehmet Han'a pek çok işte muhalefette bulunurdu. Pederi henüz hayatta iken saltanatı oğluna bırakmış iken Halil Paşa'nın telkini ile hükümeti kaybetmiş, onun kırınglığını duymuştur. Muhasara sırasında da Rumlarla gizli bir ilişkiye girmiş ve padişahı fikrinden vazgeçirmeye çalışmıştır. (Kristovulos, Tarihi-i Sultan Mehmet Han-ı Sani, Mütercim: İzmir Mebusu Karolidi, Ahmet İhsan ve Şürekası Matbaacılık, Osmanlı Şirketi, 1328, s.91)

tan Boğaz'ı hâkimiyeti altına almış olmaktan mutludur. Urban'ı çağırarak ondan daha büyük toprak dökmesini ister:

"Şimdi öyle toprak istiyorum ki senden
Gemi batıran değil...
Şehir batıran!
Devlet batıran, çağ batıran!" (s.51)

Sultan Mehmet, Bizans'ı almak için kendisine ve hazırladığı ordusuna güvenmektedir. Bizans'a barış teklifi sunulacaktır. Çünkü savaş için hazırdır. Ona göre savaşa hazır olanların barış istemeye hakkı vardır.

Sultan Mehmet, Bizans'a gönderdiği elçi ile onların ordusunu kucaklamasını, teslim olmasını, Bizans'ın kapılarını barışa açmasını ister. İmparator ise surlarına güvenmektedir. Koruyucu meleklerinin şimdiye kadar yapılan kuşatmaları püskürttüğünü söyleyerek teslim olma çağrısını reddeder. Bunun üzerine Türk elçisi:

"Padişahım der ki:
Böyle bir ordunun kendisini değil,
hayalini dahi kuramamıştır
dünyanın düzenine benden önce sahip çıkanlar."(s.53)

diyerek imparatorun barış teklifini kabul etmesini ister ama teklif reddedilmiştir. Bunun üzerine kuşatma kararı alınır.

4. Kuşatma Sırasında Osmanlı'da ve Bizans'ta Durum:

a. Osmanlı'da Durum:

Kafasına koyduğunu mutlaka yapan, Bizans'a hükmetme hırsıyla yanan Sultan Mehmet, Konstantin'in barış teklifini reddetmesi üzerine kuşatmayı başlatmıştır. Top seslerini duyan Konstantin:

"Savaşa öyle bir hazırlanmışlar ki,
Teklife boyun eğseydim, eminim
Hırsından kendini yerdin sultan da, askerleri de"(s.55)

demekten kendini alamamıştır. Sultan, korkusuz bir kumandan, eşsiz bir asker özelliği sergilemektedir. O sırada savaş meydanına gelen Macaristan elçisi, Macaristan nâibiyle imzalanan Semendire antlaşmasının hükümden düştüğünü söyler. Çünkü antlaşmayı imzalayan nâip görevinden ayrılmış-

tır. Kral Lâdislas, kuşatma sona erdirilmezse, Bizans'ın yardım tekliflerine ilgisiz kalamayacağını bildirmekte, Macar ordusunun da seferberliğini tamamlamış olduğunu söyleyerek tehdit etmektedir. Pratik bir zekâyâ sahip Mehmet, elçiye cevap olarak Zağanos'a "Büyük top da atışa hazır mı paşa?" deyince, elçi o sırada atılmakta olan topları göstererek, "Daha büyükleri de mi var?" diye endişesini gizleyememiştir. Mehmet, elçinin ordugâhta gezdirilmesini emreder.(s.61) Bu, elçiye verilen gözdağıdır.

Donanma Marmara'dadır. Toplar surları dövmetedir. O sırada Bizans'a yardıma gelen dört "Cenoa" kadırgası görünür. Bizans'ta sevinç çanları çalmaya başlar. Bunlar onlara göre yardıma gelen büyük donanmanın öncü kuvvetleridir. Türklerin yüzde fazla küçük teknesi vardır ama bu kadırgalara yanaşamamışlardır bile. Rüzgâr da düşmandan yana esmektedir. Türk gemilerini yarararak zincirden içeri giren kadırgalar, Bizans'ta büyük sevinç yaratmıştır. Türk donanmasının mağlubiyetini gören Sultan Mehmet, öfke ile atını denize sürer, dalgalara saldırmaya başlar. "Bu yenilgi Bizans'ı umutlandıracak, iki can düşmanını birbirine yaklaştıracak." diye köpüren Mehmet, "Kaptan Baltacıoğlu burnu bile kanamadan pes etti." diyerek Zağanos Paşadan onun boynunun vurulmasını emreder. Zağanos Paşanın "Baltacıoğlu büyük gayret gösterdi, hatta gözlerinden birini kaybetti." demesi üzerine de onu bağışlayarak görevden almakla yetinmiştir.

Sultan Mehmet mağlubiyeti, başarısızlığı affedememiştir. Ona göre: "Meydana giren ya meydanı alır, ya meydanda kalır."(s.66)

Venedik kadırgalarının Haliç'e Türk teknelerini yarararak girmesinden Konstantin memnundur. Çünkü bu olay, büyük Venedik donanmasının, birleşik Avrupa ordusunun kendilerine yardıma geleceği umudunu tazelemiştir. Fâtih'in atını denize sürmesine o da hayran kalmıştır. Françe'le:

"Ama nasıl uçurdu atını dalgalara çılgın!
Güçlünün yenilmesi bile zafer oluyor sonunda.
Gerçi bugün biz Osmanlı donanmasını yendik
ama, Osmanlı sultanına hayranız şu an.
Çünkü adam dalgaların üstüne değil,
yüreğimizin tâ içine sürdü atını."

diye düşmanı da olsa Mehmet'in hırsını, cesaretini takdir etmiş, ondan gözü korkmuştur.(s.65)

Denizdeki yenilgi sonrası Bizans elçisi sultana gelerek "Ordunuzu çekerseniz, imparator bütün şartlarınızı kabul edecek."der.(s.68) Mehmet şehrin tesliminden başka hiçbir teklifi kabul etmez. Halil Paşanın, Macarların öncülüğünde güçlü bir ordu hazırlandığını, Venedik donanmasının da hızla yaklaştığını, iki ateş arasında kalabileceğimizi söylemesi üzerine sultan onun tedbirinin ne olduğunu sorar. Halil Paşa "Bizans'tan öyle şeyler isteyelim ki onları bize vermeye çalışırken bütün hayat kaynakları kurusun, meyve kendiliğinden düşsün."der.(s.69) Zağanos Paşa ve Akşemsettin bu sözlere karşı çıkarak "Biz Bizans'ı almaya geldik, Bizans'ın vereceklerini değil." derler. Çünkü onlara göre şimdiye kadar Bizans'ın alınmamasının başlıca nedeni, Bizans'ın kendiliğinden pes etmesi için beklenilmesi, bu arada Bizans'a toparlanmak için fırsat tanınması olmuştur. Sultan ise Bizans'ın toplanmasına zaman vermeden son hücumun bir an evvel yapılması taraftarıdır. Onun bu sırada en büyük manevî destekçisi Akşemsettin'tir. Her fırsatta ona hadiste müjdelenen kumandan olduğunu hatırlatır.

"Ey Tanrının eliyle bilenmiş kılıç!

Ey seçilmiş başbuğu seçilmiş askerlerin!

Seni tâ yüzyılların ötesinden müjdeleyeni

"Konstantin'in şehrini alacak başbuğa ne mutlu"

diyeni unutma!

Bu ulus kuşaklar boyu özlemiştir seni

Unutma!

Ulusun pek çok beklemiştir Fâtih'ini

Unutma!(s.101)

Sultan Mehmet İstanbul'u alacağına dair umudunu hiç kaybetmemiştir. Büyük bir sabırla adamlarının fikirlerini almakta, genel eğilimi tespit etmeye çalışmaktadır.

Fetih için önemli bir olumsuzluk, Haliç'i kapayan zincirdir. Sultan Mehmet, Türk donanmasının büyük kadirgalar ile baş edemediğini gören bir Bizanslıın:

"Gemiler pupa yelken karada yol almadıkça,

taş çatlasa düşmez Bizans!"(s. 33)

dediğini duymuştur. Bizanslıın sözü onda yeni bir fikir uyandırır. Ma-

dem ki Bizans'ın alınması için gemilerin pupa yelken karadan yol alması gerekecektir, bu mutlaka olacaktır. Haliç'i kapayan zincir aşlamadığına göre, Marmara'daki gemiler karadan yol olarak Haliç'e girecektir. Sultan, sabaha kadar gemilerin Boğaz'dan iç denize aktarılmasını emreder. Emir yerini bulmuş, gemiler pupa yelken karadan yol olarak zinciri dolanmış ve Haliç'e girmiştir. (s. 70)

"Engel ancak benim gücümü arttırır,
yeni yollar buldurur bana."

diyen Sultan, mümkün olmayı başarmıştır. Mehmet'in o zamana kadar denenmemiş bu dâhice buluşu, Konstantin ve halkını kendine hayran bırakmıştır.

Kuşatma devam etmekte, toplar bütün şiddetiyle surları dövmetedir. Zağanos Paşa galibiyetten emindir: "Bir kez o bahçeye adım attınız mı hünkârım, elinizdedir bahçenin en güzel gülü" der. Sultan Mehmet "Sevilen öyle sarp bir kaledir ki Zağanos, kuşatırsın da alamayabilirsin surlarını; surlarını aşarsın da giremeyebilirsin kaleye" diye sonuca ulaşmadan hiçbir şeyden emin olmadığını söyler.(s.84)

Bizans'ta Türk lâğımları ilerlemektedir. Yer altından gelen sesleri fark eden Jüstinyani, lâğımları patlatır.(s.87) Kurtulan Türk tutsaklar, İmparator Konstantin'in emriyle başları vurularak surlardan aşağıya atılır. Jüstinyani bu katliam karşısında Mehmet'in intikamının korkunç olacağını söyler. O sırada Bizanslı esirler elleri arkalarında bağlı olarak Fâtih'in huzuruna getirilir. Her birinin başında bir yeniçeri kılıcını kaldırmışken Sultan Mehmet,

"Savaşırken ölmek de öldürmek de haktır.
Ama böyle törenle cana kıymak, cinayet
olur düpedüz. Biz cinayetleri önlemeye geldik."

diye onların öldürülmesini yasaklamıştır.(s. 89) Sultan Mehmet, çağına göre yeni bir insandır. İmparator Konstantin'e misilleme yapmamış, tutsakları öldürtmemiştir. İnsan sevgisiyle dolu olan Sultan Mehmet, Bizans'a cinayetleri önlemek için girecektir. Onunla yeni bir insan tipi evrende yer alacaktır. Bu umudunu şöyle dile getirir:

"Tohumlar çatlayacak!
Bütün surlar yıkılacak yeryüzünde;

Ve surların içinde boğulup kalmış insan
Bütün yeryüzüne açılacak.
Tohum çatlayacak!
Köhnemiş gerçeklerin yıkıntısı üstüne
Yepyeni bir insan kurulacak;
Toprağa lâyık, Tanrıya lâyık, kendine lâyık
Bir insan yer alacak evrende!"(s.86)

Son hücum denemesi yapılmış, Bizans büyük kayıp vermiş, (s. 91) Bizans'ta açlık baş göstermiştir. Jüstinyani'ye göre artık Bizans yok, sadece Bizans imparatoru vardır. Konstantin hâlâ büyük bir özveriyle mücadelesini sürdürmektedir. Çünkü Türklerin kuşatmayı kaldıracığı umudunu hâlâ taşımaktadır. Francez, Konstantine gelerek:

"Halil Paşa yüzüstü bırakmasın,

Boşa gitmesin yolladığımız onca armağan?"

der. Konstantin "Armağanları Mehmet'e mi gönderseydik yoksa?" diye gülmüser. Umutları tükenen ama teslim olmak yerine ölümü tercih eden imparatora, Gürcistan kralının kızını vermeyeceği haberi gelmiştir. (s.96) Gücünü yitiren imparatorun tacı, tahtı haraç mezat satılığa çıkarılmıştır. Bu sırada Halil Paşa, son kozlarını oynamaktadır. Sultan Mehmet'e gelerek kuşatmanın derhal kaldırılmasını istemiştir. Bunları devletine bağlılığından söylediğini, askerinin de kendisi gibi düşündüğünü bildirir. Mehmet, askerinin gerçek sözcüsü Zağanos'a, Avrupa'nın gerçekten birleşip üzerimize gelip gelmeyeceğini sorar. Zağanos "Avrupalılar şu anda birbirinin kuyusunu kazmaktadır." cevabını verir. "Biz âhenkli kaldıkça Avrupa'nın güçleri bir araya da gelse yine baş edemez bizim âhenkli gücümüzle." diyerek Halil Paşaya bakar.(s.98)

Sultan Mehmet, bütün bu olanlar karşısında dâima sükûnetini korumuştur. Ona göre düşmanın büyüklüğü, kendi büyüklüğünün de ölçüsü olacaktır. Bütün Avrupa'nın birleşerek gelmesinden çekinmek bir yana, memnun bile olmaktadır. (s. 100) O, dünyayı düzene sokmak, cihangir olmak arzusu ile yola çıkmıştır. Halil Paşa'nın Avrupalıların birleşerek bize saldıracağını söylemesi üzerine:

"Cihanı düzene sokmak isteyen

Kendi cihanını tümüyle tartmak zorundadır.

Yalnız senin gücün, senin çaban değil

Aynı zamanda hasmın büyüklüğüdür.
Sana büyüklüğü sağlayan"(s.100)

der. Bu sözler Zağanos Paşayı ferahlatmıştır. "Padişah bu kuşatmayı istese de artık kaldıramaz." diye sevincini ifade eder. Zağanos da sultanına lâyıık bir komutandır. Kendi askerinin durumunu çok iyi bildiği gibi, dünya siyasetini de iyi bilir. Halil Paşa'nın Avrupalıların birleşip saldıracağı, Venedik donanmasının geleceği yolundaki sözlerini hiçbir zaman ciddiye almamıştır. "Donanma şayet gelse bile karaya asker çıkaramaz, çünkü askeri, ordumuzun yansııyla bile baş edemez." der. Sultan Mehmet'i yüreklendirmek için de:

"Atalarımız padişahım, Halil Paşa gibi
Her adımı böyle sakınarak atsalardı
Atlayamazlardı Asya'dan Avrupa'ya"(s.100)

der. Sultanın bir diğer destekçisi olan Akşemsettin, Halil Paşanın kuşatmanın kaldırılması için yaptığı teklife,

"Hiç kimse kaldıramaz!
Yüzyıllar uzunluğunda bir özlem kasırgasıdır.
Bu orduyu Bizans'ın çevresine konduran"

diye itiraz eder. Sultana yüzyılların ötesinden peygamberimizin müjdelediği başbuğ olduğunu söyler.(s.101)

"Bu ulus kuşaklar boyu özlemiştir seni unutma!
Ulusun pek çok beklemiştir Fâtih'ini unutma!"

Sultan Mehmet, çevresinde bulundurduğu bu akıllı selim destekçilerinin karşısında başladığı işi bitirmeye ant içtiğini söyler:

"Ben Murat oğlu Mehmet, bu yoldan dönersem
Uzandığım her çeşmeden su yerine zehir aksın!
Ve ekmek diye tuttuğum taş olsun!

.....

Ya ben Bizans'ı alırım, ya Bizans beni!"¹⁷ (s.102)

¹⁷ O devirde yaşayan Rum müverrihlerinden Ducas, "Sultan Mehmet gece ve gündüz gerek yatağında olsun, gerek divanda olsun, İstanbul'dan gayri bir şey düşünmeye muktedir değildi. Bu endişe ile uykusu kaçır ve bir çok geceleri kıvrınarak geçirdi. Gündüzleri ise bunalımlı şehrin planını bizzat çizdiği haritalara başı eğilmiş olarak geçirir maiyetinde iki harp yaveri bulunduğu halde yaya yahut atlı olarak Edirne'nin askerî karargâhlarını fâsılasız dolaşırdı" demektedir. (Gustave Schlumberger, **İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı**, Tercüme eden: M. Nahit İstanbul 1330, s. 17-18

Artık son hücum için zaman gelmiştir. Sultan Mehmet son bir kez imparatora elçi göndererek şehrin teslim edilmesini ister. Bu arada surlardaki altı kule yıkılarak onarılmaz gedikler açılmıştır. İnsanlar açlıktan kırılmakta, çoğu Bizanslı Mehmet'i kurtuluşları olarak beklemektedir. Sultan Mehmet elçisi ile "Şehir teslim edilirse, kurtulur; ama zorla alırsam asker günlerdir sabırsızlandığından şehre de şehirdeki halkıma da yazık olur." mesajını göndermiştir. İmparator Bizans'ı teslim ederse, padişah kendisine şimdiki ülkesinden kat kat geniş topraklar bağışlayacaktır.(s.104-105)

Jüstinyani ve Francez, imparatora bu teklifi kabul etmesini, savaşını bir başka yerde sürdürmesini, bunun kimse tarafından ayıplanmayacağını söylemeleri karşısında Konstantin:

"Başkaları ayıplar diye değil general
Kendi kendimi ayıplarım diye ayrılmam buradan"(s. 106)

der. Konstantin savaşı kaybedeceğinden artık tamamen emindir. Ancak bundan bile kendine pay çıkararak:

"Kaybedeceğimizi bile bile savaştığımız için
Biz de kazanmış olacağız bir bakıma" der.(s. 106)

Sultan Mehmet, Konstantin'in teslim olmayacağını öğrenmiştir. Onun bu davranışını saygıyla karşılar. Düşmanın onurunu düşünen Mehmet:

"İmparatorla karşılaşan kıyasıya vuruşacak
ama, tutsak almayacak onu, paşa; hiç kimse
tutsaklığı tattırmayacak büyük hasmıma!
Ne alçalırım, ne de alçaltırım ben" (s.111)

der. Türk tarafı son eksiklerini tamamlamıştır. Sadece alışverişi ve parayı düşünen Galata'lı tüccarlar, Türklerin ihtiyacı olan un, yağ, arpa, gülle, barut siparişlerini teslim ettikleri halde; "Bizans'tan artık para gelmez." diye onların siparişlerini vermemişlerdir. Gökyüzüne bakan kâhinler, Türkler için her şeyin uğur, Bizanslılar için her şeyin kötü olduğunu söylerler. (s.112)

Bu kıyasıya yapılacak bir savaş olacaktır. Sultan görev dağılımını yapar. Hamza Bey, gemileri ile deniz surlarının karşısında yer alacak; kemankeşlerin, tüfekçilerin, topçuların desteğinde kale duvarlarına yiğitleri merdiven dayayacaktır. Zağanos Paşa, kurulan köprüyü geçerek Haliç surlarına saldırarak; limana indirilen donanma kendisine yardım edecek. Karaca

Bey, askerleri ile hendeği geçip dere ötesindeki surun yıkılmış yerlerinde, yiğitçe savunan düşman askerlerinin hakkından gelecek; İshak ve Mahmut Paşalar, destek atışları altında hendeği güvenle geçip surlara çıkaracaklar askerlerini. Saruca Bey Fâtih'in solunda, Halil Paşa sağında, yanı başında olacaktır.(s.114-115)

Sultanın görev taksimi, onun savaş dehasının ürünüdür. Her şeyi inceden inceye hesap eden Mehmet, kendisine muhalif olan Halil Paşayı da yanı başında alıkoymuştur. (s.114-115) Anadolu askerlerine de hücum emri verilir. Mehmet, ordusuyla bizzat en ön safta, Bizans'ın en önemli kapısı olan Aya Romano Kapısı karşısında yer alacaktır. Askerlerine bir nutuk çeken sultan, sözlerini şöyle bitirmiştir:

"Bugünkü zaferiniz nice zaferler doğuracak
Ulusumuza kutlu olsun." (s. 113)

Konstantin ve Jüstinyani de askerlerine emirler verirler. Savaş henüz kızışmıştır ki General Jüstinyani yaralanır ve cepheden Konstantin'in "Sizin savaş yerinden ayrılmanız çökertir savunmayı" dese de savunmanın zaten çöktüğünü söyleyen Jüstinyani cepheden ayrılır. (s.116) Türklerin açmış olduğu gedikten surları terk eder.

İstanbul düşmüş, Ulubatlı Hasan bayrağı surlara dikmiştir. (s.117) Konstantin "Bizans, ayakta, ayakta" diye sağa sola koşmaktadır. Açılan kapıdan Bizans'a girmek için Mehmet, hocası Akşemsettin'e kapıyı gösterecek "Buyurun hocam açtığınız kapıdan." der. İstanbul'un kapılarını hocasının açtığını söyleyen Fâtih, bu zaferi hocasına sunar. Akşemsettin:

"Konstantin'in şehrini alan başbuğa ne mutlu
Ne mutlu onun askerine"(s. 117)

sözünü yineler. Henüz yirmi üç yaşındaki Sultan Mehmet, yani Fâtih, dünyayı sarsan bir olayı başarmış olmasına rağmen alçakgönüllülüğünü hiç kaybetmemiş, olgun bir insan tavrı sergilemiştir. O, bu zaferi bütün insanlık adına kazanmıştır. Zafer sonrası yüksekçe bir yere çıkararak:

"Bizans kurtarılmıştır!
Herkes düşüncesinde, inancında serbesttir.
Herkes düzen ve güzellik içre yaşasın
Açılan çağ kutlu olsun insanlığa"

der. (s.118) Oflazoğlu onun için "O sadece Bizans'ın fatihi değildir. Çünkü

Fâtih, insanlığa herkesin düşünce ve inancında serbest olduğu yeni bir dünyanın kapısını açmıştır. Bu yüzden de 'Fâtih' diye anılmayı hak etmiştir." der.

b. Bizans'ta Durum:

Bizans'ta birlik ve beraberlik bozulmuştur. Ortodoks olan Bizans ile Katolik olan Romalılar ve Papa arasında büyük bir düşmanlık vardır. İmparator, Hıristiyan âleminin kendisini desteklemesi için papadan yardım istemiştir. Papa, Bizans'ın yardım çağrısını, Ortodoksların en büyük kilisesi olan Ayasofya'da yapılacak bir törende papanın adının anılması ve Katolik kilisesinin üstünlüğünün kabul edilmesi şartıyla kabul etmiştir. Ortodoks olan Bizanslılar, Katolik İtalyanlardan, Papadan nefret etmektedirler. İki Bizanslı arasında şöyle bir konuşma geçmektedir:

II. Bizanslı- Ne yani! Roma'daki Deccal'ı, İsa'nın en büyük düşmanını, İsa'nın temsilcisi mi sayalım?

III. Bizanslı- Hoppala!

II. Bizanslı- O yalancı, hırsız, o dinsiz, imansız Lâtinleri kardeş mi bilelim?(s. 27)

Halk imparatorun bu yardım isteğinden hoşnut olmamıştır. Bazı ileri gelenler de bu durumdan rahatsızdır. Konstantin, Françez ve Notaras, ile bu konuyu görüşürler:

K- Ancak Avrupa kurtarır bizi.

N- Avrupa belki bizi kurtarır: ama hep kendisi için kurtarır. Avrupa.

K- Çare? Batıyla aramızda inanç birliği var.

F- Katolikler din kardeşimiz ne de olsa.

N- O din kardeşlerimizi Dördüncü Haçlılar; Bizans'ın bugünkü yoksulluğu onların hatasıdır.

Hele Ayasofya'yı ahır yaptıklarını

-bizler unutmak istesek de-

nefretle hatırlamakta Bizans halkı.

Batıya yaklaşmak, halkı bizden uzaklaştırır.

F- Dini, töresi, her şeyi bize yabancı olan Türklere mi açalım kucığımızı?

N- Hiçbir ulusun dinine, töresine karıştığı Görülmüş, duyulmuş mudur onların?

Türklerin dünyaya getirdikleri yeni düzen

Bizi biz yapan her şeyi koruyacaktır." (s. 24-25)

Halk, Avrupa ile aralarında inanç birliği olmasına karşı bu yardımı istemez. Bizans'ın bugünkü fakirliğinin gerçek nedeni, onlardır. Bütün bu olanları unutamayan Bizanslılar, Papanın yardım teklifi yerine Türklerin Bizans'a girmesinin daha iyi olacağını düşünmektedirler. (s. 25) Notaras "Bizans'ta Latin şapkası görüneceğine, Türk sarığı görünsün daha iyi." der. (s.26) Çağının çok ilerisinde bir düşünceye sahip olan Sultan Mehmet'in engin bir hoşgörüyü sahip olduğu, din farkı gözetmeksizin bütün insanları kucakladığı Bizans halkı tarafından da iyi bilinmektedir. Papanın yardımına karşı olan Bizanslılar tartışırken Bizantina 'Herkes dilediği tanrıya inansın' demiştir şimdiki sultan da, ondan öncekiler de" der.(s. 32)

Kuşatma sırasında Türk tarafında görülen büyük toplar, karadan Haliç'e gemilerin nakli, Bizans için kıyamet belirtileridir. Türklerin Bizans'a gireceğine kimsenin şüphesi kalmamıştır. Bu sırada Ayasofya'da yapılan ayinde Papanın ve Katolik kilisesinin Ortodoks kilisesine üstünlüğü kabul edilmiştir. Bu olay Bizans halkında büyük hoşnutsuzluklara sebep olmuştur. Bizanslı Bizantina:

"Papanın baskısı altında çözülp dağılmaktansa,
Sultan Mehmet'in birleştirici düzenine sığınmak
Daha iyi değil mi? Katolik putperestliğine doğru
Yozlaşmaktansa, Sultan Mehmet'in sağlayacağı
Rahat ve sıcak güvenlik içinde kendi tanrımıza
Kendi bildiğimiz yoldan yönelmek daha iyi değil mi?"

diye bir konuşma yaparak Sultan Mehmet'in halkına inanç özgürlüğü verdiğini anlatır.(s.77)

c. Kuşatma sırasında Bizans ve Türk Askeri:

Bizans ve Osmanlı askeri arasında büyük farklar vardır. Sultan Mehmet'in askeri, sultanı ile benzeşmiş, dâvasına inanmıştır. Peygamberinin işaret ettiği ordu olmak istemekte, bu uğurda seve seve ölümü göze almaktadır. Halbuki inancını kaybeden Bizans askerinde bu ruh yoktur. Onun için her şey paradır. Savaş şiddetlenmiş, Sultan Mehmet, dört bir yandan saldırısını arttırmıştır. Peşin para almadan savaşmak istemeyen bir Bizanslı askerle Komutan Jüstinyani tartışırken İmparator Konstantin gelir. Komutan:

"Kurtulmak istemeyenleri kurtarmak

İmkânsız mı ne, haşmetlim."
diye şikâyetini bildirir. (s. 79)

Bizans komutanları arasında da bâzı kişisel sorunlar yaşanmaktadır. Sultanın tam karşısında yer alan Jüstinyani, Notaras'tan top takviyesi ister. Çünkü sultan, güçlü ordusuyla onun savunduğu Aya Romano Kapısı'ndan saldırmaktadır. Savaşın sonucu büyük bir ihtimalle bu kapıdan alınacaktır. Notaras istenilen top takviyesine rıza göstermeyince komutanlar birbirlerine girerler. Bunu gören Konstantin acı acı gülererek surları olanca gücüyle vuran Mehmet'e hitapla:

"Gücünü boş yere harcama Mehmet
Şehrin kapıları açılıyor baksana"

diye komutanlarına sitem eder. (s. 80) Bizans kuşatmadan kurtulursa imparator, Jüstinyani'yi Midilli adası ile ödüllendirecektir. Notaras başkomutanlığın kendisi yerine Venedikli Jüstinyani'ye verilmesinden imparatora kırgındır. Jüstinyani'nin başarısız olması onun işine bile gelecek, yaralanan onurunu kurtaracaktır.

Sultan Mehmet, iyi bir savaş plânı hazırlamıştır. Bütün komutanları arasında uyuşma, asker arasında birlik olmazsa başarının elde edilemeyeceğini iyi bilir. Türk tarafında da bâzı yeniçeriler, sultanın hâlâ niye son hücumu razı olmadığını, Halil Paşanın sultan yanındaki değerini zaman zaman sorgulamaktadır. Son hücum kararı verilmemiş, asker huzursuzdur. Biraz da Halil Paşanın tahriki vardır:

- I. Yeniçeri- "Bir acemi çaylağın elinde kaldı millet.
Sakalını devlet uğrunda ağartmış adamdır
Babası Sultan Murat'a yol göstermiş sadrazamdır o.
Halil Paşanın adı geçti mi krallar ayağa kalkar be(s. 83).
- III. Yeniçeri- Sen böyle güngörmüş bir adama sırt çevir de
Zağanos gibi bir türediyi bağrına bas!
- II. Yeniçeri- Haydi be gözünü sevdiğim Halil Paşa!
Söyle Bizans'a, göndersin şehzadeyi.
Mehmet'i indir, Orhan'ı bindir.(83)

gibi bazı konuşmalara şahit olunmaktadır. Yeniçeri arasında çoktan beridir bir dedikodu yayılmaya çalışılmaktadır: "Macar ordusu, başında Hunyadi olduğu halde Tuna'yı geçip Edirne'ye yaklaşmaktadır. Venedik do-

nanması da Sakız adasını geçmiş, Marmara'ya yönelmiştir. Deniz savaşında Venediklinin üstüne yoktur. O halde Halil Paşa Bizans'a haber yollamalı ve onlara Şehzade Orhan'ı göndermelerini söylemeli, Mehmet tahttan indirilip yerine Şehzade Orhan oturtulmalıdır." (s.83)Bütün bu olanlara canı sıkılmasına rağmen Sultan Mehmet, tahriklere asla kapılmamış, dâima aklı selim ile davranmaya özen göstermiştir. Zağanos Paşa bir gün sultana gelerek son hücumun gecikmemesini ister. Çünkü fesat çoktan başlamıştır. "Sadrazam boş durmuyor." diye şikâyetçi olur. İhanetin açık olduğunu söyler. Sultan Mehmet:

"Irmağı geçerken at değiştirmek olmaz.

Onun defterini Bizans'ın fethi dürecektir" der.(s. 85)

İşte bütün bu olumsuzlukları bilen ve temkinli hareket eden Fâtih, olayların büyümesine izin vermemiştir.

5. Fâtih'in Özellikleri

Oflazoğlu, Bizans Düştü Fâtih adlı eserinde naklettiği fetih olayından başka olaylar arasına serpiştirdiği küçük anekdotlarla da Fâtih'in insan olarak taşıdığı bazı özellikleri vurgular.

Fâtih dâima temkinli hareket etmiştir. Sultan Mehmet iyi bir yönetici olarak bazı önemli düşüncelerini özellikle kuşatma sırasında kimseye açmamıştır. En yakın dostu Zağanos bir gün "Son hücum ne zaman?" diye sorar. Mehmet "Sırrımı sakalımın tek kılı bilse..." (bütün sakalımı koparır atarım) diye bir hareket yapar.(s. 85) Hisarın yapımına karşı olan Halil Paşa'ya kulelerden birinin inşasını verdiği gibi, son hücumda da Candarlı'yı yanı başında savaşa sokmuştur.

Fâtih ile Akşemsettin arasında güçlü bir saygı, sevgi ilişkisi vardır. Fâtih'in manevî yönden en büyük yardımcısı, moral hocası Akşemsettin'dir. Fâtih ona büyük saygı duyar. Öyle ki büyük fethin bile başarısını Akşemsettin'e sunmuş "Buyurun hocam açtığınız kapıdan." diye Bizans'a ilk önce onun girmesi için yol vermiş, kendine verilen çiçekleri hocasına göndermiştir.¹⁸

¹⁸ "Fâtih'in en büyük tarihlerinde biri de karşısında Akşemsettin gibi bir rehber bulunmasıdır." diyen Ayverdi'ye göre Fâtih'in ruh dünyasının şekillenmesinde en büyük pay ona aittir. Fâtih, Akşemsettin'in tasavvuf bilgileri ile donatılmasaydı, yine de dünyanın sayılı cihangirleri ile boy ölçüşebilir, fakat bu Fâtih olmazdı. Yeryüzüne

Sultanın bu hoşgörüsü, ortaçağ zihniyetinin çok üstünde bir tavidir. Onunla çağ değişecek, dünyaya sultanın arzu ettiği düzen gelecektir.

Fâtih iyi bir yöneticidir. Rumelihisan'ının yapımı sırasında kendinden yardım isteği ile gelen ve topraklarının soylu efendilerinin olduğunu söyleyen Bizans köylülerine "Babadan, dededen gelenle değil, ancak kendi çabasıyla soylu olur kişi" diyen Mehmet, köylüsü, çiftçisiyle bütün halkına sahip çıkan, asaleti soyda aramayan ve halkın can, mal ve namusundan sorumlu, merhametli bir sultan olduğunu gösterir. Köylülere "Ben atın yerine eşeği bağlamam kolay kolay"(s. 47) diyen Fâtih, işi ehline veren iyi bir devlet adamıdır.

Fâtih bilime değer vermiştir. Sultan Mehmet, yeni bir dünya düzeni kurmak için bilimin önderliğini gerekli görmektedir. Yeryüzünün bütün düşünen kafalarının Edirne'ye toplanmasını isteyen Fâtih (s.15), bilim adamlarıyla da sık sık bir araya gelir ve onların tartışmalarına katılırdı. Bir gün bilim adamları hayatın hakkını vermek için akla mı yoksa inanca mı bel bağlamalı diye bir tartışma yapmaktadırlar. Sultan Mehmet bilgeleri dinler, onlara bazı sorular yönelterek tartışmalara katılır. Tartışma sonucunu:

"Akıl denen süvariye inanç küheylanına bindirerek göndersek hedefe" diyerek bitirir. (s.15-16)

Fâtih ülkesini adaletle yönetirdi. Herkes Fâtih'in adaletine inanırdı. Anadolu'ya sefere çıkmadan önce, mimarbaşını çağırarak ondan Tanrı'nın büyüklüğüne lâyık ulu bir cami yapmasını istemiştir. "Dönüşte hazır bula-

¹⁸ tipliyle örnek çağı, onun tasavvuf ile yoğrulmuş zihni ve ruhi faaliyetlerindeki uyumu meydana getirmiştir. Eğer Fatih tasavvuf terbiyesiyle ihtiras ve icaplarına hükmetme yi öğrenmemiş olsaydı, otuz yıl dünyayı titreten isminin yanına yüz kızartıcı nice sıfatlar eklenecekti. Dostları kadar düşmanlarının da akıllarını durduran terazili fikirleri, esrarlı feraseti, duygu iffeti, parlak adaleti yerine; cesareti kahır, müsamahası gazap, temkini şiddet, sükünü hisim, olmakla, bir medeniyet ve insanlık sembolü ol maktan çıkarak bir istilâcı, bir yıkıcı olacaktı. Bir cihangir olmasına, devrinin fikir ve siyaset âleminde yüce mevkilerde bulunmasına rağmen o, dâima Akşemsettin'in eli ni öpmüş onun 'Hizaya gel' ihtarını dâima işiterek hizaya gelmiştir. Iskender ve Na polyon da birer cihangir olmalarına rağmen, kendi kendine karşı hesap vermeye mecbur tutulmuş, manevî terbiyesinde nefis kontrolü şart kabul edilmiş Fatih'le bu noktada araları dâima mesafeli kalmıştır. Elli üç günlük muhasarada padişahı destek leyen, yeis ve ümitsizlikten geri çeken, 'Korkma alacaksınız!' diyen ses, Akşemsettin'in sesidir. (Sâmiha Ayverdi, **Edebi ve Manevi Dünyası İçinde Fâtih**, İstanbul 1974, s. 36-41)

mazsam ellerin kesilir." diye de onu tehdit eder.(s.19) Mimarbaşı, Padişah Mehmet savaştan dönüncüye kadar onun istediği mekâna camiye yapmıştır. Cami için gösterilen mekân, deprem için uygun değildir. Mimarbaşı, zeminin sağlam olmayan bu mekâna depreme dayanıklı olsun diye sütunları kısas, kubbesi alçak bir cami yapmıştır. Sultan savaş dönüşü hazır bulunduğu bu camiye beğenmez ve "Benim istediğim, ulu Tanrıya uygun ulu bir tapınaktı." diyerek emrinin yerine getirilmemesine kızmış, mimarbaşının ellerini kestirmiştir. Sultanın adaletine, mahkemelerine güvenen mimarbaşı, haksızlığa uğradığını düşünerek "Madem ki bu ülkede adalet var." diye sultanı kadiya şikâyet eder. Sultan Mehmet, mimarbaşı ile mahkemeye çıkar. Mimarbaşı işini iyi bildiğini, depreme dayanıklı bir cami yaptığını ve Tanrıya her yerde ibadet edilebileceğini söyleyerek haksızlığa uğradığını ifade eder. Kadı, sultandan çekinmektedir. Sultan, mimarbaşının kendini haklı gerekçelerle savunmasını beğenmiş ve kadiya mimarbaşının haklı olduğunu söylemiştir. "Ülkemde adalet vardır." diyen Mehmet, kadının karar vermesini ister. Kadı, "Davacının ellerini kesen davalının elleri kesile." kararını verir. (s. 22) Bu sonuçtan memnun olan mimarbaşı "Kisas istemem. Onun ellerinin kesilmesi, benim ellerimi geri vermez ki bana" diyerek sultanın suçunu kabulünden memnun olur. Sultan kadiya "Sultan diye beni kayırsaydınız kadı efendi..." diye ona bakar ve "Padişah ellerini kime borçlu olduğunu unutmayacak." der.(s.23) Onun bir vatandaşı ile mahkemeye çıkması, suçunu kabul edişi, hatta kadının dâvâlıya kaçamak cevaplar vermesi üzerine kendisini dava eden mimarbaşını haklı bularak ondan yana olması, onu büyük bir insan yapan davranışlarından biridir.¹⁹

(Devam Edecek)

¹⁹ Fatih'in adaletine değinen Bilgegil, "15. yüzyıl Avrupa'sında rahiplerden, zâdegânın zulmünden halk, Osmanlı'yı bir kurtuluş olarak beklemeye başladı. Müslüman Türklerin Avrupa'da görülmeye başladığı yıllarda bu kıtanın sâkinlerinde umümi bir adaletsizlik içinde buldukları fikri vardı... Türklerin adaletine dâir memleketten memleketeye atlayan haberler, bilhassa bu adaletin Hristiyan tebaya sağladığı güvenlik etrafındaki söylentiler, Ortaçağ muhayyilesinde, bu Müslüman kavmin adaletine destanî bir değer kazandırdı. Batı ve Orta Avrupa'da Türklere karşı peyda olan bu güven, pek yersiz değildi. Idarelerine giren kavimlerin vaziyeti, umumiyet itibarı ile Hristiyan devletlerine bağlı kalanlarınkinden daha iyi idi. Rumlar bile Türklere tabi olmayı, Roma'dan yardım görmeye tercih etmişlerdi. Büyük Düka Notaras, 1452 Ocak ayında 'Roma'nın himayesini görmekten, Türklerin kuşattığını görmeyi tercih ederim.' demişti." (Kaya Bilgegil, *Rönesans Çağı Cihan Edebiyatında Türk Takdirkarlığı*, Erzurum, Atatürk Üniversitesi Basımevi, 1973, s. 47)

Okuduklarım-Gördüklerim-Duyduklarım

Kemâl Y. AREN

ÖKLİD'in ASÂSİ- İskenderiye Kütüphanesi'nin Roman**

Bir kitap okudum, kan beynime sıçradı...

Asırlar asırlar öncesinden çekilip getirilmiş bir sopa kafama kafama vurdu durdu... Saatlerce.

Efendim, mesele şu:

Yukarıda adını verdiğim kitabı, ikinci başlığı ile ilgimi çektiği için, elim aldım. Arka kapakta: *"İskenderiye Kütüphanesi Yanıyor. İslâmın halifesi Hz. Ömer'in komutanı Amr bin As 642 yılında İskenderiye'yi işgal eder. (Fetheder değil!..) Halife, İslâma aykırı olan ne varsa her şeyin yok edilmesini emretmiştir. Bu emir icabı yok edilmesi gerekenler arasında bin yaşında olan ve bir milyondan fazla kitabı barındıran İskenderiye kütüphanesi de vardır."....*

Ve, devam ediyor:

"Astrofizikçi, yazar ve şair Jean-Pierre Luminet, denemelerinde olduğu gibi bilimin güzelliklerini edebi zevkle süslüyor." Sözleriyle tanıtım tamamlanıyor.

Kitabın mizanpajında günümüz okuyucusunun alışkanlıklarına cevap vermeyen eksiklikler var: I- Jean-Pierre Luminet kim? Ne kapakta, ne de kitabın içinde hiç bir ibare yok. Sadece yukarıdaki bilgi: Astrofizikçi, yazar ve şair imiş. İsminden anlaşıldığı kadar Fransız olsa gerek. Cehlime verilsin: Belki çok meşhur birisi ama, ben bilemedim.

II- Baş tarafa saçma sapan başlıklar altında muhteva ile başlık arasında irtibat bulunmayan bir 'İçindekiler' bölümü konmuş!

Bazılarının, *"Be adam mâdem daha başlangıçta münasebetsizlikler buldun öyleyse niye okudun?"* dediğini duyar gibiyim. Çok haklısınız. Gaflet!.. Başka ne denebilir ki?

Romannın kurgusu çok basit: Amr ibn-ül As'ı ikna ederek halifeye tesir edip, kütüphanenin yakılması emrini geri aldirmaya çalışsan dört bilginin gayretleri...

Sonuç, Hz. Ömer kararını değiştirmez ve kütüphane yakılır.

"Sonsöz" bölümünde yazar: *"Ben bu konuda eser vermiş kişiler arasından 'El Kifti'nin romantik versiyonunu seçtim, diyor ve devam ediyor,*

* ÖKLİD'in ASASI-İskenderiye Kütüphanesi'nin Romanı, Jean Pierre Luminet, Terc.: Ahmet Deniz Altunbaş, Güncel Yayıncılık, Eylül 2002, İstanbul

El Kıftî'nin kitabının doğruluğundan emin değilim, zira El Kıftî Ömer'in Bağdat'ta hüküm sürdüğünü yazıyor. Ama bu olayların geçtiği zamanda Bağdat diye bir şehir kurulmamış. (Yazar bunu kendisi söylüyor ve devam ediyor:) El Kıftî, Hz. Muhammed'den sonra gelen üç halifeyi de 'zorba' diye vasıflandırmış. Çünkü El Kıftî 'Şii' mezhebinden!.."

Bütün bunları birer itirâfî zünûb kabul etsek dahi, tarihî roman yazmak bu kadar keyfilige müsait mi? Tarihî roman yazan kişinin hiçbir ahlâkî mes'ûliyeti olmamalı mı? *Ben romancıyım, aynı konuda yazılmış eserlerden işime gelen herhangi birini, saçmalığı apaçık meydanda olsa bile, ben tesbit etmiş olsam dahi, eserime me haz olarak alırım, diyebilir mi?*

Takdir siz okuyucularımın.

Ben mevzuun bu şekilde işlenmesinden fevkalâde rahatsız olduğum için Hz. Ömer devri uzmanı olduğumu bildiğim Prof. Dr. Mustafa Fayda'ya sordum: "*Mustafa Bey, Iskenderiye Kütüphanesi'ni Hz. Ömer mi yaktırdı?*" dedim. Aldığım cevap: "*Hayır efendim, kütüphane Iskenderiye'nin Müslümanlar tarafından fethinden 200-250 sene evvel yakılmış. Bunun ilmî kaynağı Vakıflar Mecmuası IX. ciltte. Aslan Terzioğlu'nun 'Iskenderiye Kütüphanesi Müslümanlar Tarafından Yakılmamıştır' başlıklı makalesi var, bulun okuyun.*" dedi. Makaleyi buldum, okudum. Yazar, Avrupalı tarihçileri kaynak olarak gösteriyor ve bu kütüphanenin defalarca talan edilip, tahrib edildiğini, son olarak Bizans İmparatoru Teodosius'un emriyle Iskenderiye Kütüphanesi'nin varlığından bahsedilmediğini yazıyor.

Şu Hıristiyan taassubunun sefaletine bakınız: Kendi yakıyor, suçlu başkasının üzerine yıkıyor.

Ey koca Halife! İnsan olarak kusurun, kabahatin varsa bile şu Şiilerle Hıristiyanlar asırlardır bühtan üstüne bühtan ederek sende günahın zerresini bırakmamışlardır. Makamın şüphesiz ki Cennettir.

GENÇ VE GÜZEL BİR EDEBİYAT DERGİSİ: SARMAŞIK**

Gençlik başı başına güzelliştir zaten!.. Hal böyle iken başlığa ayrıca 'güzel' kelimesini neden ilâve etme gereği duydum ki?..

Gerçekten güzel bulduğum için belki...

** SARMAŞIK. Kültür, Sanat ve Edebiyat Dergisi. 2003 Bahar sayısı. Yıl:1, sayı 2, Alay köşkü Cad. No.2-4, K.3. Cağaloğlu-İSTANBUL.

.....

Geçen gün iki genç getirip bıraktılar. "*Hocam, biz arkadaşlarla böyle bir dergi çıkarıyoruz. Fikrinizi almayı arzu ediyoruz.*" dediler. Başları önlerinde, müdeddep, fazla konuşmaktan sakındıkları belli.

Ne güzel gençler Allahım!..

Dergiyi elime aldım, sayfalarını çevirdim, mutad olan başarı dileklerini sıraladım, kapatıp kenara koydum. "*Muhtevaya sonra bakayım!..*" dedim. İzin isteyip ayrıldılar.

Dergi bir müddet masamda kaldı. Geçen gün elime alıp ilgimi çeken bir yazı bulursam okuyayım, dedim. Bir küçük resim ve "*Mustafa Kutlu ile Söyleşi*".

Eh, okunabilir, ama daha sonra!..

'*Neyzen Tevfik'in Son Talebesi İlyas Çelik ile Ney'e Dair*.'

Gülümsedim. Merhumun talebesi de varmış, dedim. Kendine hayrı yoktu, talebesine ne verebildi ki?... Bu da okunabilir, ama daha sonra....

'*Lâedrî*'. Yazarı, Fatih ÖZDEMİR. Kısa bir yazı.

Dur, şunu okuyayım!..

Okudum ve şöyle bir silkindim: Bu ne güzel bir Türkçe! Ne olgun bir üslup!.. Nicedir hasret kaldığım bir ilkbahar serinliği!.. Maşaallah!

Tekrar gelirlerse yazarını tekrar tekrar tebrik etmek isterim.

Onun zevkiyle diğer yazılarını da bir çırpıda okudum. Gerçekten güzel bir dergi. Bir yerlerden bulup okuyun derim.

Genç ve Güzel Bir Edebiyat Dergisi....

RENGİ KOKUSU OLMAYAN GÜL!..***

(Rahmetli Sâmiha Anne '*Ayaz Hikâyelerini*' pek severlerdi. Fırsat düş-tükçe de tatlı tatlı anlatmaktan zevk alırlardı. Beka âlemine intikallerinin onuncu senesi olması sebebiyle ben de bir Ayaz hikâyesi ile aziz hâturalarını yâdetmek istedim. Makbul olması niyâzı ile.)

*** Hikâyeyi Mehmet Zeren'in 'En Veciz Sözler-En Güzel Kıssalar' adlı eserinden aldım. Hazen Yayınları. Piyer Loti Cad. Dağhan Sk. No.20/5 Kadırga-İSTANBUL

Biğänenin birisi Sultan Mahmud'u ayıplayarak şöyle dedi:

"Ayaz'ın ahım şahım bir güzelliği yok. Bir gülün rengi, kokusu olmazsa onun için öten bülbülün aklına şaşarım!.."

Sultan Mahmud'un buna çok canı sıkıldı:

"Ben Ayaz'ın boyunu posunu değil, ahlakını, sadâkâtini seviyorum!" dedi.

Günlerden bir gün Sultan Mahmud seçkin zevatdan oluşan kalabalık bir kabile ile bir yere giderken develerden birinin yükündeki mücevher dolu bir sandık düşer ve parçalanır, mücevherler dört bir tarafa saçılır.

Sultan Mahmud bunu görünce: "Yağma olsun, sizlerin olsun!" diye bağırdı. Atını sürüp gitti. "Yağma!.." sözünü duyan kendini atından aşağı atıp mücevherleri kapışmaya başladı. Sadece Ayaz ne incilere ne de mücevherlere takıldı, o Sultan Mahmud'un peşi sırada atını sürüp gitti.

Ne mutlu bu Ayazlara...

Siz rahatınıza bakın”

Güneş Konut Paket Sigortası,
hem evinizi ve eşyalarınızı
20 ayı riske karşı güvenceye alıyor,
hem de 24 saat Konut Yardım hizmeti sağlıyor.

Konut Paket
Sigortası

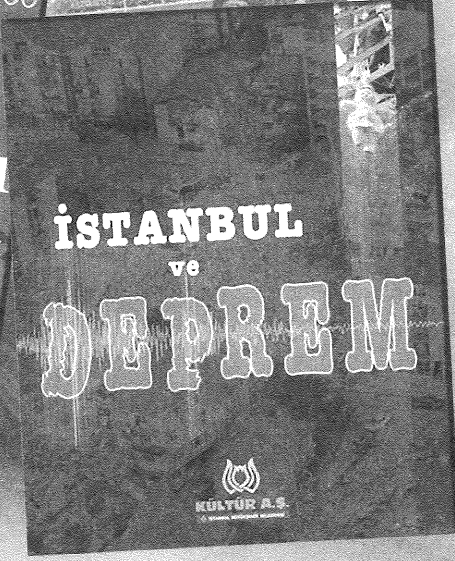
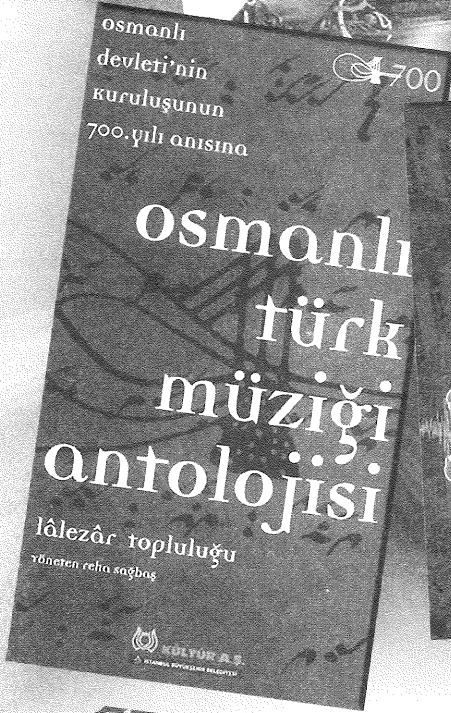
GÜNEŞ SİGORTA

yarın da güneş doğacak

gunesigorta.com.tr

KONSER

ATRO

FESTİVAL

SEMPZYUM

KÜLTÜR VE SANAT'IN HER ALANINDA

KÜLTÜR A.Ş.

İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYESİ

İSTANBUL KÜLTÜR VE SANAT ÜRÜNLERİ TİCARET A.Ş.

► Fulya Mah. Mevlüt Pehlivan Sk. No:23 Gayrettepe - İstanbul Tel: 0212. 317 77 00 Faks: 0212. 274 58 40

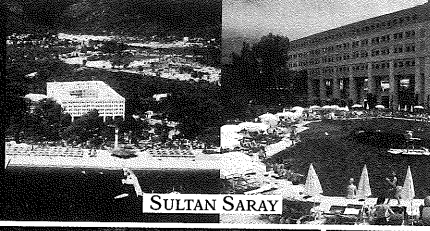
<http://www.kultursanat.org> e-mail:kultursanat@kultursanat.org

Herkese, her keseye tatil...

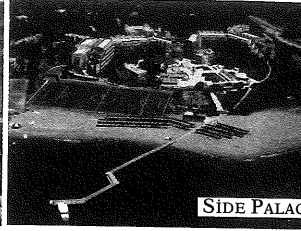
Cazip fiyat ve vade farksız taksit seçenekleri

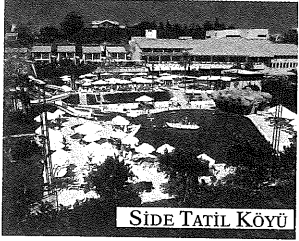
TAKSİM INTERNATIONAL
GROUP HOTELS

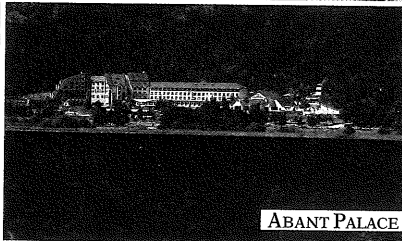
SULTAN SARAY

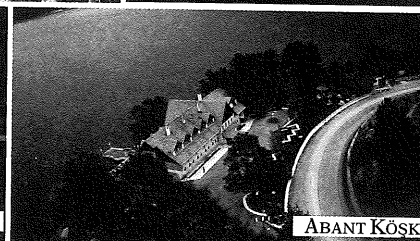
SİDE PALACE

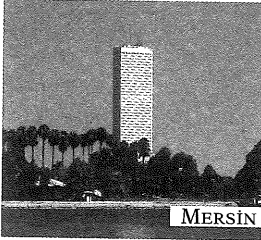
SİDE TATİL KÖYÜ

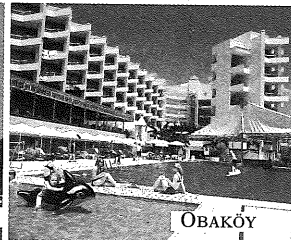
ABANT PALACE

ABANT KÖŞKÜ

MERSİN

OBAKÖY

KUŞADASI

Otellerimizden ve web sitemizden daha detaylı bilgi alabilir, internet üzerinden rezervasyon yapabilirsiniz.

Çok cazip çocuk indirimleri

- 0-12 yaş 1. çocuk ücretsiz, 3-12 yaş 2. çocuk %50 indirimli (Side Palace, Side Tatil Köyü, Sultan Saray, Obaköy)

TAKSİM INTERNATIONAL SULTAN SARAY ★★★★★ Göynük, Kemer 07980 Antalya Tel: 0242 815 14 80 Faks: 0242 815 14 99
TAKSİM INTERNATIONAL SİDE PALACE ★★★★★ Sorgun Mevkii, Manavgat 07600 Antalya Tel: 0242 756 93 21 Faks: 0242 756 93 20
TAKSİM INTERNATIONAL SİDE TATİL KÖYÜ HV-1 Kumköy Mevkii, Side 07330 Antalya Tel: 0242 753 43 06 Faks: 0242 753 44 58
TAKSİM INTERNATIONAL MERSİN ★★★★★ Kuvay-i Milliye Cad. No. 107 33060 Mersin Tel: 0324 336 10 10 Faks: 0324 336 07 22
TAKSİM INTERNATIONAL ABANT PALACE ★★★★★ Abant Göl Kenarı, Abant 14100 Bolu Tel: 0374 224 50 12 Faks: 0374 224 50 28
TAKSİM INTERNATIONAL ABANT KÖŞKÜ -S- KATEGORİ Abant Göl Kenarı, Abant 14100 Bolu Tel: 0374 224 50 12 Faks: 0374 224 50 28
TAKSİM INTERNATIONAL OBAKÖY ★★★★★ Gazipaşa Cad. Göl Mevkii, Alanya 07400 Antalya Tel: 0242 514 07 00 Faks: 0242 514 07 28
TAKSİM INTERNATIONAL KUŞADASI ★★★★★ Söke Yolu, Kuşadası 09400 Aydın Tel: 0256 618 24 24 Faks: 0256 618 24 35

TAKSİM OTELÇİLİK A.Ş. Bir VakıfBank iştirakidir.

www.taksimotelcilik.com.tr headoffice@taksimotelcilik.com.tr

YENMAK®

www.yenmak.com.tr

GÖMLEK PİSTON SEGMAN

Genel Merkez

Oto Parçacılar Sitesi
Boyluca Sk. No:36
42300 Konya / TÜRKİYE
Tel : +90.332.238.8282
Fax : +90.332.235.5566

İstanbul Şube

Yıldız Posta Caddesi
Akın Sit. No : 10 D : 60
Gayrettepe / İSTANBUL / TÜRKİYE
Tel : +90.212.267.0613 - 14
Fax : +90.212.267.0574

osmanlı koleksiyonu bursa serisi

Canakkale Seramik
Kalebodur
"SERAMİK BUDUR"

Dagıtıcı Firma: Kale Pazarlama Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

İhracatçı Firma: Kale Export Dış Tic. A.Ş. Büyükdere Cad. Kaleseramik Binası 4. Levent İstanbul Telefon: 0 212 270 70 00

www.kale.com.tr

